

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Romská rodina a její hodnotový systém na příkladu města

Jaroměř

Bakalářská práce

Autor: Nikola Michalovičová

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Obor: Transkulturní komunikace

Vedoucí práce: Jirka Luděk, Mgr. Ph.D.

Oponent práce: Burda Petr František, ThLic. Th.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Nikola Michalovičová
Studium:	P17P0768
Studijní program:	B6107 Humanitní studia
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Název bakalářské práce:	Romská rodina a její hodnotový systém na příkladu města Jaroměř
Název bakalářské práce AJ:	Gypsy family and its value system in Jaroměř

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se bude zabývat hodnotovým systémem romské rodiny ve městě Jaroměř. V práci bude popsáno a analyzováno pojetí romské rodiny, přístup Romů k rodinnému životu, jejich základní rodinné hodnoty a obecně i jejich životní postoj a nedílnou součástí bakalářské práce budou rozhovory provedené v Jaroměři. Cílem práce bude zjištění, zda jsou rodinné vztahy u romské populace stále silné a zda se intenzita těchto vztahů liší od rodinných vztahů u majoritní české populace.

BAKALÁŘ, Petr. Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. "Romové" v osídlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. Cikánská rodina a příbuzenství. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. ISBN 978-80-87025-11-6. JAMNICKÁ, Zdeňka. Dějiny našich cikánů. Praha: Orbis, 1955. Knihovna osvětové práce (Orbis). JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ (ed.). Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-178-9. MARÁDOVÁ, Eva. Multikulturní porozumění. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-82-2. NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.

Oponent: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.3.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci „*Romská rodina a její hodnotový systém na příkladu města Jaroměř*“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a veškeré použité prameny a informace řádně cituji v seznamu použité literatury. Poskytnuté rozhovory byly uskutečněny se souhlasem všech účastníků.

V Náchodě dne 7.7.2021

Poděkování

Děkuji Lud'ku Jirkovi, Mgr. Ph.D. za vedení této bakalářské práce, za jeho nekončící trpělivost a také za cenné poznámky a připomínky, díky kterým tato práce získala správnou podobu. Dále bych chtěla poděkovat všem zúčastněným participantům za jejich otevřenost, sdílnost a pozitivní přístup, jelikož bez nich by tato práce nebyla realizovatelná. A v poslední řadě bych touto cestou chtěla poděkovat hlavně své nejlepší přítelkyni, svému partnerovi a jejich rodinám za to, že mě na tuto cestu přivedli a ukázali mi, že za mnou bude rodina stát a podporovat mě, i přesto, že není moje pokrevní.

Anotace

MICHALOVIČOVÁ, Nikola. *Romská rodina a její hodnotový systém na příkladu města Jaroměř*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021, 81 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se v teoretické části nejprve pokusí přiblížit historii romského etnika od jejich odchodu z Indie až po příchod do českých zemí a na Slovensko. Popíše také vývoj vzájemných vztahů s majoritní společností vzhledem k historickým událostem. Dále se bude zabývat romskou rodinou a bude popisovat hlavní složky, které s romským rodinným životem úzce souvisí a utváří ho. Poslední kapitola teoretické části se poté bude věnovat romskému hodnotovému systému. V empirické části bude následně použit kvalitativní výzkum na základě rozhovorů a vlastního pozorování. Cílem této části a také celé práce bude zjistit, jakým způsobem se proměnil rodinný život Romů, jak silné jsou vazby a pospolitost v dnešních romských rodinách a jakým způsobem se změnil jejich hodnotový systém pod vlivem moderní doby a přizpůsobení se majoritní části společnosti.

Klíčová slova:

Romové, rodina, romská rodina, hodnoty, hodnotový systém, rodinné vazby

Annotation

MICHALOVIČOVÁ, Nikola. *Gypsy family and its value system in Jaroměř*. Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2021, 81 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis is firstly aimed at history of the Roma ethnic group, then it describes the mutual relations with the majority and mainly is dedicated to concept of Roma family and how it is changing in the current situation. The last chapter of the theoretical part is focused on Roma value system. All of this is followed in empirical part which is based on qualitative research, using interview method and participants observation. The aim of this part is to figure out changes in traditional Roma life and how their value system has been changed under the influence of modernization and adaptation to the majority.

Keywords:

Roma, Roma family, values, value systém, family ties

Obsah

Úvod	9
Teoretická část.....	11
1 Kdo jsou Romové?	11
2 Historie Romů	12
2.1 Problematika výkladu	12
2.2 Historický původ romského etnika.....	12
2.3 Příchod Romů na Slovensko a do českých zemí	13
2.4 Vývoj změny vzájemných vztahů v českých zemích	14
2.5 Usazování Romů za vlády Marie Terezie a pokusy o první asimilaci	16
2.6 Od Národního obrození až po začátek 1. sv. v.	17
2.7 Romové v období první republiky	18
2.8 Romové za druhé světové války	19
2.9 Změny od doby poválečné.....	21
3 Romská rodina.....	22
3.1 Základní definice pojmů Fajta, Famel'ija	22
3.2 Romská rodina jako základní instituce	23
3.3 Romipen.....	25
3.4 Tradiční postavení ženy a muže v romské rodině	26
3.4.1 Tradiční postavení muže	26
3.4.2 Tradiční postavení ženy	27
3.4.3 Změny v postavení romského muže a ženy v moderní době	28
3.5 Charakter romských sňatkových vzorců.....	28
3.5.1 Rozšíření exogamie a pohled na smíšená manželství	30
3.6 Děti a vzdělání	31
3.6.1 Rodičovství a výchova	33
3.7 Problematika nezaměstnanosti a její vliv na rodinný život	34

3.8	Podoba romského jazyka v moderní době.....	35
3.9	Hodnotový systém	36
4	Shrnutí teoretických východisek	38
	Empirická část.....	40
5	Metodologie výzkumu.....	40
5.1	Kvalitativní výzkum	41
5.2	Etika kvalitativního výzkumu.....	42
6	Vymezení cíle výzkumu.....	43
6.1	Trojí typ cílů práce	43
6.2	Hlavní cíl práce.....	44
7	Zkoumaná lokalita.....	44
8	Získávání dat	45
9	Charakteristika výzkumného vzorku.....	47
10	Analýza výzkumného šetření	48
10.1	Shrnutí výsledků výzkumného šetření	78
	Závěr.....	81
	Bibliografie.....	83
	Příloha 1 – Výzkumné otázky pokládané participantům	86

Úvod

Celé své studium jsem uvažovala nad tím, jaké závěrečné práci bych měla věnovat pozornost natolik, aby nakonec přinesla nějakou přidanou hodnotu jak mně samotné, tak i lidem v mém okolí. Již dlouhou dobu se zajímám o romskou komunitu, o jejich styl života, vztahy mezi sebou i o vztahy s majoritní společností, která tuto komunitu obklopuje. Pro spoustu lidí je tato tematika ještě stále trochu kontroverzní, a proto jsem se rozhodla, že jí věnuji celé své studium a budu se snažit, jak nejlépe umím, abych ukázala, že i přes všechny předsudky a stereotypy lze na Romy pohlížet jako na rovnocenné. Mně samotné je romská tematika velmi blízká, protože jsem patnáct let žila ve vyloučené lokalitě, kde je koncentrace Romů velmi vysoká. Měla jsem za celý svůj život možnost potkat a poznat Romy z různých sociálních skupin a udělat si z nich známé i přátele. Díky tomu jsem tedy věděla, jakým směrem se nakonec bude ubírat i má závěrečná práce.

Pro svou bakalářskou práci jsem si tedy konkrétně vybrala téma romské rodiny. Rodina je totiž to, co je s Romy spojováno již od počátků jejich dějin a něco, co je středobodem jejich životů. Při zmínce o Romech snad každému přijde na mysl právě rodina a jejich silné pouto mezi sebou. Je to něco, co je obdivuhodné a myslím si, že v neromských rodinách tak trochu nezvyklé, a ne tak časté. Jistě, že každá rodina, ať je jakákoliv, má mezi členy silná pouta, ale pouta, jaká mezi sebou mají členové romské rodiny jsou patrně ještě silnější. Proto jsem se rozhodla, že se pokusím zjistit, jakým způsobem se romské rodiny v průběhu času proměnily, zda je síla v rodinných vazbách a poutech stále tak silná a rodina je stále považována za tu nejvyšší hodnotu v jejich životech. Nedílnou součástí této tematiky je také pohled na to, jak v dnešní době Romové vnímají své romství a zda je pro ně stále důležité. Budu se také snažit zjistit, zda proměna nastala také v oblasti hodnotového žebříčku romských rodin, a to především ve vztahu ke vzdělání a kariéře.

Tato bakalářská práce se skládá z teoretické a empirické části. Teoretická část práce se v úvodu zabývá asi nejdůležitější otázkou, která by měla být zodpovězena při zkoumání jakékoliv skupiny či etnika, a tou je, kdo vlastně Romové jsou. Následně je v další části rozebrána historie romského etnika od příchodu z Indie až do českých zemí a na Slovensko. Práce se zabývá také problematikou historického pohledu na soužití Romů a přístupu majoritní společnosti k nim ve spojitosti s počínající xenofobií. V návaznosti na to popisuje také situaci Romů za první republiky a přístup k nim za druhé světové války. Následně se práce již konkrétně zaměřuje na romskou rodinu. Tato bakalářská práce uchopuje pojem „romská rodina“ a vysvětluje jeho hlavní i vedlejší charakteristiky. Na začátku se zabývá

vysvětlením základních pojmů „fajta“ a „famel'ija“ a následně rozebírá tradiční fungování romské rodiny, tradiční i moderní postavení muže a ženy v rodinném systému, popisuje také teorii sňatkových vzorců a změnu těchto vzorců na příkladu smíšených manželství. Tato část také nahlíží do problematiky romských dětí, jejich vzdělávání, rodičovství a výchovy ale také se zabývá problematikou romského jazyka v dnešní době, nezaměstnaností a jejím vlivem na rodinný život. Konec této části se následně věnuje romskému hodnotovému systému.

Výzkumná část této práce se bude skládat z kvalitativního výzkumu, který jsem provedla ve městě Jaroměř, převážně ve vyloučené lokalitě Josefov. Výzkum byl postaven na základě analýzy polostrukturovaných rozhovorů s participanty a příspěvků mého vlastního dlouhodobého pozorování. Šestnáct vybraných participantů je různých věkových skupin, rodinných vztahů a vazeb i sociálního postavení, tudíž mohu tuto problematiku zhodnotit na široké škále. Provedené polostrukturované rozhovory budou následně analyzovány a doplňovány vypořizovanými skutečnostmi tak, abych došla k určitému závěru, tedy zda jsou i dnes vazby v romských rodinách stále tak silné, zda je stále kladen důraz na pospolitost, ale také jakým způsobem se celkově romské rodiny v průběhu času proměnily a zda moderní doba tyto rodiny a jednotlivce ovlivnila v pohledu na jejich romství či životní hodnoty, kterými jsou vzdělání, kariéra či plánování budoucnosti.

V obou těchto částech jsem měla možnost uchopit problematiku svými vlastními poznatky, jelikož se mi díky mému příteli, který je Rom, povedlo vstoupit do každodenního života jedné z romských rodin, a tak nahlédnout do vztahů rodin dalších. Tuto možnost, podílet se na životě jedné z romských rodin žijících ve vyloučené lokalitě Josefov, mám od roku 2019 až doposud. Za celou tuto dobu jsem měla možnost se účastnit každodenního dění, rodinných oslav i rodinných tragédií, které se v této rodině i rodinách okolních odehrály. Touto zkušeností jsem byla tedy obohacena o vlastní a přímý pohled na tuto problematiku. Mohu tedy říci, že dokáži porovnat, jak fungovala tradiční romská rodina dle odborných pramenů a jak funguje romská rodina dnes v moderní době. I přesto, že je toto téma v celku široké, snažím se v celé této práci uchopit hlavní myšlenky, které se následně vážou k výzkumné části práce a dojít tak k závěrům, které vyplývají z uskutečněného výzkumu.

Teoretická část

1 Kdo jsou Romové?

Termín Rom či Romové označuje několik etnických skupin se společným původem, kulturou a charakteristikami, mezi které patří charakteristiky demografické, antropologické, etnické a také lingvistické. Slovo Rom, které se v celé této práci vyskytuje, má několik významů, a to Rom = označení člena národnostní menšiny, který se označoval a dodnes označuje jako Cikán či slovensky Cigán, ale také Rom = muž. Tento pojem byl dlouhou dobu ve spoustě jazyků neznámý, dnes je však používán jako původní romské označení, které oni sami přijali. Není však pravidlem, že se takto označují všichni Romové. Speciální označení existuje třeba pro Romy původně Německé, kteří se označují jako Sinti nebo také pro romské skupiny z Francie, které si přivlastnili označení Manuš.¹ Dalším označením, se kterým se můžeme setkat až už v literatuře pojednávající o Romech či v běžném rozhovoru, je označení Servika Roma či Rumungri. Toto označení přísluší skupině slovenských Romů (především velké většině Romů žijících v České republice) a odlišuje je od Romů olašských.²

Příslušnost k určité etnické skupině můžeme určovat podle několika atributů. Z antropologického hlediska Romové patří do skupiny europoidní, stejně jako Češi či ostatní národnosti jiných evropských států. Romové však nejsou pouze jedním homogenním celkem. Jak ve své knize uvádí Davidová (Davidová, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990*), Romové se liší ve spoustě biologických znaků (odstíny pleti, stavba kostí, tmavá barva vlasů a očí), stejně jako příslušníci ostatních národů. Tyto biologické atributy se však postupem času a vývojem společnosti stále mění. Derivování charakteristik na základě těchto hledisek, nejen u Romů, však často způsobuje vznik společenské distance, rasismu či xenofobie i přesto, že neurčuje sociální postavení či přímo charakter člověka.

Pokud se podíváme na charakteristiky etnické, je nutné zmínit společensko-historický kontext, který utváří dějiny daného národa. Romy spojuje dlouhá historie už od příchodu z Indie a rezonují v nich dodnes především hrůzy válek, které společně museli prožít. Mezi další atributy patří také způsob života, kultura³ a pro Romy hlavně vědomí společného

---

¹ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 16.

² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. s. 105.

³ „Za etnickou kulturu je obvykle považován svébytný etnický, skupinový, národnostní nebo národní ráz kultury, projevující se ve specifické tzv. materiální a duchovní kultury.“ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 17.

původu (romství – romipen), které hraje velkou roli při jejich sebeurčování. Mezi další etnický atribut patří také jazyk.⁴

2 Historie Romů

2.1 Problematika výkladu

Výkladů o romské historii je v odborné literatuře hned několik, a i když se zdá ten či onen výklad správný, není zcela úplný a kontextuální. Pokud se podíváme na historii jiných národů, můžeme si všimnout, že každý národ popisuje své dějiny sám, to se však o Romech říct nedá, jelikož historie nezaznamenává žádné doklady o romském písemnictví. Většinu informací se tedy dozvídáme skoro vždy z dokladů, které byly sepsány členy z jiných národů, tudíž se jedná o vnější charakteristiku. Tento fakt je také důvodem, že se v literatuře pojednávající o romské historii, můžeme často setkat se zkreslenými informacemi, které jsou vyzorované pouze z vnějšku.

Pokud bychom se chtěli setkat přímo s romskou verzí jejich historie, museli bychom najít někoho, kdo nám zprostředkuje jejich ústní slovesnost, které dodnes záznamy chybí. Dříve se romské dějiny šířily právě romskou ústní slovesností, ale písemnou nikoliv. Proto musíme na odbornou literaturu, která se této tematice věnuje, pohlížet s rezervou – nejen s ohledem na skutečnost, že je literatura plná restriktivních a represivních aspektů ve vztahu k Romům, ale také jednoduše z toho důvodu, že jejich psaná historie nevznikala jimi samými.⁵

2.2 Historický původ romského etnika

Původ romské populace se dnes již s jistotou odkazuje na území Indie, odkud romští předkové v několika vlnách v průběhu 9. až 15. století putovali na území Evropy. Dříve než byl tento fakt zřejmý a doložitelný, například pomocí odborné literatury, genealogické metody či lingvistiky a určení indoevropských jazyků, se lidé domnívali, že romská populace pochází z Egypta. Mohlo to být také tím, že se předkové nynějších Romů při pouti do Evropy představovali jako knížata z Malého Egypta.⁶Dalším spojujícím prvkem Romů a Egypta je také maďarské pojmenování *phárao népe* (faraonův lid) nebo slovenské pojmenování Roma –

---

⁴DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 16-18.

⁵HORVÁTHOVÁ, Jana. Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s. 15.

⁶MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 5.

farahún. Spojení s Egyptem se díky těmto pojmenování objevovalo velmi často.⁷Tyto domněnky však postupem času vyvrátila spousta důkazů a faktů odkazujících právě na Indii jako skutečnou zemi původu. Jedním z hlavních důkazů byla přímá souvislost mezi romským jazykem a sanskrtem, která byla odhalena ale až koncem 18.století.⁸

Podle některých indologů či romistů, patřili předkové dnešních Romů k indickému původnímu obyvatelstvu, které bylo v polovině 2.tisíciletí př.n.l. podrobno indoevropským nájezdníkům. Za nejbližší příbuzné Romů je považováno etnikum Domů⁹, které v Indii žije dodnes. Kultura a život Domů se velmi podobá právě kultuře romské, a to především řemesly, která jsou úzce spojena s romskou tradicí. Členové této kasty, ale i jiných indických kast obstarávají obživu právě díky vykonávání některého z rodových řemesel, povětšinou se jedná o produkci stejných nebo podobných výrobků či služeb. Tato rodová řemesla a následné přesycení trhu stejnými nebo podobnými výrobky vyžadovaly následně změnu místa a členové kasty byli nuceni se uchýlit ke kočovnictví.¹⁰

2.3 Původ Romů na Slovensko a do českých zemí

Nejstarší a asi také první zmínkou o přítomnosti Romů na Slovensku je zpráva o uherském králi Ondřejovi II. z roku 1219, kdy si měl s sebou při cestě z Jeruzaléma přivést na Slovensko „Cygany“. Později byli tito „Cygani“ známí svými řemesly, jako bylo například kovářstvím a jejich populace na Slovensku se začala zvětšovat.¹¹

---

⁷HORVÁTHOVÁ, Jana. Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s. 17.

⁸ŠOTOLOVÁ, Eva. Původ Romů do Evropy. In. *Romové-reflexe problému: soubor textů k romské problematice*. Praha: SOFIS, 1997. s. 52.

⁹„V evropských podmínkách došlo ke změně skupinového názvu Dom na vlastní etnický název Rom. Srovnávací lingvistika změnu hlásky vysvětluje tím, že indické cerebrální hlásky d, t, dh, rh se vlivem evropských jazyků, které je nemají, mění v dialektech evropských Romů většinou v r, v Arménii v l (Lomové), v arabském jazykovém prostředí na předpatrové d (domové). Z výše uvedeného vyplývá, že slovo Rom je z hlediska etymologického, velmi staré, podstatně starší než pojmenování Cikán. Navíc jméno Rom používali ke svému označení Romové sami (Rom = muž, Romňi = žena, Roma = lidé, ve smyslu příslušníci skupiny, etnika) – je to jejich vlastní název (autetnonymum), což o slovu Cikán (aletnonymum nebo-li exogenní etnonymum) říct nelze.“ HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. s. 7.

¹⁰HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. s. 5-7.

¹¹DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 39-42.

„Nepřímým dokladem o usazování Romů na Slovensku a vůbec v Uhrách jsou i jména jednotlivců a celých rodin, například Zigán, Zigány, a také místní název Egyházas Czigány, vyskytující se dost často už ve XIV.století.“ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 42.

České země dokazují prvotní přítomnost Romův Dalimilově kronice. Dalimil zaznamenává, že mezi prvními přišla skupina v roce 1242, která čítala 500 lidí. V té době byla tato skupina lidí pojmenována Kartasové, protože když prosili o chléb, tak říkali „kartas bog“. Z této fráze někteří badatelé usoudili, že se jedná o Romy, jelikož bylo podle nich slovo „bog“ odvozeno od romského slova bokh, které znamená hlad. Mezi další důkazy o přítomnosti Romů v českých zemích je také věta „Cikán černý, Ondřejov pacholek“ z popravčí knihy pánů z Rožmberka z roku 1399 a také zmínka z jedné z edic Františka Palackého, kde uvádí že roku 1416 „toho léta vláčili se Cikáni po české zemi a lidi mámili“.¹² Jiné zdroje naopak uvádějí, že za první jistou zmínku o Romech v českých zemích můžeme považovat záznam z roku 1416 ve Starých letopisech českých. Tento záznam se stává však aktuálním a jistým až roku 1417, kdy máme ve stejném roce potvrzenou přítomnost Romů i ve Znojmě a Chebu.¹³ Roku 1417 se také v českých zemích objevuje skupina, která již byla zmapována v ostatních zemích, kterými procházela. Jednalo se o asi třísetčlennou skupinu cizinců vedenou v čele králem Sindelem, vévodou Panuelem, Michalem a Ondřejem, která se vydala do Budína, Košic a také do Bratislavy, kde se následně rozdělila.¹⁴

2.4 Vývoj změny vzájemných vztahů v českých zemích

Z počátku byli Romové v českých zemích i na Slovensku přijímáni vřele, spousta panovníků dokonce vydávala pro romské skupiny a jejich vůdce ochranné listiny (tzv. glejty).¹⁵ Tyto listiny sloužily k zajištění ochrany a bezproblémového putování napříč daným územím, což platilo i pro případnou volnou cestu nazpět.¹⁶ Tento fakt dokládá i jeden z ochranných glejtů, který roku 1423 vystavil císař Zikmund Lucemburský na Spišském hradě pro cikánského vévodu Ladislava – „...*důrazně vám přikazujeme, abyste tohoto vévodu Ladislava a jemu podřízené Cikány nijakým způsobem neomezovali, ale všestranně ho podporovali a ochraňovali!*“.¹⁷

Tento vlídný přístup se však od 15. století mění. Tato změna byla způsobena především tehdejší církví, která argumentovala tím, že se chování kočujících Romů, kteří se prohlašovali

---

¹² MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 7-8.

¹³ HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. s. 14.

¹⁴ FRASER, Angus M. *Cikáni*. Přeložil Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 269.

¹⁵ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 8.

¹⁶ HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. s. 13.

¹⁷ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 8.

za kající hříšníky z Egypta, neshoduje s jejich představami o tomto titulu.¹⁸ Romové přicházející z Evropy se považovali za křesťany. Jejich víra však nespočívala v doslovném dodržování církevních příkazů, jak si to tehdejší církev představovala. Bylo to způsobeno také faktem, že Romové neuznávali církev jako prostředníka mezi Bohem a jimi samotnými.¹⁹ Pohostinnost a vřelé přijetí se tedy postupně začalo měnit v nedůvěru, která postupně vedla až k otevřenému nepřátelství. Tímto způsobem začalo pro Romy období pronásledování a vyhánění ze zemí a v některých zemích, kde nebyl žádný postih za zabití Cikána, docházelo dokonce i k jejich masovému vyvražďování.²⁰ Celá tato situace mohla být také způsobena určitou mírou xenofobie, která se začala v tomto období vůči příchozím Romům objevovat. Romové přicházející na území českých zemí a Slovenska byli již na první pohled odlišní (nejednalo se pouze o odlišnou barvu pleti, ale také o zcela odlišné hodnoty a kulturu, která se formovala již v Indii) od majoritní části obyvatelstva. Takto nově příchozí nebyli součástí již vytvořené kulturní ani ekonomické struktury a byli považováni za jakýsi cizí prvek ve společnosti. Dalším z možných důvodů byl také ten, že ne všechny skupiny nově příchozích byly stejné. Některé skupiny přicházely se zcela odlišnými hodnotami od skupin ostatních. Jedinci, kteří se pouze potulovali po zemi, často parazitovali na cizím majetku, dopouštěli se drobných krádeží či jiných trestných činů.²¹

První veřejný zákrok proti Romům se objevil roku 1538, kdy Moravský zemský sněm usnesl, že mají být Romové vypovězeni ze země. Tento příkaz měl být šířen mezi městy a vesnicemi pomocí posla.²² O pár let později roku 1545 vychází mandát císaře Ferdinanda I., který zakazuje pobyt Romů v Českém království a příkazuje vyhoštění Romů ze země. V roce 1549 přijímá Moravský zemský sněm další protiromská usnesení.²³ Tato usnesení však také obsahovala, jakým způsobem má být s Romy jednáno a poukazovaly na odlišný přístup než ten, který byl praktikován v jiných západoevropských zemích. Mandáty vydané 6.června a 5.prosince jasně poukazovali na lidský přístup k Romům po celou dobu jejich vyhánění -

---

¹⁸ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 8.

¹⁹ HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. s. 16.

²⁰ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 8-9.

Tresty za neuposlechnutí vydaných zákonů a příkazů byly velmi tvrdé. Těm, kteří nechtěli odejít ze země hrozilo bití holí, mrzačení (trhání nozder, vypalování znaků na tělo, řezání uší) nebo dokonce trest smrti (oběšení, upálení, utopení). MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN isbn80-7168-762-6. s. 9.

²¹ HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. s. 15-17.

²² DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 74.

²³ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 12-13.

„nikdež trpíni nebyli, nýbrž z země se vybrali.“²⁴ Tento přístup však nevydržel dlouho a panovník byl nucen po vzoru ostatních západoevropských států přitvrdit. Roku 1556 vydává nový mandát, který uvádí, aby cikánské ženy a děti nebyly ihned zabíjeny, ale aby brány k pracím víceméně jako otroci.²⁵ Ještě více zostřené protiromské usnesení vydal roku 1697 císař Leopold I., který postavil Romy mimo zákon a prohlásil je za psance.²⁶ Od roku 1706 docházelo i k postihům za poskytování pomoci Romům nebo za jejich ukrývání před autoritami. K dalšímu zpřísňování následně docházelo i za vlády císaře Karla VI, který zpřístupnil tresty smrti i pro ženy a v roce 1726 sjednotil trestání romských tuláků.

Všechna tato opatření a perzekuce, která se na Romech tvrdě podepsala vedla k tomu, že se vztahy romské a majoritní společnosti nadobro ochladili a vznikla tak hluboká nedůvěra, odcizení a základy pro vzájemné patologické vztahy.²⁷

2.5 Usazování Romů za vlády Marie Terezie a pokusy o první asimilaci

Od poloviny 18. století, kdy usedla na trůn Marie Terezie započalo řešení romské situace, které mělo spočívat v zákazu kočování a následném usazení Romů na jednom místě. Marie Terezie nechávala Romům vystavět domky nebo jim také poskytovala bezplatné užívání pozemků na koncích dědin, aby si sami domky vystavěli. K těmto počínům ji však nevedla žádná přízeň či láska k romskému obyvatelstvu, ale ekonomické a hospodářské problémy, které způsobovalo shromažďování množících se potulných skupin. Regulační zákony Marie Terezie se v případě některých skupin těšily úspěchu a vedly podle plánu k usazení skupin na jednom místě a k následnému přizpůsobení se majoritní společnosti.

Tomuto úspěchu však také předcházela vlna represivních opatření. Různá opatření proti romským skupinám vycházela od roku 1744 až do roku 1756, kdy byl vydáno nařízení o „vyzdvižení a vyhubení“ Romů nacházejících se v zemi.

Fyzické pronásledování Romů bylo ukončeno roku 1763 zrušením hrdelních soudů. Do konce vlády Marie Terezie byly následně vydány pouze dva dekrety (v roce 1775 a 1779), které se týkaly přímo Romů. Tyto dekrety se však netýkaly pronásledování ani jiných represivních příkazů. Romské obyvatelstvo tedy nyní podléhalo jakési tehdejší nucené

---

²⁴ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 75.

²⁵ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 77.

²⁶ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 10.

²⁷ HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. s. 21-23.

okamžité asimilaci. Cikánské obyvatelstvo se dle nařízení přestalo nazývat Cikáni, ale novousedlíci, nesměli mluvit svou vlastní řečí, ale museli si osvojit řeč majority. Měli se také vzdát svého cikánského způsobu života, podrobit se statkářům, pracovat v zemědělství a verbovat k vojsku. Toto přizpůsobování se, které mělo přinést například rozkvět typických romských řemesel, hudby, kultury nebo vzdělání nadále pokračovalo i za vlády Josefa II.²⁸

2.6 Od Národního obrození až po začátek 1. sv. v.

Konec 18.století až 1.polovina 19.století je období českých zemí nazývané jako národní obrození, které je charakteristické kulturním a společenským rozvojem. Tato obroda řeči, vědy i materiální a duchovní kultury se týkala právě i Romů. Jejich osobní svobody si však začali uvědomovat až začátkem 19.století.

V tuto dobu započala také další migrace romských skupin, která se týkala především Romů na Slovensku, kteří se stěhovali do českých zemí především za lepšími životními podmínkami, kterých se jim dostávalo především na venkově. Většina místních obyvatel tyto skupiny přijímala velmi otevřeně, protože věřili na romské čtení osudu z ruky, léčitelství nebo různým pověstem a pověrám, které vyprávěly o tom, že „*Cikáni dovedou udělati, že stavení neshoří*“.²⁹

Národní obrození mělo také Romům přispět v jejich vlastním sebepoznání a sebeuvědomění, kterého měli dosáhnout především pomocí jejich původního jazyka. S tímto sebepoznáním ale i podporou jim pomáhal Antonín Jaroslav Puchmajer, který díky spolupráci a dobrým vztahům s Romy, kteří byli uvězněni pro potulku, napsal svou filologickou práci *Románi čhib* (Romský jazyk).

Do 60.let u nás nebyla situace Romů upravována žádným zákonem, první přišel až roku 1863, který vydala Zemská správa politická v Praze. Tento zákon se týkal domovského práva, a to tak, že nemohli v Čechách získat domovské právo a byli nuceni k potulování. Romové se snažili o usazení v Čechách na základě dekretů Josefa II., ale téměř všude byli odmítáni. Bylo jim dokonce poskytováno i tzv. výpalné, které je mělo přinutit k odchodu. K těmto negativním postojům vedl zákon z roku 1871, který Romy označoval jako „*obtížné cizince*“ a vedl nucenému postrku.

---

²⁸ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 94-99.

²⁹ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 114.

Začátkem 20.století se začali Romové více dostávat na trh práce díky svému kovářskému umu, který poskytoval trhu kvalitnější výrobky, než to dokázala jakákoliv strojová výroba. Vzrůst kapitalistické výroby už v 19.století měl také vliv na diferenciaci romského obyvatelstva. Obyvatelstvo se rozdělilo na chudé a na ty, kteří měli pravidelný příjem právě díky družstevním výrobním společenstvím.

V 90. letech 19.století a počátkem 20.století se snažila rakousko-uherská monarchie také řešit situaci Romů. Byly vyhlášeny instrukce a pokyny pro jednotlivé kraje a začaly se otevírat školy pro romské děti. Tato všechna opatření nakonec vedla k přísnému usídlování, které ovšem nefungovalo tak jak mělo a Romové i na počátku 20.století nakonec žili na českém území tak, jako kdysi, i když v některých případech byli sociálně rozvrstveni.

Romští kočovníci se opět vrátili ke svému způsobu života a usedlíci se věnovali poctivé práci. Nejvyšší pozice ve společnosti měli hudebníci, kteří byli považováni za jakousi romskou aristokracii.³⁰

2.7 Romové v období první republiky

V období první světové války (1914-1918) opět nastala migrace Romů po celé Evropě. Členové romského obyvatelstva, stejně jako všichni ostatní, v tomto období narukovali do první světové války. Romové na frontách však neměli žádnou motivaci k boji za svou zemi. Z tohoto důvodu začalo stěhování za hranice „své“ země, kam utíkali před vojenskou povinností. Tyto okolnosti způsobily, že se Romové začali navracet zpět k jakési podobě kočovného života, jejich usazování se velmi zhoršilo a byli opět považováni za štvance.

Po čtyřech válečných letech, kdy už byla situace klidnější, se začali Romové opět vracet na Slovensko i do českých zemí. Část příchozích se usadila ve městech či na vesnicích a zbylá část se opět toulala od obce k obci. V poválečném období se v zemích vyskytovala vysoká míra nezaměstnanosti a chudoby, která se u romské populace podepsala především na dětech. Romské děti nenavštěvovaly žádné školy a vyrůstaly takřka bez výchovy. Roku 1926 byla však otevřena první romská škola v Užhorodě, na jejíž stavbě se podíleli samotní Romové. Tato škola získala u Romů nečekaný ohlas a výuku navštěvovali jak děti, tak i dospělí jedinci. Další snahy o převýchovu a vzdělání romských dětí v první republice již však neměly takový úspěch.³¹

---

³⁰ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 115-123.

³¹ JAMNICKÁ, Zdeňka. *Dějiny našich cikánů*. Praha: Orbis, 1955. Knihovna osvětové práce (Orbis). s. 59-62.

V červenci roku 1927 vyšel, ve spojitosti s opětovným touláním Romů po zemi, „*zákon o potulných cikánech*“. Podle §4 tohoto zákona byla každému romskému jedinci staršímu 14 let, vystavena tzv. „*cikánská legitimace*“, která sloužila jako doklad totožnosti a také jako doklad o všech omezeních, která byla danému jedinci uložena. Ke kočování, které stát schvaloval, byl zapotřebí další dokument, který se nazýval „*list kočovnický*“. V období první republiky až po druhou světovou válku bylo vydáno na 36 000 legitimací a 7000 listů kočovnických.³²

Situace Romů za první republiky nebyla moc příznivá, spousta z nich poctivě nepracovala a živila se spíše žebrotou a drobnými krádežemi a ti, kteří pracovali bývali odměněni převážně v naturáliích. Toto období je v romských dějinách známé také především kvůli „*velkému košickému procesu s moldavskými Cikány*“, kdy byli Romové v Košicích odsouzeni za několikanásobné loupeže a vraždy. Tvrdé postupy a informace užití ve vyšetřování byly vládnoucí složkou následně použity jako odstrašující a pobuřující materiál pro zbylé obyvatelstvo. Tyto okolnosti prohloubily ještě více nedůvěru, až odpor k cikánskému obyvatelstvu.³³

2.8 Romové za druhé světové války

Největším hrůzostrašným milníkem v romské historii je bez pochyby období druhé světové války, které otřásl nejen romskou populací v Čechách a na Slovensku, ale i ostatních státech. Vše nastalo po dosazení Adolfa Hitlera k moci v Německu. Toto období se zapisuje do dějin především díky rasové politice, která se týkala nejen Romů, ale i Židů. Obě tyto skupiny obyvatelstva byly považované za „*občany druhé třídy*“ a byli považováni za rasovou hrozbu pro celé Německo a jeho „pravý“ původ (árijská rasa).

Celé toto rasové třídění bylo obsažené a definované v Norimberských zákonech z roku 1935, které například zakazovaly sňatky mezi árijskou a neárijskou rasou. V roce 1935 započaly první návrhy na nucenou sterilizaci Romů a „*romských míšenců*“. Tento návrh šel ruku v ruce s myšlenkou umístění Romů do pracovních táborů. V kombinaci se sterilizací mělo dojít k zabránění množení cikánské krve a jejich využití v pracovních táborech. V roce 1938 na rozkaz Heinricha Himmlera uskutečnilo nacistické Německo několik kroků k oddělení cikánské rasy od ostatního obyvatelstva, aby nemohlo dojít k dalšímu rasovému míšení.

---

³² DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. s. 126-128.

³³ JAMNICKÁ, Zdeňka. *Dějiny našich cikánů*. Praha: Orbis, 1955. Knihovna osvětové práce (Orbis). s. 70-72.

Němečtí Romové začali koncem třicátých let utíkat z Německa na naše území, kde se ze Sudet stěhovali do vnitrozemí. Do konce ledna roku 1940 měli Romové dle zákona nařízeno zanechat kočovného života a trvale se usadit. Pokud se tak nestalo, byli posláni do kárných táborů (tábory pro osoby starší 18 let, které se „*štítí práce*“). Do těchto pracovních/kárných/sběrných táborů byli Romové posíláni i bez jakýchkoliv jiných důvodů.³⁴

Romové byli nejčastěji posíláni do táborů Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu. Podmínky v těchto táborech byly velmi nuzné a jedinci, kteří byli na toto místo posíláni, byli ve většině odkázáni na smrt. Byli považováni za vězně, se kterými se jednalo absolutně bez jakýchkoliv morálních zásad. Četníci, kteří na vězně v táborech dohlíželi, si zajišťovali jejich bezvýhradnou poslušnost, kterou se neostýchali vynucovat i těmi nejhoršími praktikami.³⁵

Nelehký život v táborech doprovázely také časté útoky, které byly velmi často nepovedené, jelikož i přes podařený útěk byli uprchlíci po nějaké době nalezeni a vráceni zpět. Po návratu byli uprchlíci většinou následně převezeni do koncentračního tábora Auschwitz. Pracovní doba v táborech trvala minimálně deset hodin denně a při nesplnění norem se prodlužovala. Život ovlivňovaly ty nejnižší životní podmínky, které doprovázely různé nemoci (nejčastěji tyfus, zápal plic apod.) a podvýživa. Tyto podmínky často vedly až ke smrti vězňů.³⁶

Pobyt v pracovních táborech končil nejčastěji převozem na nové místo. Jednalo se především o transporty do táborů smrti Auschwitz a Osvětim.³⁷ V cikánských a koncentračních táborech Lety, Hodonín u Kunštátu a Auschwitz-Birkenau zahynulo na 7000 vězňů. Z dalších koncentračních táborů jako Buchenwald nebo Ravensbrück nejsou počty mrtvých romských vězňů známy, stejně jako není znám celkový počet obětí romského holocaustu z let 1938-1945. Zpět domů z koncentračních táborů se z celkového počtu dostalo pouze necelých 583 vězňů.³⁸

---

³⁴ŠOTOLOVÁ, Eva. Příchod Romů do Evropy. In. *Romové-reflexe problému: soubor textů k romské problematice*. Praha: SOFIS, 1997. s. 61-64.

³⁵ NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 13.

³⁶ NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 29-47.

³⁷ NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 51.

³⁸ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. s. 83.

2.9 Změny od doby poválečné

Situace v poválečném Československu nebyla pro Romy české ani slovenské, příliš příznivá. Po návratu do vlasti se neměli kam vracet. Mohly za to ať už pogromy, vypálené oblasti, kde Romové před válkou žili nebo také nové vztahy s majoritní společností.³⁹

Navráťivší se Romové neměli z čeho žít a návrat k normálnímu životu jim stěžovali především úřady a období poválečného politického uspořádání. Snahy o zlepšení životních podmínek se měly začít dostavovat až po komunistickém puči roku 1948. Romskému obyvatelstvu byly poskytovány výhody pro sociálně nejslabší a etnický původ Romů nebyl (alespoň ze státního pohledu) tolik zohledňován jako dříve. Dočkali se lepšího platového ohodnocení, sociální a zdravotní péče nebo kulturní a výchovné osvěty. Tyto snahy však nezafungovaly správně, jelikož systém neměl znalost romské mentality, která v tomto procesu byla velmi důležitým faktorem. Tomuto zlepšení nepomáhaly ani usazovací podmínky, které byly v tomto období nehostinné, zejména vzhledem ke kulturní stránce. Řešení „*cikánské otázky*“ v této době bylo pojato pouze jako řešení sociálního problému.⁴⁰

První snahy o řešení i kulturní otázky přišly roku 1958, avšak velmi tvrdě. Byla prosazena tvrdá likvidace kočování a následné usazení. Toto usazení mělo spočívat v tvrdé asimilaci (která stála na koncepci asimilace „postupné“ a postupném „splynutí“ s majoritou) a získání civilizovaného života dle majoritní společnosti. Takto nastavené podmínky, ale popírali základní práva a svobody Romů i jejich celé kultury.⁴¹ Takto nastavené podmínky trvaly až do roku 1972, kdy jsou nahrazeny „koncepcí společenské integrace“. Roku 1969 je následně vytvořen „Zváz Cigáňov – Rómov“, který začal zastupovat Romy na Slovensku⁴² a v Čechách „Svaz Cikánů – Romů“. Tyto organizace měly za úkol znovu obnovit romskou identitu a kulturu, ale také rozvíjet vzdělávání, zaměstnanost a ekonomiku.⁴³

Osmdesátá léta přinesla jisté uvolnění a uznání romských odlišností a charakteristických rysů, které by měly být zachovány. Přistupuje se ke svébytnosti romského

---

³⁹DAVIDOVÁ, Eva. Poválečný vývoj a osudy Romů v letech 1945-1989. In. ČERNÁ, Milena. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. s. 68-70.

⁴⁰ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 26-27.

⁴¹DAVIDOVÁ, Eva. Poválečný vývoj a osudy Romů v letech 1945-1989. In. ČERNÁ, Milena. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. s. 73-74.

⁴²ŠOTOLOVÁ, Eva. Příchod Romů do Evropy. In. *Romové-reflexe problému: soubor textů k romské problematice*. Praha: SOFIS, 1997. s. 75.

⁴³DAVIDOVÁ, Eva. Poválečný vývoj a osudy Romů v letech 1945-1989. In. ČERNÁ, Milena. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. s. 74.

etnika a začínají se podporovat romistická studia a také kultura.⁴⁴ Pro české Romy je zlomovým rokem rok 1989, kdy získávají svobodu užívání svého jazyka a celkově se lépe pohlíží na jejich kulturní svébytnost. Tyto pokroky však romská populace v této době nedokázala dostatečně využít a začalo docházet ke zhoršování i přes to, že při podepisování Charty 77 Václav Havel prosazoval ukončení utlačování romské menšiny. V roce 1997 Václav Klaus označuje situaci Romů za nevyřešitelnou a začínají přetrvávat negativní pohledy zejména v případě romské nezaměstnanosti, veřejného mínění, ale také k averzi, která postupně vede až k rasismu a pochodům neonacistů vůči Romům.⁴⁵

Jak můžeme vidět, situace, se po stovky let mění, ale v mnohém se objevují analogie. Boj Romů o místo ve společnosti je takřka nekonečný. Dějiny, které se neustále opakují nás o opaku nepřesvědčují, a tak je pouze na Romech samotných jakou cestou se vydají a jak to majoritní společnost bude vnímat.

3 Romská rodina

3.1 Základní definice pojmů Fajta, Famel'ija

Slovenští Romové rozlišují především dva termíny pro označení rodiny a příbuzenství. Prvním termínem je „Famel'ija“ (psáno také pouze famelija), jiným slovem také širší romská rodina, do které patří jak nukleární rodina, tak i prarodiče, bratrance, sestřenice, strýcové a tety.⁴⁶ Famel'ija se rozpíná do šířky do rozsahu tří až čtyř generací, které jsou většinou rozdělené do pěti až deseti vlastních domácností. Tyto domácnosti jsou spojené a vedené autoritou nejstaršího člena.⁴⁷

Druhým termínem je poté „fajta“, tento výraz je používán ve spojitosti s klanem či rodem.⁴⁸ Fajta se rozděluje dle vertikální rodové linie a rozlišujeme buď rod po otci (fajta pal o dad) nebo rod po matce (fajta pal e daj).⁴⁹ Pro fajtu je typická pokrevní příbuznost. Fajta ale zahrnuje také rodinu nukleární a širší příbuzenstvo, i pokud se nejedná přímo o pokrevní

---

⁴⁴ DAVIDOVÁ, Eva. *Poválečný vývoj a osudy Romů v letech 1945-1989*. In. ČERNÁ, Milena. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. s. 76.

⁴⁵ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 31-33.

⁴⁶ KALEJA, Martin. *Současná romská rodina v dimenzi sociální psychologie*. Symposium sociální pedagogiky. Brno: Katedra sociální pedagogiky 2008: 189-204. s. 191.

⁴⁷ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 95.

⁴⁸ KALEJA, Martin. *Současná romská rodina v dimenzi sociální psychologie*. Symposium sociální pedagogiky. Brno: Katedra sociální pedagogiky 2008: 189-204. s. 191.

⁴⁹ JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. s. 21.

spojení.⁵⁰ Struktura takové fajty je mnohdy mnohem složitější a často nepřehledná, tudíž neohraničitelná.⁵¹

3.2 Romská rodina jako základní instituce

Romové již od nepaměti kladou velký, možná největší, důraz v jejich životech na rodinné vztahy, vazby a rodinné soužití. Tato rodinná instituce se také stává jejich nejvyšší životní hodnotou. Dnes je tomu také tak, i když je potřeba poznamenat, že již v jakési modifikované podobě. Tato modifikace je způsobena změnou společenských a životních podmínek, které jsou spojené především s nynější moderní dobou.⁵² Můžeme však říci, že právě jejich rodina je v dnešní době jakýmsi posledním vlastním celkem, který je organizovaný a regulovaný pouze jimi.⁵³

Rodina je brána jako základní jednotka v každém lidském společenství.⁵⁴ Tradiční romská rodina se však od moderní západoevropské rodiny liší především svou velkou soudržností a pospolitostí, proto je také příslušnost Roma ke své rodině považována za jednu z nejdůležitějších věcí v jeho životě.⁵⁵ Funkce a role romské rodiny je tradičně ještě důležitější, jelikož je brána nejen jako sociální jednotka, ale také jako jednotka umožňující vykonávat práci nutnou k obživě v místě domova, šířit mezi sebou rodinné hodnoty či řemesla důležitá k obživě, ale také umožňuje reprodukci, výchovu dětí a vzájemnou ochranu jejich členů.⁵⁶

Tradiční romskou komunitou byla vždy především „familija“, tedy širší romská rodina, která stála na základě širokých a často složitých příbuzenských vztahů.⁵⁷ Romskou rodinu a jejich systém rodinných vztahů nelze často zcela přesně a specificky analyzovat, jelikož je každý z těchto systémů v různých rodinách zcela svébytný, a to především ve svém vlastním

---

⁵⁰ DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. s. 53-54.

⁵¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 142.

⁵² DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 95.

⁵³ JAKOUBEK, Marek a Lenka BUDILOVÁ (ed.). *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. s. 193-197.

⁵⁴ DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. *Bulletin* 3 (4), 1995: 18-25. s. 18.

⁵⁵ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 137.

⁵⁶ DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. *Bulletin* 3 (4), 1995: 18-25. s. 18.

⁵⁷ LÁZNIČKOVÁ, Ilona. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s. 53.

etnosociálním systému, který má odlišnou strukturu.⁵⁸ V romských rodinách je běžné, že spolu pohromadě žijí třeba tři až čtyři generace, které často fungují jako jedna společná jednotka a například ženy se v této jednotce navzájem podílejí na výchově dětí.⁵⁹ Tyto široké romské rodiny následně vytvářejí svou základní společenskou síť. Tato síť tradičně poskytuje výhody a ochranu každému členovi, dokonce bývá schopná přijmout i členy nové, které uzná za potřebné. Funkce takové rodiny byla a je posilována především přístupem majority, která Romy svým způsobem, vzhledem k historickým událostem, „nutila“ ke společenské izolaci.⁶⁰

Svět Neromů tedy byl a dodnes v některých případech i je pro Romy uzavřen nebo oddělen. Tento fakt způsobil, že se nejen funkce, ale i pouta tradičních romských rodin ještě více posílily, aby mohly vystupovat právě proti Neromům, ale také proti ostatním romským jednotkám, jako soudržný celek. Romské rodiny byly tradičně velmi rozrostlým celkem, čím početnější skupina, tím méně se cítily ohrožené okolím.⁶¹ Pospolitosť romských rodin se projevuje také na příkladu ve vztahu ke starým lidem. Romové se o své rodiče či prarodiče starají až do jejich smrti. Staří lidé jsou u Romů váženými osobami, protože svým věkem a svými zkušenostmi zaujímají vysoká postavení v romské společnosti. I dnes se pouze v málo případech setkáme s tím, že by romská rodina umístila své nejstarší rodinné příslušníky do domovů důchodců. Proces stárnutí a postupy k péči o starší jsou pro Romy přirozené, proto se na rozdíl od majoritní společnosti nestává, že by si staří lidé v romských rodinách připadali na obtíž a upřednostňovali umístění do jakýchkoliv zařízení. Tento fakt je způsoben také tím, že jsou už i romské děti připravovány na to, že se jednou budou starat o své staré rodiče.⁶² Tato velká soudržnost romských rodin v určitých ohledech vlivem moderní doby slábne, a to především u posledních generací Romů⁶³, je však stále silnější, než je tomu u majoritní části obyvatelstva.

Největším a nejtěžším trestem pro členy romské skupiny/rodiny, bylo a dodnes je vyloučení ze skupiny či komunity. V tradičních romských rodinách znamenalo vyloučení ze

---

⁵⁸ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 95.

⁵⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 143.

⁶⁰ LÁZNIČKOVÁ, Irena. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčaje. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s. 53.

⁶¹ DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. *Bulletin* 3 (4), 1995: 18-25. s. 18.

⁶² HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 142.

⁶³ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 47.

skupiny osamocení v „nepřátelském světě“. Vyloučeného jedince nemusel následovat žádný další blízký člen rodiny, a tak se snižovala jeho šance na úspěšný život. Jednou z možností, která zůstávala, pro takto vyloučeného člena, bylo přijetí jinou skupinou či komunitou. Pokud se tak stalo, většinou však tento jedinec neměl v této nové skupině plnoprávné postavení.⁶⁴

3.3 Romipen

O principu Romipen se často mluví, ale není snadné tak úplně vystihnout jeho podstatu a přesný popis. Pro každého Roma své vlastní romipen spočívá v něčem trochu jiném, i když se hlavní znaky mohou napříč romskými skupinami shodovat. Romipen či také romství, můžeme považovat za jakousi formu etnické identity Romů. Hovoříme-li o romipen, máme tím na mysli soubor romských zvyků, tradic, způsoby života, chování a také velkou část hodnotového systému.⁶⁵ Své romství jedinec získává tím, že se narodí do romské rodiny, ve které vyrůstá a přebírá její tradiční hodnoty. Do specifikace romství patří nejen příslušnost ke svému rodu a rodině, ale je také spojováno především se společným jazykem, kulturou, pospolitostí, skromností, úctou, respektem (k sobě navzájem či ke starším) a v neposlední řadě také s hrdostí na svůj původ.⁶⁶

Síla, která se k romským skupinám v tomto ohledu váže, je chrání před zánikem. Svědkem toho, jsou různé historické události, které se vážou například k fyzickému pronásledování Romů, jejich útěkům či vystavování silným asimilačním tlakům s cílem likvidace etnika i jejich kultury. Tento fakt vedl romské rodiny k tomu, aby uchovávaly a posilovaly své tradiční romipen, jehož podoba se však postupem času mění.⁶⁷

Pro portál romea.cz poskytla svou definici či pohled na romipen Olga Fečová:

„Romipen je naše identita, základ romské identity, to je to nejdůležitější. Znamená rodinu, přátele, naše romské zvyky a naši romskou kulturu, ta je strašně důležitá. Dřív bylo romipen víc uznávané, zažité, byl tam obrovský respekt. Mladí si velice vážili starších, ctili je,

---

⁶⁴DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. Bulletin 3 (4), 1995: 18-25. s. 18.

⁶⁵DAVIDOVÁ, E. K etnické identitě Romů v současnosti. In. BALVÍN, Jaroslav. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám: mezinárodní konference: 5. setkání národnostních menšin, 24. setkání Hnutí R, 10.-11. listopadu 2005, Praha*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2006. Praha a národnosti. s. 116-117.

⁶⁶SEKYT, Viktor. Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor). In. JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT, (ed.) *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, přibuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. s. 192.

⁶⁷LÁZNIČKOVÁ, Ilona. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s. 53-54.

rodina se scházela - ne jenom ta nejbližší, široko daleko jsme byli pořád jakoby příbuzní. Přitom jsme třeba příbuzní nebyli. A když mě potká někdo z romské komunity a nejenom mě, ale starší osobu, tak i když ví, jak se jmenuju, tak mi řekne „teto“ nebo když jsem starší, tak „babičko“. To je na tom hezké, alespoň mně se to strašně líbí. Je fakt, že my jsme svým babičkám a strejdům vykali, dneska se tyká, což je možná dobře i nedobře. Mně se vykání líbilo. Ale mým dětem a vnoučatům jsem řekla, aby nám tykali, protože jsme si pak bližší. Já jsem třeba k tetě nemohla jen tak přijít a popovídat si, svěřit se s něčím. Ale moje děti a vnoučata přijdou. Takže si myslím, že v tomhle směru je tykání na místě.“⁶⁸

3.4 Tradiční postavení ženy a muže v romské rodině

Tradiční romské rodiny jsou hierarchizovaným povětšinou patriarchálním systémem, který se řídí danými pravidly. Postavení jednotlivých členů v rodině se odvíjí především od věku a pohlaví. Nejvyšší místo v hierarchii však mívá nejstarší muž, otec, který rodinu vede a mívá hlavní i konečné slovo, pokud se rozhoduje o zásadních rodinných událostech. Postavení ženy se většinou odvíjí od postavení jejího manžela nebo se také může postupně zvyšovat věkem či počtem narozených dětí.⁶⁹ I přes nejčastěji zmiňovanou patriarchální orientaci romských rodin, můžeme dnes ještě najít také rodiny a rody orientované matrifokálně. V tomto případě tak stojí na nejvyšší společenské pozici v rámci rodu a rodiny zpravidla nejstarší žena.⁷⁰

3.4.1 Tradiční postavení muže

Chování uvnitř rodin bylo tradičně založeno především na autoritě muže/otce a dalších mužských členů.⁷¹ Jedná-li se o soužití několika nukleárních rodin, poté je nejvýše postavený ten nejstarší muž. Je to způsobeno především jeho povinností vůči rodině, která zahrnuje přísun peněz, obstarání zázemí a také socio-ekonomický status ve společnosti.⁷² Právě

---

⁶⁸ FEČOVÁ, Olga: *O Romech se říká málo pozitivních věcí - Romea.cz. home - Romea.cz* [online]. Copyright © 2003 [cit. 22.01.2021]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/olga-fecova-o-romech-se-rika-malo-pozitivnich-veci>.

⁶⁹ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 137.

⁷⁰ JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. s. 21.

⁷¹ LÁZNIČKOVÁ, Ilona. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčej. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s. 53.

⁷² HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 137.

postavení otce bylo vždy výjimečné a určující, a to i za situace, kdy se choval v rozporu s vnitřními normami rodiny. Otec, jako ten hlavní měl slovo například i při výběru partnerů svých dětí, zodpovídal za chování a působení rodiny zvenku, a především nesl zodpovědnost za své dcery až do doby, než odešly z domu.⁷³ Například při výchově dětí byl muž sice nápomocen, ale určitě to nebylo jeho prioritou. Pokud se už muž na výchově podílel, tak šlo hlavně o výchovu svých synů, které musel naučit vše, co má „správný romský muž“ umět.⁷⁴ V jiných výchovných procesech a ostatních povinnostech pouze dohlížel na to, jak správně či špatně manželka své povinnosti vykonává. Péče, výchova a vzdělání dětí ze strany jejich matky byly pod otcovým dozorem, a to platilo i z opačné strany, kdy kontroloval své děti, zda plní povinnosti, uložené matkou tak, jak mají.⁷⁵

3.4.2 Tradiční postavení ženy

Postavení romské ženy v tradiční romské rodině je zcela odlišné od postavení ženy v rodině majoritní společnosti. Od romské ženy je již od útlého věku očekáváno, že bude schopna vykonávat běžné domácí práce, jako je úklid či vaření, ale také to, že se postará o své mladší sourozence. Od ženy se také očekává, že bude svému manželovi plně poslušná a samozřejmě věrná.⁷⁶

Žena a matka stojí v rodině většinou v mužově stínu, spadá na ní však veškerá ostatní povinnost, kterou muž nevykonává. Matka se musí postarat o celou domácnost a děti. Velký vliv v chodu domácnosti má především nejstarší žena, která ovlivňuje hospodaření. Matka věnuje velkou část svých výchovných schopností převážně k učení svých dcer, které již od útlého věku musí ovládat základní dovednosti vaření, úklidu či péče o mladší sourozence. Tyto schopnosti mladých dívek je mají připravit na následné vdávání a osamostatnění.⁷⁷

Životní úděl ženy povětšinou spočívá ve snaze být dobrou manželkou, matkou, a hlavně schopnou hospodyní, která se postará o celou domácnost. Matka je pro své děti oporou, jistotou a mají navzájem silný emocionální vztah. Smrt matky je vždy velkou

---

⁷³ LÁZNIČKOVÁ, Ilona. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. s. 53.

⁷⁴ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠIŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 138.

⁷⁵ KALEJA, Martin. *Současná romská rodina v dimenzi sociální psychologie*. Symposium sociální pedagogiky. Brno: Katedra sociální pedagogiky 2008: 189-204. s. 192.

⁷⁶ KALEJA, Martin. *Současná romská rodina v dimenzi sociální psychologie*. Symposium sociální pedagogiky. Brno: Katedra sociální pedagogiky 2008: 189-204. s. 191.

⁷⁷ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠIŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 138.

tragédií, která se často promítá i do romských lidových písní. Muž po smrti své ženy tradičně navazoval většinou nový vztah se sestrou své zesnulé ženy, na způsob levirátního svazku, od které očekává, že bude mít kladný vztah k dětem. Zemře-li otec, matka většinou po smrti svého manžela zůstává sama. V případě, že by si matka našla nového partnera, musela by tradičně požádat o svolení celou svou rodinu. V případě smrti obou rodičů, přechází rodičovská povinnost a péče o děti nejbližší rodině, kterou jsou především babičky, tety nebo také nejstarší dospělí sourozenci.⁷⁸

3.4.3 Změny v postavení romského muže a ženy v moderní době

Postavení muže a ženy v romských rodinách dnes závisí převážně na způsobu života, hodnotovém systému a okolních podmínkách dané rodiny. Toto postavení se také liší na základě lokality, kde rodiny žijí (izolované osady, města a velkoměsta). Tradiční struktura romských rodin a postavení členů se pod vlivem moderní doby mění. Největší změny můžeme pozorovat právě v postavení romské ženy vůči muži. Žena sice stále nese břemeno plodnosti, péče o děti a domácnost, ale více směřuje k rovnocennosti mezi pohlavími. Tyto změny pozorujeme nejzřetelněji u mladších generací. Postavení muže v tomto případě se v mnohém nemění a často stále převládá patriarchální orientace rodiny i přesto, že základní povinnost romského muže, která spočívala v zajištění socio-ekonomického statusu rodiny není v dnešní době vždy splněna.⁷⁹

3.5 Charakter romských sňatkových vzorců

Důležitou roli v určování provázanosti romských příbuzenských vztahů je potřeba se podívat na charakter romských sňatkových vzorců, které mohou být dvojího typu, a to endogamní či exogamní.⁸⁰

Endogamií rozumíme uzavírání sňatků uvnitř určité skupiny, jako jsou například indické kasty či přímo uvnitř konkrétních pokrevně spojených příbuzenských skupin. Za endogamii není považováno pouze spojení pokrevně příbuzných partnerů (tzv. endogamie kognatická), ale také uzavírání sňatků pouze uvnitř zájmové skupiny, určité etnické

---

⁷⁸ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 139.

⁷⁹ DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. s. 65-69.

⁸⁰ JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. s. 23.

podskupiny (v případě Romů se jedná o párování například uvnitř skupin Romů olšských, Servika Romů apod.), nebo také pro Romy často typické uzavírání sňatků sourozenců z jedné příbuzenské skupiny se sourozenci příbuzenské skupiny jiné (tzv. endogamie afinní). Exogamií poté rozumíme naopak uzavírání sňatků mimo určitou skupinu ať už příbuzenskou, etnickou či zájmovou.⁸¹

V České i Slovenské republice se často setkáváme se zdůrazňováním právě exogamie. Možná může být tento fakt překvapivý, jelikož se nejen v našem prostředí často setkáváme s tvrzením, že Romové jsou právě tou skupinou, která tvoří partnerské vztahy se členy své vlastní příbuzenské sítě, tedy endogamní.⁸²

Milena Hübschmannová však ve své literatuře v tomto případě argumentuje proti a popisuje například komunitu Servika Romů: „*V komunitě Servika Romů se odsuzoval i partnerský vztah mezi druhými a třetími bratrance a sestřenicemi. Pokud spolu začal žít první bratranec se sestřenicí, komunita se od nich odvrátila, obvykle museli odejít odoj, kaj len ňiko na prindžarel (tam, kde je nikdo nezná).*“⁸³ Dále také uvádí, že pokud si romští chlapci chodili před válkou vyhlížet své nevěsty, chodili do vzdálenějších vesnic, kde byla malá pravděpodobnost, že by si mohli vybrat děvče ze své vlastní příbuzenské sítě.

Tyto hodnoty a normy začaly však být narušovány za druhé světové války, kdy byli Romové pod vlivem vyloučení nuceni žít izolováni v osadách. Josef Kandert ze svého výzkumu na slovenském venkově v 60.-80. letech 20.století zaznamenává: „*V některých vesnicích byly rodiny, kde docházelo pravidelněji ke sňatkům mezi bratrance a sestřenicemi, označovány jako cikánské rodiny.*“⁸⁴

Lenka Budilová a Marek Jakoubek však ve svém díle *Cikánská rodina a příbuzenství* (2007) o exogamii pochybují a přiklání se spíše na stranu endogamie. Spekulují například nad tím, zda Milena Hübschmannová při svém výzkumu nepochybila, jelikož se její údaje ze stejných lokalit neshodují s údaji jejich. Následně uvádějí, že je možné, že se romisté při svých výzkumech orientovali pouze na výpovědi svých informátorů, ale už následně nezjišťovali, k jakým sňatkům doopravdy dochází. Právě s tímto faktem se setkali i oni. Informátoři vypovídali, že jsou jejich sňatky striktně exogamní, ale po použití genealogické metody se ukázal opak jejich tvrzení. Dalším možným důvodem, proč výsledky výzkumů

⁸¹ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 289-290.

⁸² JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. s. 23.

⁸³ JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. s. 23.

⁸⁴ JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. s.23.

nahrávají právě exogamii je ten, že se romisté, i když ne úmyslně, snažili tento fakt a Romy obhájit.⁸⁵ Vysoký výskyt endogamie potvrdil při svém výzkumu i Petr Bakalář (Psychologie Romů 2004), ve kterém nejvyšší koncentraci endogamie vyzoroval například u Romů olašských pocházejících z okolí Nitry na Slovensku. Při svém výzkumu, který probíhal především na základě studia rodokmenů, zjistil, že se nejčastěji jedná o endogamní vztahy především mezi bratranci a sestřenicemi.⁸⁶ A i dnes jsou časté endogamní partnerské vztahy. Jedná se většinou právě o vztah bratrance a sestřenice nebo podobně blízké vztahy uvnitř rodiny. Takto endogamní vztahy uvnitř romských skupin jsou například také důvodem výskytu stejných příjmení v jedné lokalitě.⁸⁷

3.5.1 Rozšíření exogamie a pohled na smíšená manželství

Smíšená manželství v tradičních romských komunitách nebyla u Romů typická. Taková smíšená manželství měla často za důsledek například exkomunikaci romského jedince z komunity. Lépe se k takové situaci přihlíželo, pokud například romský jedinec celý život tíhl spíše k neromskému způsobu života.⁸⁸

Endogamie, která se zachovávala, nebyla pouze endogamií uvnitř rodiny či příbuzenské skupiny. Manželství a partnerství se tradičně uzavírala i přímo uvnitř konkrétních skupin, které byly rozdělené například podle způsobu obživy na kováře, hudebníky nebo košíkáře. Meziskupinové (v tomto případě exogamní) sňatky nebyly tradičně časté a byly brány stejně jako sňatky mezi Romy a Neromy.⁸⁹

Sňatkové vzorce Romů v moderní době se tedy v mnohém odlišují od vzorců tradičních. Dříve bylo více dbáno na dodržování endogamie. Romské ženy uzavíraly sňatky s romskými muži a dbali také na osobní rituální čistotu, na kterou se v dnešní době již nedbá v takové míře. Tato rituální čistota byla základním prvkem v rozlišení mezi romskými a neromskými jedinci. Neromové byli Romy považováni za rituálně nečisté. Toto zachování rituální čistoty

---

⁸⁵ JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. s. 23-24.

⁸⁶ BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. s. 21-22.

⁸⁷ DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. *Bulletin* 3 (4), 1995: 18-25. s. 20-21.

⁸⁸ BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. s. 21.

⁸⁹ HORVÁTHOVÁ, Emília. *Cigáni na Slovensku: historicko-etnografický náčrt*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1964. s. 331.

mělo vést především k určité ochraně vnitřního fungování romských komunit a také k ochraně jejich kulturního vlastnictví.⁹⁰

Když došlo k přemístění Romů z tradičních romských komunit, změnilo se požadavky a pravidla pro výběr potenciačního partnera. Kromě tradičních faktorů výběru se objevují nové, které souvisí především se socioekonomickou situací partnera či partnerky a mění se tak i celý přístup k etnické endogamii. Mladší generace Romů v dnešní době již nelpí na uzavírání sňatků v určitých skupinách, jako jsou například slovenští či olašští Romové. V dnešní době již není etnická příslušnost žádnou nepřekročitelnou překážkou, proto dochází ke sňatkům také mezi Romy a Neromy a rozšiřuje se tak trend exogamního vzorce sňatku i partnerství. Některé tyto smíšené sňatky mají ve společnosti určitou prestiž, jelikož se vysoce uznává, pokud je romský jedinec takto přijat za právoplatného člena majoritní společnosti a tím pádem i jeho rodina získává vyšší postavení ve společnosti (zejména pokud se jedná o úředně stvrzené sňatky). Často se však stává, že rodina neromského jedince tento partnerský vztah neuznává, především na základě xenofobních a rasistických předsudků, které jsou v majoritní společnosti zažitě. S tímto stereotypem se ale setkáváme v některých případech i ze strany rodiny romské.⁹¹

3.6 Děti a vzdělání

V minulosti, ještě za časů běžného romského kočování, byl dětský život krutý. Děti, které se rodily, neměly dostatek zdravotní péče, umíraly hlady či zimou. Tato doba však byla pozitivní ve smyslu rodin a velkorodin, které byly velmi pevné, soudržné, měli svá pravidla a byly velmi solidární. Dítě vyrůstalo v tradiční romské kultuře, která dítě obohacovala. Násilí na dětech téměř neexistovalo, jelikož byla v rodinách nastavena pravidla, která členové respektovala. Kočování spojovalo romské děti s přírodou a prací.

Dnešní moderní doba přináší také svá pozitivní hlediska, kterými je například dobrá zdravotní péče, možnosti vzdělání, možnost vymanění se z chudoby. Po kulturní stránce však dětem nepřináší tolik co dříve. Romské děti vyrůstají především mezi majoritní společností a jejich tradiční kulturní zvyky a pravidla se vytrácejí. Na děti působí především městský život, který většinu společnosti učí konzumnímu způsobu života. Dříve se rodiče svých dětí málokdy vzdávali a bojovali za ně až do poslední chvíle. Dnes se však často setkáváme

---

⁹⁰SEVEROVÁ, Marcela. Romství ve smíšeném manželství. In. SIROVÁTKA, Tomáš, (ed.) *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 216.

⁹¹DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. *Bulletin* 3 (4), 1995: 18-25.s. 21-22.

s rozvolňováním tradičních pravidel či norem a děti často končí v dětských domovech, kde již dnes tvoří velkou většinu.⁹²

V romských komunitách není povětšinou o vzdělání příliš velký zájem. Nepovažují ho za důležité už jen z toho důvodu, že mají zakotvené z minulosti, že k obživě a obstarání základních životních potřeb není tolik potřeba. Fyzická a často dobře přístupná práce jim většinou poskytuje dostatek financí, které pokryjí základní potřeby. Stát a jeho sociální systém je také jedním z činitelů tohoto problému, poskytuje podpory v nezaměstnanost, přídavky na děti a další finanční výhody, kterých Romové hojně využívají.

Škola je pro Romy jakousi „bílou“ institucí, která by mohla dítě ohrožovat. Romské děti mají často špatnou školní docházku, která způsobuje zaostalost ve vzdělání a děti tak často končí ve zvláštních školách.⁹³

Romské děti by měli zpočátku nastoupit už do mateřské školy, kde by měly být připravené na následující základní školní docházku. Mateřská škola je má naučit lepší komunikaci, zlepšení hygienických návyků a také základním dovednostem potřebným k nástupu na základní školu. K zápisu do mateřských škol často nedochází, proto již dnes v některých regionech existují „nulté ročníky“, kde by si tyto kompetence měli děti osvojit. Spousta romských dětí však nenastoupí ani do základní školy a rodiče často požadují zapsání svého dítěte rovnou do školy zvláštní, která je podle nich více vyhovující.⁹⁴

Pokud dítě nastoupí do první třídy, v tu dobu je většinou velmi učenlivé a snaživé. Tento přístup se mění kolem pátého ročníku, kdy se zpravidla dítěti zhorší prospěch, počínající puberta vyvolává v dětech vzpurnost a začínají také vnímat vliv okolí a pohled majoritní společnosti.

Po dokončení základní školy v mnoha případech vzdělávání romského dítěte končí. Nízké procento se dále hlásí a dostává na střední školy či odborná učiliště. Ještě menší procento potom studuje na školách vysokých. Na jedné straně je tento fakt způsobený přístupem rodin (v některých případech spojeným s tzv. kulturou chudoby) ke vzdělávání svých dětí, na straně druhé je na vině také majoritní společnost, která v mnohých případech

---

⁹²ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 108.

⁹³ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 113-114.

⁹⁴ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 118.

vysílá k Romům xenofobní až rasistické signály a děti tak často získávají k vzdělávacímu systému a především kolektivu (ve kterém bývají neoblíbení) či učitelům značný odpor.⁹⁵

3.6.1 Rodičovství a výchova

U Romů je známo, že mají velmi rádi děti, to dokazuje i staré romské přísloví pravící: „*Nane čhave, nane bacht!*“ (Pokud nejsou děti, není štěstí!).⁹⁶ Tato láska k dětem způsobuje často i jejich plnou nekritičnost k nim, která má zásadní vliv na výchovu, která se vyvíjí takřka bez zábran.⁹⁷ Výchova romských dětí se tradičně liší od většinové společnosti. To je způsobeno především vytvořeným emocionálním vztahem v romských rodinách. Při výchově dětí je více dbáno na jejich přání, než-li na to, co přikazuje rodič.⁹⁸ Při výchově romských dětí na ně není vyvíjen tlak, jako je tomu u dětí majority. Rodiče do svých dětí nepromítají své ideály a nesplněné cíle, kterých sami nedosáhli a netlačí je do věcí, které sami dělat nechtějí.⁹⁹ V tradičních romských rodinách se na vzdělání nekladl příliš velký důraz, a proto se výchova dětí věnovala především praktickým znalostem využitelným v běžném životě. V dnešní době je již situace trochu jiná a na vzdělání se alespoň v některých romských rodinách klade důraz, a to především pro to, aby se děti měli v životě lépe než jejich rodiče.¹⁰⁰

Na výchově dítěte se podílí celá širší romská rodina. Vztahy dětí se svými strýci, tetami, bratranci a sestřenicemi jsou mnohem silnější než u majoritní společnosti. Tato síla vztahů je způsobena především vnitřní rodinnou solidaritou, která je romskou součástí už od nepaměti.¹⁰¹

Postavení dětí v rodině není stejné a je zcela běžné, že je některé dítě preferované více než jiné. Tento fakt je v rodinách dětmi plně a přirozeně akceptován. Sourozenecké vztahy

---

⁹⁵ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 119-120.

⁹⁶ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 30.

⁹⁷ DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. *Bulletin* 3 (4), 1995: 18-25. s. 20.

⁹⁸ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 139.

⁹⁹ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 47.

¹⁰⁰ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 139.

¹⁰¹ HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 139.

jsou v romských rodinách méně poznamenány rivalitou. Je to způsobeno především faktem, že se starší děti o své mladší sourozence běžně starají a ti k nim vzhlíží.¹⁰²

3.7 Problematika nezaměstnanosti a její vliv na rodinný život

Je obecně známým faktem, že procento nezaměstnanosti je právě u Romů vysoké. Velká většina romského obyvatelstva je tedy evidována na úřadu práce. Na tento fakt má vliv také špatný přístup Romů na pracovní trh podmíněný diskriminačními tendencemi.¹⁰³

Diskriminačních praktik si je často vědom i sám pracovní úřad, ale musí vzhledem k okolnostem a svým povinnostem postupovat dle zákona. Tato diskriminace ze strany zaměstnavatelů nemusí však být pouze rasová, ale týká se také nízké vzdělanosti či kvalifikace romských uchazečů. V důsledku nízkého vzdělání se často stává, že uchazeč neumí korektně vystupovat a nemá potřebné komunikační schopnosti a dovednosti, aby na zaměstnavatele zapůsobil.

Tato situace v dnešní době přechází až do stadia nezaměstnatelnosti daných skupin obyvatelstva. Tento problém následně nejvíce postihuje mladé generace, které se při ucházení o pracovní pozici setkávají s již vžitou stereotypizací a nálepkováním, které jim brání v započítí jakéhokoliv pracovního růstu i přes to, že se může vzdělanost, motivace i kvalifikace daných uchazečů zvyšovat.¹⁰⁴ Majitelé korporací i menších firem s volnými pracovními pozicemi ve většině případů dávají přednost uchazečům neromského původu. Tyto faktory a také spousta dalších mají právě ten rozhodující vliv, pokud se jedná o postavení Romů na trhu práce.¹⁰⁵

Pokud budeme hovořit o Romech zaměstnaných, ti se uplatňují nejčastěji na nekvalifikovaných pracovních místech nebo také preferují práci „na černo“, tím pádem jsou jejich příjmy nižší než příjmy většiny. Příčin pro toto nízké postavení na trhu práce je hned několik. Velké části romské populace chybí právě kvalifikační a vzdělanostní předpoklady pro výkon kvalifikovaných prací. Tento fakt jde následně ruku v ruce s tím, že je o kvalifikace

---

¹⁰²HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 139-140.

¹⁰³NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. s. 61-62.

¹⁰⁴NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. s. 62-63.

¹⁰⁵HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, (ed.) *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. s. 91-92.

či vzdělání nízký zájem, což má kořeny především v romských rodinách a velkorodinách, kde na sebe její členové předávají základní životní hodnoty.¹⁰⁶

Právě problematika nezaměstnanosti či přímo ztráta zaměstnání ovlivňuje celkový chod rodin a konkrétních domácností. Nezaměstnanost jedinců jako příčina finanční nestability vede často ke změnám a přizpůsobení životního stylu a také k sociálně-patologickým jevům (kriminalita, práce na černo apod.). Tento problém se často vztahuje přímo k postavení a autoritě muže v rodině, kdy muž nesplňuje základní povinnost zabezpečení rodiny po ekonomické stránce. Rodiny v případě nezaměstnanosti jednotlivých členů žijí především ze sociálních dávek poskytovaných státem nebo dochází k jejich zadlužování. I když se tato situace nějak zásadně nedotýká přímo rodinných vztahů, tak má vliv na jedince samotné, kteří čelí výčitkám ze strany ostatních rodinných příslušníků.¹⁰⁷

3.8 Podoba romského jazyka v moderní době

Romština jako jeden ze základních identifikačních prvků romského etnika patří mezi plnohodnotné indoevropské jazyky.¹⁰⁸ Stejně jako dějiny, tak i jazyk a jeho pravidla přenášeli Romové ústní tradicí. Dnes je situace taková, že se tato ústní tradice jazyka nepředává tak často a setkáme se rodinami plně hovořícími romsky méně. Tento fakt je způsobený především asimilací do majoritní společnosti, která měla a má vliv na proměnu tradičních romských tradic, zvyků a hodnot. Romsky se domluví Romové takřka ve všech zemích, kde se vyskytují i přesto, že má romština různé dialekty (východoslovenský, západoslovenský, maďarský, dialekt moravských, českých rumunských, německých či olašských Romů).¹⁰⁹ Na území dnešní České a Slovenské republiky se můžeme setkat především se čtyřmi podobami romského jazyka, a to s romštinou maďarskou, olašskou, slovenskou (u které dále rozlišujeme variantu východoslovenskou a západoslovenskou) a romštinu Sintů.¹¹⁰

Otázkou zůstává, zda dnešní Romové vůbec ještě romsky mluví a zda se romština jako jazyk vytrácí či přetrvává. V dnešní době u nás již není romština používána jako primární dorozumivací jazyk mezi Romy. Původní romština byla v důsledku asimilace postupem času

¹⁰⁶ HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, (ed.) *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. s. 91-92.

¹⁰⁷ DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. s. 175-178.

¹⁰⁸ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 17.

¹⁰⁹ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. 17-18.

¹¹⁰15. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. Romani čhib – romština (Několik základních informací o romském jazyku). *Bulletin* 5 (4): 26-30. s. 27.

vytlačována jazykem českým, který však není u většiny Romů používán správně. Pokud tedy spolu rodina v soukromí mezi sebou nehovoří čistě romsky a užívá spíše češtinu, tak se spíše stává, že někteří jedinci (a to nejen Romové) využívají pouze některých romských slov, která ještě znají. V tomto případě se často jedná o slova vulgární, která jsou používána především mladšími generacemi. Některé rodiny, i přes to, že romštinu stále znají, se snaží o to, aby jejich děti mluvily spíše česky (aby tak zapadly lépe do společnosti), český jazyk v těchto rodinách je ale často špatný a přesně v takové formě ho pochyťují jejich děti. Pokud hovoříme o dnešní podobě romského jazyka, musíme přiznat, že i ta je odlišná od té původní.¹¹¹

Romština, která se vyskytuje v dnešní době na sebe tak často váže podoby jazyka majoritní společnosti. Tento fakt je způsobem především jeho dlouhou historií, která sahá až na indický kontinent. Romština na sebe navázala v průběhu času a v důsledku kočování romského obyvatelstva slova i z jazyka perského, slovanského, arménského či řeckého.¹¹² Romové se pod vlivem asimilace již po generace snaží hovořit jazykem majority. Čeština dnešních Romů však není často perfektní a někteří jedinci se dostávají do tzv. jazykového vakua, kdy plyně a bez chyby nehovoří ani jedním jazykem. Vzniká tak jakýsi romský etnolekt češtiny nebo se také často stává, že dochází k nesrovnalostem v oblasti porozumění či překladu z jednoho jazyka do druhého.¹¹³ Tento fakt vysvětluje například Milena Hübschmannová ve svém díle *Šaj pes dovakeras* (1998). Některá slova majoritní společnosti romský jazyk ani nezná nebo v něm vůbec neexistují, a proto je nedokáže přeložit. Z tohoto důvodu také často vznikají nedorozumění, která mohou vést až ke společenským nedorozuměním úplně jiné kategorie a významu.¹¹⁴

3.9 Hodnotový systém

Hodnoty moderních romských rodin se nyní odvíjejí především od národního povědomí.¹¹⁵ Nejvyššími romskými hodnotami tradičně bývá rodina, láska, děti, zdraví a také

---

¹¹¹ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. s. 41-43.

¹¹² MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. s. 25.

¹¹³ 16. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. s. 70-71.

¹¹⁴ 16. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. s. 70.

¹¹⁵ KALEJA, Martin. *Současná romská rodina v dimenzi sociální psychologie*. Symposium sociální pedagogiky. Brno: Katedra sociální pedagogiky 2008: 189-204. s. 191.

Bůh.¹¹⁶ V tradičních rodinách se za nejvyšší hodnoty považovala také úcta ke starším, respektování a užívání tradiční kultury při významných událostech jako jsou křtiny, svatby, pohřby, narození dítěte či narozeniny. Pokud budeme hovořit o vzdělání, na které je v dnešní době kladen zřetel o něco více než dříve, tak se v tradičních romských rodinách nepovažovalo za tak důležité a už vůbec ne jako jedna z jejich životních hodnot.¹¹⁷

Tyto tradiční romské hodnoty v různé podobě nalézáme v běžném životě především v romské hudbě, která ukazuje silnou citovou vazbu k daným příkladům.¹¹⁸ V návaznosti na rodinu můžeme jednoduše říci, že je nejvyšší hodnotou Romů život samotný. S tím samozřejmě souvisí asi nejčastěji zmiňovaná životní hodnota Romů, kterou je právě rodina. Rodina je brána v tomto smyslu jako prvek k zachování života rodiny či celého rodu. Vše, co umožňuje rodinám život je velmi ceněno. Do tohoto spektra je potřeba zařadit také ženy a jejich plodnost nebo také právě děti samotné, které jsou novou perspektivou pro následné zachování rodiny a rodu. Všechny životadárné prvky jsou považovány právě za nejvyšší hodnotu a jsou vnímány jako pozitivní. Naopak život ohrožující prvky jsou logicky považovány za negativní. V tradičních romských rodinách bylo ještě donedávna považováno za jednu z nejvyšších hodnot jejich romipen, tedy romství a s ním související specifika jako například soudržnost, solidarita nebo právě úcta ke starším. Tento prvek převládá, i když dnes v jakési modifikované podobě, v některých oblastech a u některých romských skupin dodnes.

Ve spojitosti se vzděláním, jako nižším prvkem v žebříčku romského hodnotového systému, se váže také prvek budoucnosti. Budoucnost je pro Romy tradičně považována jako něco nejistého, proto se často setkáváme s názory, že je život a žítí teď a tady. Pro Romy je často jistá pouze přítomnost a minulost. Proto je i právě vzdělání něco, co přináší ovoce až po určité době, a právě ani toto ovoce není jisté, tudíž ho tradičně nepovažují za něco důležitého v jejich životech.¹¹⁹

---

¹¹⁶ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 119.

¹¹⁷ KALEJA, Martin. *Současná romská rodina v dimenzi sociální psychologie*. Symposium sociální pedagogiky. Brno: Katedra sociální pedagogiky 2008: 189-204. s. 191.

¹¹⁸ DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 119.

¹¹⁹ SEKYT, Viktor. Romové (Základní hodnotový systém) In. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, (ed.) *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. s. 121-122.

4 Shrnutí teoretických východisek

Podíváme-li se na shrnutí teoretických hledisek, které se romské rodiny úzce dotýkají, vidíme, že je to hned několik oblastí. Rodina je pro Romy tím nejdůležitějším faktorem v jejich životech a zároveň se stává jejich nejvyšší životní hodnotou. Tato skutečnost se odvíjí především od toho, že tradiční romské rodiny fungovaly jako jedna jednotka, která je na sobě závislá hned v několika ohledech. Soudržnost a pospolitost romských rodin se ukazuje především na síle rodinných vazeb jednotlivých členů. Tradičně tato pospolitost byla důležitá především v oblastech práce, obstarávání obživy a zázemí, předávání hodnot, reprodukce a také sloužila k vzájemné ochraně jednotlivých členů před okolními vlivy. Romské rodiny jsou tradičně velké a rozvětvené jednotky, které mají širokou síť příbuzenských vztahů. Dle širě rozlišujeme širší romskou rodinu (Famel'ija) a klan či přímo rod (Fajta). V tradičních romských rodinách je typické soužití několika generací pospolu. V takových rodinách dochází k dělení práce mezi jednotlivé členy, kdy například ženy vychovávají a starají se o všechny své děti navzájem. Taková rodina funguje jako jedna plně fungující soudržná jednotka. Tyto rodiny následně vytváří celou svou vlastní společenskou síť.

Typická soudržnost členů v romských rodinách má své kořeny v historii. Rodiny a celé komunity se formovaly pod vlivem změn z kočovného života k usedlému, pod vlivem pronásledování, vyhánění, vyvražďování a také následné nucené asimilace. Tyto události mají jistě vliv na dnešní podobu romského etnika po celém světě a také na podobu romských rodin a komunit dnes. Vzájemné vztahy s majoritou po všech těchto událostech ochladly a Romové tak přešli k ještě větší uzavřenosti a odkázanosti sami na sebe a své rodiny. V těchto faktech tkví zásadní faktor silných romských vztahů, pout a vazeb. Tradičně se pod tímto vlivem formovalo také romství (romipen). Princip romipen, jako forma etnické identity, je každému členovi romské komunity vlastní a je předáván právě narozením se do romské rodiny a následným předáváním hodnot, tradic a celkové kultury. Vlivem moderní doby však dochází k jeho modifikaci a slábnutí.

V tradičních romských rodinách vidíme také jasné rozdělení postavení muže a ženy. Muž má tradičně dominantní postavení, které je zásadní v rozhodování o rodinných záležitostech, žena je tradičně matkou, hospodyní a očekává se od ní, že bude poslušnou manželkou, která se stará o vnitřní chod domácnosti spojený především s péčí o muže a děti. V dnešní době se však již setkáváme se snahami o rovnoprávnost postavení muže a ženy.

Podíváme-li se na sňatkové vzorce v romských komunitách, vidíme, že se tradičně obrací spíše k endogamii, a to uvnitř romského etnika jako celku, ale také často i uvnitř rodin a rodů.

Moderní doba v tomto ohledu přispívá k exogamii. Exogamii pozorujeme nejen vzhledem k uzavírání sňatků uvnitř rodin a rodů. Tento jev se postupem doby projevuje i sňatky mimo romské etnikum, tedy s majoritní částí obyvatelstva, a to i přes veškeré předsudky, odmítnutí a stereotypy, které byly společností vytvořeny.

Rodinný život a chod v romských rodinách má také vliv na děti, rodičovství a vzdělávání. Děti jsou pro Romy tradičně tou největší radostí. Výchova v romských rodinách převážně inklinovala k nekritičnosti a volnému způsobu výchovy, který se pak často otiskuje právě v oblasti vzdělání. Vzdělání pro Romy nebylo tradičně nikdy velkou prioritou a hodnotou, která by se v romských rodinách nějakým zásadním způsobem předávala. Romské děti často svou cestu ve vzdělávání končí základní školou a příliš se nedbá na dosahování vyššího vzdělání, jako například dokončení střední školy, učiliště či škol vysokých. Tato problematika se pak následně projevuje především při hledání zaměstnání. Kvůli nízkému vzdělání je pro Romy těžké najít dobrou a dobře placenou práci, která by je zajistila po finanční stránce. Velké procento Romů je vedeno na úřadu práce nebo vykonávají práci na černo. Romové, kteří jsou zaměstnáni, často vykonávají práce, které jsou ve společnosti podřadné a málo placené. Problematika nezaměstnanosti poté velmi ovlivňuje rodinný život. Chod domácnosti je závislý převážně také na finanční situaci, která se ztrátou zaměstnání nebo přímo nezaměstnaností velmi mění. Tento problém následně vede k časté kriminalitě nebo právě práci na černo. Muž v romských rodinách, který je nezaměstnaný, často ztrácí svou autoritu. Vliv nezaměstnanosti a ztížené situace má ale také velký dopad přímo na členy rodiny a může vést až k ovlivnění rodinných vztahů.

Moderní doba ovlivnila také podobu romského jazyka, který je tradičně považován za jeden ze základních identifikačních prvků romského etnika. Romský jazyk prošel v průběhu času mnohými změnami a jeho tradice je značně modifikovaná. Na tento fakt má vliv především asimilace do většinové společnosti, která rozvoji romštiny v moderní době zabránila. Dle odborných zdrojů spousta Romů již dnes romštinu plně neovládá. Problém také nastává v případě jazyka českého, který velká část romské populace v České republice plynně a správně neovládá. Z těchto důvodů často dochází k jazykovému vakuu. Tento problém se pak promítá také právě do problematiky vzdělávání a zaměstnání.

Jak vidíme, tak všechny tyto výše zmíněné faktory se úzce týkají romských rodin a jejich rodinného života. Rodina je také základním faktorem v předávání hodnot. V odborné literatuře se často setkáváme s tradičními romskými hodnotami, jako je například rodina, děti, zdraví, úcta ke starším nebo také Bůh. Můžeme si všimnout, že nikde nenajdeme tvrzení o

tom, že by pro Romy obecně bylo hodnotou třeba právě vzdělání či zaměstnání. Tím, že dochází k určité modifikaci tradičních romských rodin a stávají se z nich rodiny žijící v moderní době a společnosti. Tímto faktem se dostáváme k otázce, zda se hodnotový systém, který se v romských rodinách předává, postupem času a doby změnil.

Všechny tyto faktory, které jsem v teoretické části práce vybrala, se dle mého názoru úzce pojí a ovlivňují chod romských rodin nejen tradičních, ale i těch dnešních. Tyto skutečnosti a změny mají vliv nejen na rodiny obecně, ale také právě na rodinné vazby a pouta, tradice či zvyky, které jsou v romských rodinách stěžejní. Následující empirická část práce se bude tedy zabývat tím, k jaké reálné změně ve všech těchto faktorech došlo a jaký to má vliv na dnešní romské rodiny, jejich vazby a hodnotový systém. V analýze výzkumu se také podíváme na to, jaké rozdíly Romové vnímají v romských a neromských rodinách a zda se liší i právě síla rodinných pout a vazeb.

Empirická část

5 Metodologie výzkumu

Teoretická část této bakalářské práce definovala to, kdo Romové jsou, historický proces jejich příchodu do Čech a také na Slovensko, dále definovala romskou rodinu a její hlavní znaky, funkce, postavení muže a ženy v romských rodinách, přes problematiku nezaměstnanosti a jejího vlivu na rodinný život, romského jazyka a jeho podoby v moderní době až po tradiční hodnotový systém Romů. Praktická část práce bude následně zkoumat, jakým způsobem se teoretické poznatky spojené s rodinným životem a hodnotami otiskují do reálného života romských rodin v dnešní době. Pro analýzu a sběr dat jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů spojenou se zúčastněným pozorováním.

Pro tento výzkum jsem si vybrala několik romských rodin z okolí Jaroměře a Josefova. Část rozhovorů jsem uskutečnila ještě před vypuknutím pandemie Covid-19, druhou část jsem uskutečňovala postupně při uvolňování vládních opatření. Vzhledem k této situaci nebylo snadné se k respondentům dostávat, jelikož se rodiny střídavě potýkaly s tímto onemocněním a byly střídavě v karanténě. Polostrukturovaných rozhovorů se zúčastnilo 16 romských respondentů starších 18 let. Získávání rozhovorů probíhalo od prosince roku 2020 do května roku 2021. Mé vlastní pozorování probíhalo a dále probíhá od ledna roku 2019, kdy jsem

měla a mám možnost působit v jedné z romských rodin žijících v části města Jaroměř, Josefově. Všichni zúčastnění, kteří souhlasili s poskytnutím rozhovoru, odpovídali na devatenáct předem připravených otázek, které se týkaly především rodinných vazeb, romství a hodnotového systému romských rodin.

5.1 Kvalitativní výzkum

Vzhledem ke stanoveným hlavním výzkumným otázkám byl zvolen k analýze kvalitativní výzkum za pomoci pozorování a polostrukturovaných rozhovorů s respondenty. Kvalitativním výzkumem se rozumí takový výzkum, který je prováděn za pomoci delšího a intenzivního kontaktu s přirozeným prostředím zkoumaného jevu a stojí na připravených výzkumných otázkách, které je možno během výzkumného procesu upravovat, doplňovat, měnit jejich pořadí na základě průběhu sběru dat a jejich následné analýzy. Během takového výzkumu vznikají mimo výzkumných otázek také nové hypotézy, které vedou k rozhodnutí, jak daný výzkum dále vést a rozvíjet. Kvalitativní výzkum probíhá v terénu, kde se výzkumník setkává s lidmi přímo v centru dění daného výzkumného problému. Kvalitativní výzkumy obecně probíhají v delším časovém pásmu, kdy se výzkumník setkává a seznamuje do hloubky s danou problematikou, které se snaží porozumět a vyvodit z ní závěry. Sběr dat a jejich analýza v tomto případě probíhá současně. Kvalitativní výzkum bývá často podpořen také delším pozorováním dané problematiky, které vede k lepšímu proniknutí a pochopení oné subkultury. Kvalitativní výzkum má tedy jisté výhody, mezi které patří především získání podrobného popisu chování, jednání, vývoje a reakcí zkoumaného fenoménu.

Mezi hlavní kvalitativní metody patří pozorování, rozbor textů či dokumentů, interview a také audio či video záznamy. Všechny tyto metody vedou výzkumníka k hlubšímu porozumění danému zkoumanému jevu, pochopení subkultury a jejím zkušenostem, a také celkovému porozumění dané problematice.¹²⁰ V tomto konkrétním výzkumu jsem použila kombinaci metody rozhovoru se zúčastněným pozorováním. Kombinací těchto metod jsem měla možnost díky pozorování získávat informace z první ruky, zaznamenávat různé události, změny a postoje k dané problematice a zároveň jsem měla možnost díky rozhovoru zaznamenávat osobní názory, zkušenosti a postřehy participantů kontrolovaně a důsledně na základě pokládání připravených výzkumných otázek.

---

¹²⁰HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. s. 46-48.

5.2 Etika kvalitativního výzkumu

Každý správný kvalitativní výzkum by měl vždy probíhat za doprovodu daných etických principů, které by měly být dodrženy. Tyto principy však nejsou žádným přímým návodem, jakým způsobem s nimi naložit, aby to bylo vždy za každou cenu správně. Každý, kdo kvalitativní či kvantitativní výzkum provádí, by se těmito principy měl jistě řídit, ale je už na každém, jak tyto aspekty zvaží a jakým způsobem je pojme.

Budeme-li hovořit o konkrétních aspektech kvalitativního výzkumu je dobré jako první zmínit aspekt důvěrnosti. **Důvěrnost**, anglicky *confidentiality*, se váže k identitě účastníků výzkumu. Data a informace, které výzkumník získá od účastníků, by měla být použita tak, aby byla zachována anonymita všech zúčastněných. Všichni zúčastnění by měli být seznámeni s faktem, že bude jejich důvěrnost zachována a výzkumník by se dle tohoto tvrzení měl také řídit. Důvěrnost je základním prvkem, který by měl zaručovat to, že žádnému zúčastněnému nezpůsobí újmu.¹²¹

Jako druhý princip se uvádí tzv. poučený souhlas. **Poučený souhlas** (*informed consent*), znamená souhlas, který poskytnou účastníci daného výzkumu tomu, kdo výzkum provádí. Tento souhlas se týká především samotného dobrovolného souhlasu s provedením výzkumu. Účastník by měl být seznámen s povahou daného výzkumu, jeho obsahem, případně délkou trvání. Výzkumník by se neměl dopustit klamného informování účastníků za cílem jejich získání.¹²²

Posledním často uváděným principem či etickým aspektem kvalitativního výzkumu je **zpřístupnění práce účastníkům daného výzkumu**, který je součástí i poučeného souhlasu. Pokud výzkumník účastníkům slíbí, že jim poskytne výsledky daného výzkumu, měl by to udělat. Je však faktem, že toto tvrzení může vést k tomu, že dojde k nepochopení závěrů daného výzkumu samotnými účastníky. V tomto případě tedy může dojít k negativnímu ovlivnění výzkumníka v reakci na dané nepochopení. Znamená to však, že by výsledky výzkumu měly být zkresleny či upraveny tak, aby byla pochopena „správně“? Samozřejmě ne. Výsledky by měly být zveřejněny dle práva účastníků, ale také by měli být ochráněni před psychickou či fyzickou újmou, vážící se k výsledkům daného výzkumu. Tyto dva principy mohou tedy přijít do konfliktu, proto je nutné uvědomit si, že je potřeba vytvořit

---

¹²¹ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. s. 43-45.

¹²²ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. s. 46.

jakési etické rutiny, podle kterých bude výzkumník postupovat a bude se jimi řídit v průběhu celého výzkumu.¹²³

6 Vymezení cíle výzkumu

Na počátku určování cíle práce je potřebné si uvědomit také, zda je cíl a celý smysl práce jakýmkoliv způsobem užitečný a využitelný nejen v oblasti specifické potřeby, jako je v tomto případě obhájení bakalářské práce. Práce tohoto rozsahu, která obsahuje specifický výzkum, by měla být přínosem také pro společnost, a to ať už odborníky či sociální pracovníky nebo také pro širokou veřejnost a všeobecné povědomí. Proto je dobré předem určit, zda bude výzkum splňovat podmínky, které obsahuje například „trojí typ cílů“ dle Maxwella (2005), které ve své publikaci uvádí Roman Švaříček a Klára Šed'ová (2014).¹²⁴

Romské rodiny jsou všeobecně známé svým silným poutem, které se týká rodinného života. Budeme-li zkoumat tento jev za pomoci odborné literatury, která se tomuto jevu věnuje, najdeme ve většině případů stejné či podobné tvrzení: *„Rodina a širší rodová skupina či velkorodina, do níž Rom nebo Sint patří, je pro něho nejdůležitější a největší hodnotou. Tak tomu bylo vždycky a je tomu dodnes – i když v modifikované podobě, vycházející ze změněných životních a společenských podmínek.“*¹²⁵

Proměna rodinného života vlivem moderní doby vede také k proměnám životních standardů, požadavků a hodnot. Proto se nabízí otázka, jakým způsobem se tradiční rodinný život uváděný v odborné literatuře proměnil a jak je na tom hodnotový systém romských rodin dnes. V další části se tedy pokusím nastínit přínosy tohoto výzkumu za pomoci trojího typu cílů.

6.1 Trojí typ cílů práce

Cíle intelektuální

Předpokládám, že tato práce přispěje k přiblížení a rozšíření povědomí o fungování romských rodin, jejich systémů, blízkosti rodinných vazeb a proměně hodnotového systému z hlediska dnešní moderní doby, která ovlivňuje všechny romské skupiny.

---

¹²³ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. s. 49-50.

¹²⁴ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. s. 62-63.

¹²⁵DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 95.

Cíle praktické

Tyto postřehy mohou být využity například v oblasti sociální práce a organizací, které se romským rodinám a jejich potřebám věnují, a to především ve spojitosti s okruhem fungování dnešních romských rodin a jejich hodnotových systémů, které se týká například vzdělávání a zaměstnání. Tyto oblasti jsou dnes, jak víme, pro Romy velmi aktuální problematikou a zkoumání proměny těchto oblastí by mohlo vést například k lepšímu přizpůsobení vzdělávacích systému a následnému přechodu do zaměstnání.

Cíle personální

Mým individuálním přínosem je osobní zkušenost a získání nových poznatků v této oblasti, které se již několik let věnuji a také v ní plně funguji již od svých útlých let, kdy jsem měla možnost navazovat přátelské vztahy s Romy a celými jejich rodinami. Také mě tyto poznatky motivují k aktivnímu se podílení na udržení tradičních romských zvyklostí v rodinném životě a motivaci mladých Romů v oblasti vzdělávání a kariérního růstu.

6.2 Hlavní cíl práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je tedy zjistit, jak silné jsou vztahy v dnešních romských rodinách, jak se romské rodiny v průběhu času proměnily a zda moderní doba tyto rodiny a jednotlivce ovlivnila v pohledu na jejich romství či životní hodnoty, kterými jsou především vzdělání a kariéra.

Na základě získaných informací bylo mým cílem srovnat výpovědi jednotlivých respondentů a hlavní shody v jejich výpovědích následně porovnat s teoretickým základem jednotlivých problematik získaných z odborných zdrojů. Porovnáváním těchto informací jsem následně tvořila závěry z jednotlivých oblastí.

7 Zkoumaná lokalita

Provedený kvalitativní výzkum byl realizován v královéhradeckém kraji, okrese Náchod ve městě Jaroměř a jeho části obce Josefov s celkovým počtem obyvatel 12 140 (k 1.1.2021).¹²⁶ Bohužel se mi nepodařilo získat přesná čísla o počtu Romů v Jaroměři či přímo v Josefově. Vztahy Romů s majoritou jsou však v této oblasti přinejmenším komplikované.

---

¹²⁶Počet obyvatel Jaroměř. Místopisný průvodce po České Republice - přehledný seznam obcí České republiky [online]. [cit. 11. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/8902/jaromer/pocet-obyvatel/>

Pro přiblížení situace v Josefově ve spojitosti s Romy jsem použila následnou pasáž z výzkumu, který byl realizován Janem Kroupou a Janem Palečkem pro Agenturu pro sociální začleňování Úřadu vlády ČR z ledna roku 2014. Výzkum s názvem *Bez vize je tma* se zabýval analýzou stávající situace a potenciálu v Josefově a byl součástí celkové situační analýzy pro Jaroměř. Autoři výzkumu uvádí: „*Životní styly obou skupin obyvatel jsou odlišné, stejně jako je do značné míry odlišná jejich sociální situace. A především je soužití zásadním způsobem ovlivněno emocemi a šířeným povědomím o Josefově. Například počet místních Romů se v některých rozhovorech pohyboval až u čísla 1300, což je zhruba polovina obyvatel Josefova. Kvalifikovaný odhad z roku 2012 přitom hovoří o tom, že Romů „v Josefově žije pět až šest set ve zhruba 120 domácnostech, což představuje asi třetinu celkového počtu obyvatel historického jádra města“ (Snopek a Vomastková 2012: 19). Místní jsou také mnohdy přesvědčeni o tom, že Romů v Josefově rychle a podstatně přibývá. To vše přispívá k tomu, že Josefov má špatnou pověst, že „měl a má nálepkou, že je tu tma i ve dne a lidi sem nechťejí.“ Od obyvatel Jaroměře si vysloužil hned několik přezdivek: Cikánov, Giuseppov, Černá Hora, Temná strana města. Opakovaně jsme slyšeli stížnosti na to, jak je nebezpečné v Josefově zaparkovat auto, či vyprávění o nočním poškrábání celé řady aut v ulici a ulámaných zpětných zrcátkách.*

Podle některých respondentů se nicméně pověst Josefova zdá být horší než každodenní žitá zkušenost. Především s bezpečností na tom podle nich Josefov není – navzdory všeobecným předpokladům – nijak špatně. Pověst, která Josefov předchází, je vždy formovaná vyprávěním. A to někdy zveličuje. Je zcela běžné, že špatné zprávy se šíří rychleji než dobré. Lidé o nich prostě častěji mluví“.¹²⁷

8 Získávání dat

S romskými rodinami jsem v aktivním kontaktu již několik let, spolupráci s různými romskými rodinami za účelem získávání dat a informací jsem započala rokem 2017, po ukončení střední školy a následným nástupem na vysokoškolské studium. Již od prvního ročníku vysoké školy se zabývám romskou menšinou, a to především v České republice. Vzhledem ke studovanému oboru Transkulturní komunikace, jsem volila většinu semestrálních prací týkajících se romského etnika, a to ať už z hlediska romského národního cítění, náboženství Romů, problematiky drog a návykových látek nebo také vzdělávacího

---

¹²⁷KROUPA, Jan a PALEČEK, Jan. *BEZ VIZE JE TMA-Analýza stávající situace a potenciálu v Josefově (část I situační analýzy pro Jaroměř)*. Praha: Centrum pro výzkum a inovaci v sociálních službách, 2014. s.10-11

systemu spojeného s multikulturalismem v oblasti diskriminace Romů. V roce 2019 jsem také plnila svou odbornou stáž v Diakonii ČCE – středisko Milíčův dům na pracovišti v Josefově. Pracoviště v Josefově se věnuje sociálně aktivizačním službám a odbornému sociálnímu poradenství především pro romské rodiny v Jaroměři a Josefově. Měla jsem možnost podílet se na doučování romských žáků, poskytování potřebných informací romským rodinám a také nahlédnout do fungování terénní práce v konkrétních spolupracujících romských rodinách. Mezi Romy mám také mnoho blízkých přátel, kteří mi v tomto výzkumu velmi pomohli. Momentálně mám také již několik let možnost, díky svému příteli, který je Rom, působit v jedné z romských rodin, dlouhodobě žijících v Josefově.

Získávání klíčových dat probíhalo na základě vlastního pozorování a rozhovorů s romskými participanty. Všechny rozhovory byly se souhlasem účastníků nahrávány na diktafon a následně byly přepisovány, tak aby mohlo dojít k jejich samotné analýze. Každý rozhovor byl předem domluvený a každý participant byl seznámen s průběhem, obsahem, přibližnou délkou i účelem onoho rozhovoru. Každý z participantů mi poskytl dobrovolný souhlas se zveřejněním základních osobních údajů (např. věk, zaměstnání, rodinný stav, vzdělání apod.) a poskytnutých výpovědí v této bakalářské práci. Jednotlivé rozhovory se uskutečňovaly především u participantů doma, aby byl zajištěn jejich komfort a aby mohli být otevření bez ohledu na okolní vlivy. Velká většina zúčastněných mě u sebe doma velmi vřele přivítala a jejich společná spolupráce byla vždy příjemná a bezproblémová.

Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala v rozmezí deseti až pětadvaceti minut, v závislosti na délce výpovědi a výřečnosti jednotlivých zúčastněných. Každá otázka byla srozumitelně položena, v případě nejasností byla vysvětlena či doplněna o doplňující otázku, která hlavní myšlenku otázky lépe přiblížila. Pro jednotlivé rozhovory jsem zvolila předem připravené polostrukturované otázky, tak, abych mohla dát prostor vlastnímu názoru a pohledu participanta a v případě odklonění od tématu či hlavní myšlenky, jsem v návaznosti na jejich výpovědi používala otázky doplňující a směřující zpět k hlavní myšlence.

Za celou dobu provádění rozhovorů jsem se nesečkala s žádnými negativními vlivy či ohlasy, které by ovlivňovaly postavení zúčastněných nebo mě samotné. Většina participantů viděla v mém výzkumu a celkové práci pozitivu a spolupráce s nimi tak probíhala bez žádného většího problému.

Jako negativum mého výzkumného šetření však musím zmínit problematiku dostupnosti participantů. V Josefově žije spousta romských rodin, je však faktem, že spousta z nich patří do jedné a té samé rodové linie, tudíž bylo obtížné získávat participanty, kteří by mi poskytl

různorodé pohledy či informace velmi odlišné od těch, které jsem již získala. I přes to, že se v Josefově běžně pohybují a spoustu rodin znám osobně, měla jsem bohužel problém se získáváním participantů z rodin, které osobně či jinak neznám. I přes tyto komplikace jsem se však snažila oslovovat potenciální participanty z různých rodin a rodových skupin.

9 Charakteristika výzkumného vzorku

Cílovou skupinou mého výzkumu se staly romské rodiny, žijící v Jaroměři, a především ve vyloučené lokalitě obce Josefov. Zaměřila jsem se na rodiny, kde byla možnost provést rozhovor s několika participanty různých generací, abych mimo jiné zjistila, jakým způsobem je tato problematika vnímána různými generacemi jedné rodině. Z jedné rodiny jsem však vybírala vždy maximálně dva členy, kteří se od sebe generačně lišili a mohlo tak tedy dojít k utváření vlastních názorů a postojů.

Celkový výzkumný vzorek se skládá z mužů a žen starších osmnácti let, žijících v Jaroměři a její obci Josefov. Tvoří ho participanty napříč různými věkovými skupinami (v rozmezí 18 – 56 let), odlišným vzděláním a diverzním sociálním i ekonomickým postavením.

V následující tabulce je vyobrazené rozdělení výzkumného vzorku dle **pohlaví, věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a zaměstnání** (s ohledem na mateřské dovolené, starobní a invalidní důchody).

	<i>Pohlaví</i>	<i>Věk</i>	<i>Nejvyšší dosažené vzdělání</i>	<i>Zaměstnání</i>
<i>Rozhovor č. 1</i>	Žena	18	Základní	Mateřská dovolená
<i>Rozhovor č. 2</i>	Žena	19	Střední odborné	Studentka
<i>Rozhovor č. 3</i>	Muž	19	Základní	Živnostník
<i>Rozhovor č. 4</i>	Muž	20	Střední odborné	Dělník
<i>Rozhovor č. 5</i>	Žena	20	Základní	Mateřská dovolená
<i>Rozhovor č. 6</i>	Žena	23	Základní	Invalidní důchod
<i>Rozhovor č. 7</i>	Žena	24	Střední odborné	Asistentka pedagoga
<i>Rozhovor č. 8</i>	Žena	28	Základní	Nezaměstnaná
<i>Rozhovor č. 9</i>	Muž	28	Základní	Vedoucí stavebních prací
<i>Rozhovor č. 10</i>	Muž	34	základní	Řidič kamionu
<i>Rozhovor č. 11</i>	Žena	38	základní	Pomocná cukrářka

Rozhovor č. 12	Žena	44	Odborné učiliště	Administrativní pracovnice
Rozhovor č. 13	Žena	53	základní	Obsluha v jídelně
Rozhovor č. 14	Muž	56	základní	Řidič v technických službách
Rozhovor č. 15	Žena	56	základní	Invalidní důchod
Rozhovor č. 16	Muž	56	základní	Stavební dělník

10 Analýza výzkumného šetření

Analýza a shrnutí první otázky, která se týkala základních informací, které participanti představují, vychází z výše uvedené tabulky charakteristiky výzkumného vzorku. Rozhovor byl uskutečněn s celkem 16 participanty, z čehož se zúčastnilo 10 žen a 6 mužů. Nejmladšímu z participantů bylo 18 let a nejstaršímu 56 let.

Z odpovědí vyplynulo, že převažující nejvyšší dosažené vzdělání výzkumného vzorku bylo základní, které uvedlo celkem 12 participantů. Část z nich odpověděla, že po základní škole nastoupila na odborná učiliště či střední školy, ty ale nikdy nedokončila. Častým důvodem k nedokončení studia bylo u žen uváděno těhotenství či nezáměr o studium, u mužů nezáměr o studium či špatná a nepravidelná školní docházka. Jeden z tázaných respondentů uvedl: „*Moje dosažený vzdělání je základní, protože mě škola nebavila, chtěl jsem rychle pryč. Na střední jsem byl 2 roky, ale nechodil jsem tam, nebavilo mě to.*“¹²⁸ Další z dotazovaných také uvedla: „*Mám základní vzdělání, studovala jsem pak učňák, ale ten jsem nedodělala, když jsem byla těhotná, takže jenom základní vzdělání.*“¹²⁹

Pokud se podíváme na zbytek výzkumného vzorku, vidíme, že 3 respondenti dokončili střední odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou a 1 respondentka dokončila odborné učiliště.

Z celkového počtu zúčastněných bylo 10 respondentů běžně zaměstnaných. Ze zbylé části byla 1 respondentka nezaměstnaná, 1 respondentka dále studuje, 2 respondentky na mateřské dovolené a zbylé 2 respondentky uvedly, že jsou v invalidním důchodu.

V další otázce směřující na výzkumnou lokalitu bylo mým cílem zjistit, jak dlouho respondenti v dané lokalitě žijí a jaké okolnosti je také přivedly právě na toto místo, které je označováno jako vyloučená lokalita. Po položení této otázky jsem se setkala se dvěma typy odpovědí, které rozdělují výzkumný vzorek na dvě skupiny. První skupinou jsou respondenti,

¹²⁸Rozhovor č. 3 ze dne 10.1.2021

¹²⁹ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

kteří odpověděli, že žijí v Jaroměři a části Josefov celý život. Druhou skupinou jsou respondenti, kteří se sem postupem času přistěhovali. Devět respondentů odpovědělo, že v této lokalitě žijí celý život, protože zde žili jejich rodiče, často také prarodiče a zbytek rodinných příbuzných.

„Celej život, já jsem se tady narodila, můj táta byl Slovák ze středního Slovenska a máma byla místní, táta sem přijel pracovat, když byl mladej a vlastně tady zůstal, založil si tady rodinu a my jako děti jsme se už narodily tady v Jaroměři.“¹³⁰

„V Josefově žiju od mala, vlastně od té doby, co jsem se narodil. A dostal jsem se tam tak, že tam žijou moje rodiče už strašně dlouho. Vím ale, že dřív jsme tam nebydleli, teda moje rodiče. To až po tom, co se tam přistěhovali babička s dědou a už tam zůstali.“¹³¹

Seďm respondentů uvedlo, že se do dané lokality přestěhovali v průběhu života. Z odpovědí vyplývá, že zde žijí v poměrně širokém rozmezí 5-40 let. Tato délka se odvíjí především od věku jednotlivých respondentů. Okolnosti, za kterých se daní respondenti do této lokality přistěhovali, byly různé. Nejčastěji uváděnými důvody byla nabídka práce, nalezení partnera či sloučení rodiny.

„Dostal jsem se sem ohledně pracovní nabídky, jelikož k tomu byl i byt, takže i bydlení. A už jsem tady 13 let, no, nějak tak.“¹³²

„Já jsem se provdala tady, a žiju tady 40 let.“¹³³

Jeden z respondentů také uvedl, že do Jaroměře přišel se svou rodinou ze Slovenska, a to především kvůli nedostatku práce, která se přestěhováním a pomocí zbytku rodiny vyřešila: *„21 let, dostal jsem se sem tak, že na Slovensku neměli rodiče práci a do Josefova jsme se dostali tak, že tady bydlel můj strejda, mámy brácha, kterej jim tady pomohl.“¹³⁴*

Ze shrnutí všech odpovědí vyplývá, že velká část rodin žije v této lokalitě již po několik generací. To v mnoha případech platí i u respondentů, kteří se na toto místo v průběhu života přistěhovali, jelikož velká část z nich zde žije alespoň půlku svého života. Důvody pro příchod do této lokality byly různé, nejčastější shoda však nastala v oblastech zaměstnání, nalezení partnera či sloučení se zbytkem rodiny, která tu již žila. Za celou dobu zde většina z dotazovaných založila své vlastní rodiny, které se postupem času dále rozvětvily a rozšířily.

---

¹³⁰ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹³¹ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2020

¹³² Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

¹³³ Rozhovor č. 15 ze dne 20.5.2021

¹³⁴ Rozhovor č. 9 ze dne 20.5.2021

Tato skutečnost je také jistě jedním z důvodů, který všechny rodiny a rodinné příslušníky drží pohromadě v této jedné lokalitě.

Další otázka se zabývala tím, zda v této výzkumné lokalitě mají respondenti ještě nějaké další rodinné příslušníky, zda se nacházejí v okruhu nejen své nukleární rodiny, ale také rodiny širší. Dalším z cílů této otázky bylo zjistit, kde má daný výzkumný vzorek své kořeny, respektive, zda se jedná o Romy původem slovenské.

Ze všech dotazovaných odpovědělo 13 respondentů, že v dané lokalitě a nejbližším okolí žije nejen jejich nukleární rodina, ale také velká většina rodiny širší. V tomto případě respondenti často odpovídali, že v této lokalitě žije jejich celá nebo skoro celá rodina.

„Jojo, mám tady všechny i bratrance a tety, takže celou rodinu.“¹³⁵

„Mám no, jakoby celou rodinu tady mám.“¹³⁶

Jedna z respondentek vypověděla, že má v této lokalitě spoustu příbuzných a jelikož je její rodina zde velmi rozvětvená, část z nich ani nezná. *„No, mám tady asi tak 200 příbuzných a všechny ani neznám (směje se). Máma je z dvanácti sourozenců a vesměs i skoro všichni její sourozenci žijou tady nebo v okolí a mají už děti a vnoučata, takže nás je tady hodně jako příbuzných.“¹³⁷*

Zbylí 3 respondenti odpověděli, že i přesto, že část jejich rodinných příslušníků žije také v Jaroměři či přímo v Josefově, zbytek rodiny žije jinde. Z celkového vzorku respondentů, jich také 13 uvedlo, že stále má část rodinných příslušníků na Slovensku nebo přímo odpověděli, že jejich rodina pochází původně ze Slovenska.

„Jo, to mám. Všichni sem jinak kdysi přišli ze Slovenska.“¹³⁸

„Jo, rodiče tady žijou taky, stejně dlouho, sestru, bratranec se přistěhoval taky ze Slovenska, tetu a tak. Jinak všichni pocházíme ze Slovenska, z Rimavské Soboty.“¹³⁹

Po shrnutí všech odpovědí na danou otázku vyplynulo, že z celého dotazovaného vzorku má celkem 13 participantů ve svém blízkém okolí celou či skoro celou rodinu, počítaje nejen nukleární, ale i rozšířenou. U zbylých 3 participantů, kteří uvedli, že v této lokalitě mají pouze některé ze svých rodinných příslušníků, se jedná především o rodinu nejbližší (sourozenci, děti, vnoučata). Jak bylo zmíněno již v závěrech předchozí otázky, většina zde má celou rodinu i po několik generací. Díky tomuto výsledku mohu posuzovat rodinné vazby

---

¹³⁵ Rozhovor č. 8 ze dne 20.5.2021

¹³⁶ Rozhovor č. 6 ze dne 20.5.2021

¹³⁷ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹³⁸ Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

¹³⁹ Rozhovor č. 9 ze dne 20.5.2021

v romských rodinách v návaznosti nejen na nejbližší rodinu, ale právě i na rodinu rozšířenou, která žije spolu se zúčastněnými v jedné lokalitě. Celkem také 13 z 16 dotazovaných potvrdilo, že má jisté rodinné kořeny na Slovensku, tudíž se ve většině jedná o Romy původem slovenské.

Další položená otázka se týkala toho, jak často se participanti stýkají se svými rodinnými příslušníky. Pomocí této otázky jsem se snažila zjistit, jak těsná je blízkost romských rodinných vazeb v závislosti na četnosti společně stráveného času. U této otázky velmi záleželo, zda se jedná o rodinné příslušníky žijící ve zkoumané lokalitě v blízkosti jednotlivých participantů nebo o ty, kteří žijí v jiném městě.

Získané odpovědi jsem po shrnutí rozdělila na 2 hlavní skupiny. První skupina, do které se zařadilo 9 respondentů odpověděla, že se stýkají se svými rodinnými příslušníky, kteří bydlí v blízkém okolí, každý den či skoro každý den.

„Obden, někdy denně, ale většinou obden, když děláme a jsme všichni v práci.“¹⁴⁰

„S mámou každé den, se sourozencema se vidím vesměs v práci každé den a s celou rodinou tak jednou do týdne s příbuznejma s některejma, ne se všema.“¹⁴¹

„No, dalo by se říct, že skoro každý den.“¹⁴²

Druhou skupinou se v tomto případě tvořilo 5 respondentů, kteří odpověděli, že se stýká se svými rodinnými příslušníky několikrát do týdne.

„No, tak na Slovensko moc nejezdíme, tam jezdíme tak 2x do roka, ale jinak s ostatníma, co jsou tady si myslím, že poměrně často, třeba 2x do týdne.“¹⁴³

„Moc ne, tak jednou týdně.“¹⁴⁴

„Já bych řekla, že s úzkou rodinou se stýkám míň než s širokou, když se nad tím tak zamyslím, ale několikrát do tejdne určitě se vidáme.“¹⁴⁵

Jeden z dotazovaných uvedl, že se pravidelně stýká pouze se svými vnoučaty. *„Málo, jen s vnoučatama třeba do měsíce třikrát a s dětma hodně málo, a to jenom s někým.“¹⁴⁶* Další respondentka odpověděla, že se každý den stýká pouze se svými dětmi a vnoučaty a také se svou sestrou, kterou vidá každý týden. *„Viš, že já ode mě vůbec no, jen se sestrou každé*

---

¹⁴⁰ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

¹⁴¹ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹⁴² Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

¹⁴³ Rozhovor č. 7 ze dne 17.2.2021

¹⁴⁴ Rozhovor č. 6 ze dne 20.5.2021

¹⁴⁵ Rozhovor č. 2 ze dne 20.5.2021

¹⁴⁶ Rozhovor č. 16 ze dne 29.1.2021

tejden. Jinak s mojima dětma každej den, jenom s mojima dětma.“¹⁴⁷ Tito dva respondenti také uvedli, že se nestýkají se zbylými rodinnými příslušníky vůbec či málo z důvodu rodinných neshod. Tyto konkrétní neshody si však nepřáli ve svých výpovědích uvádět. U těchto respondentů jsem se setkala s delší pauzou mezi otázkou a odpovědí, kdy vlastně přemýšleli, co mají odpovědět. Z těchto odpovědí byl cítit smutek či lítost nad situací, která v rodině nastala.

Vzhledem k vypočítaným závěrům z předchozích otázek a k faktu, že v blízkém okolí výzkumného vzorku žije převážně celá rozšířená rodina každého z dotazovaných, mohu četnost setkávání rodinných příslušníků a jejich blízkost porovnávat v širokém měřítku. Z celkového počtu dotazovaných, jich uvedlo celkem 9, že se stýká se zbytkem své rodiny převážně každý či skoro každý den. Tato odpověď jistě vede k silným a velmi blízkým rodinným poutům, které se v těchto rodinách vyskytují. I přesto, že celkem 5 respondentů odpovědělo, že se stýká se zbytkem své rodiny žijící v blízkém okolí pouze několikrát do týdne, četnost těchto setkání je však stále velmi vysoká, jelikož se ve většině odpovědí pohybuje v rozmezí 2-4 setkání týdně, často v závislosti na časových možnostech spojených s prací a volnočasovými aktivitami. V této otázce hrají také velkou roli konkrétní mezilidské vztahy. Celkem 2 respondenti, kteří uvedli, že se stýkají se svými rodinnými příslušníky málo, například pouze několikrát do měsíce, mají k této odpovědi své osobní důvody, které se týkají především dlouhodobých rodinných křivd a neshod. Četnost setkávání ovlivňuje také vzdálenost rodinných příslušníků, kteří žijí například v jiném městě nebo dokonce i v jiné zemi.

Dále jsem se participantů zeptala na otázku, zda mají děti, pokud ano, tak kolik a kdy se stali rodiči. Tuto otázku, týkající se dětí, jsem měla připravenou ve dvou verzích, jelikož jsem očekávala, že ne všichni z dotazovaných již založili rodinu. Pokud dotazovaní děti neměli, moje otázka směřovala k tomu, zda rodinu založit chtějí. Další část otázky následně směřovala k tomu, kdy je podle nich vhodné v dnešní době vůbec rodinu založit. Tuto část otázky jsem nechávala záměrně zcela otevřenou. Mým cílem bylo zjistit, zda je pro respondenty u založení rodiny stěžejní věk či například obecné životní podmínky, jako je ekonomická situace, zázemí, stabilita vztahu, do kterého je dítě přivedeno nebo něco jiného. Cílem celé této otázky bylo zjistit, v jakém věkovém rozmezí Romové zakládají rodiny, jak velké rodiny zakládají a co je podle nich při založení rodiny důležité.

---

¹⁴⁷ Rozhovor č. 15 ze dne 20.5.2021

Na tuto položenou otázku odpověděli všichni respondenti. Ze všech dotazovaných odpovědělo 12 z nich, že již děti mají. Pokud se podíváme, kdy se daní respondenti stali poprvé rodičem, dle odpovědí vyplývá, že se toto věkové rozmezí pohybuje mezi 17 – 25 rokem života. Z této skupiny odpovědělo 9 respondentů, že se stali rodičem v rozmezí 17-19 let, zbylí 3 respondenti odpověděli, že se stali rodičem v rozmezí 20-25 let.

„Mám tři děti a první v sedmnácti. Druhý dítě jsem měla za dva roky, v devatenácti a třetí dítě je od přítele a tu vychovávám od mala a беру ji jako vlastní.“¹⁴⁸

„Mám jedno dítě, stala sem se rodičem v sedmnácti.“¹⁴⁹

„Mám 2 děti. První dceru z prvního manželství, tu jsem porodila v pětadvaceti. A z druhého manželství mám druhou dceru a tu jsem porodila v třicetivou letech, takže mám dvě děti.“¹⁵⁰

„Šest mám a měla jsem v osmnácti poprvé dvojčata.“¹⁵¹

Počet dětí se u mého výzkumného vzorku pohyboval nejčastěji mezi 1-3 dětmi, tento počet uvedlo 11 z 12 dotazovaných, kteří odpověděli, že již děti mají. Všichni zbylí dotazovaní, kteří odpověděli, že ještě děti nemají, se shodli na tom, že se plánují rodiči stát.

Druhá část otázky, která se týkala toho, kdy je podle nich vhodné v dnešní době rodinu založit, přinesla hned několik rozdílných názorů. Odpovědi jsem rozdělila do dvou základních skupin. První skupinou jsou odpovědi, které udávali konkrétní věk vhodný k založení rodiny. Konkrétní věk uvedlo 9 z dotazovaných respondentů, z čehož se jich 5 shodlo na tom, že je nejvhodnější založit rodinu ve třiceti letech, zbylí 4 respondenti uvedli, že je to nejvhodnější v pětadvaceti letech.

Jedna z dotazovaných uvedla přímo vlastní zkušenost, kterou svůj názor vysvětlila. *„No, já si myslím, že první dítě by mělo být tak do těch pětadvaceti. Tu druhou jsem měla sama ve dvatřiceti a už jsem neměla tolik sil jak při té první, když jsem ji porodila v pětadvaceti.“¹⁵²* Další z respondentek, která se dle své odpovědi stala matkou v sedmnácti letech, uvedla: *„A jinak tak ve dvacetipěti, protože seš starší a víc toho víš, už budeš mít hlavně doma všechno připravený.“¹⁵³*

Druhou skupinou se stali následně odpovědi, které zmiňovaly i konkrétní podmínky, které by pro založení rodiny měly být splněné. Každou odpověď jsem pečlivě prošla a

¹⁴⁸ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

¹⁴⁹ Rozhovor č. 1 ze dne 16.1.2021

¹⁵⁰ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹⁵¹ Rozhovor č. 15 ze dne 20.5.2021

¹⁵² Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹⁵³ Rozhovor č. 1 ze dne 16.1.2021

zaznamenala si, v čem se respondenti nejčastěji shodovali. Nejčastěji respondenti uváděli, že je pro založení rodiny nejdůležitější zajištění zázemí, práce a peníze, takto odpovědělo celkem 10 respondentů.

„Na roky to je individuální, protože každý dospěje v jiným určitým věku, ale v dnešní době určitě velký zajištění, mít finance a užít si, neplánovat rodinu hned nebo tak.“¹⁵⁴

„Není to ani určený věkem přímo, ale až když má člověk zázemí a peníze, aby je mohl vychovávat. To pak člověk pozná až v tu správnou chvíli.“¹⁵⁵

„Nejdřív chci postavit na nohy sám sebe, něco vybudovat, zabezpečit sám sebe, abych potom mohl následně zabezpečit i tu rodinu, všechno si to pro dítě připravit, aby mělo první, poslední. Hlavní je, abych měl stálou práci a tyhle věci. Podle mě si můžeš rodinu založit, kdy chceš, když víš, že ji zabezpečíš, když máš práci a víš, že se dokážeš o tu rodinu postarat, víš, že jsi připravený na to dítě. Ale ne prostě jako mladej kluk, to určitě ne.“¹⁵⁶

Druhou nejčastější odpovědí bylo, že je nejprve potřeba také dokončit studium. Tímto způsobem odpověděli celkem 3 respondenti.

„No jinak bych určitě doporučila učit se, a tak ve třiceti první dítě, 18-25 je brzo.“¹⁵⁷

„Kdybych neměla děti, tak si myslím, že je vhodnej čas tak ve třiceti, ale zas ne moc dlouho. Nejlepší, když mají dostudováno a mají kde bydlet.“¹⁵⁸

Jedna respondentka také uvedla, že jediné, na čem při založení rodiny podle ní záleží, je láska. *„Záleží na každým, jak se zaláskuje nebo tak, u mě nehraje roli věk, u mě hraje roli láska, když chce založit rodinu a je připraven, tak prostě je to tak. Jako prostě, jestli to je 16,17 jo, to nezáleží, ale jestli jsou na to připravený, tak nezáleží na věku.“¹⁵⁹*

Otázka směřovaná na děti a rodičovství přinesla hned několik závěrů. Jako první je potřeba zmínit přístup respondentů k rodičovství. Z celého výzkumného vzorku odpovědělo celkem 12 respondentů, že se již stali rodiči. Zbýlých 8 respondentů, kteří ještě děti nemají, odpovědělo, že děti v budoucnu s jistotou plánují. Přístup k rodičovství je tedy v tomto případě velmi pozitivní. Věková hranice založení rodiny se v případě tohoto výzkumného vzorku pohybovala v rozmezí 17-25 let, kdy nejčastější odpovědi směřovali k hranici 17-19 let. Počet dětí v případě těchto respondentů se ve většině pohyboval v rozmezí 1-3 dětí. Pouze jedna respondentka z celého výzkumného vzorku odpověděla, že má dětí 6. Předpokládaný

¹⁵⁴ Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

¹⁵⁵ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2020

¹⁵⁶ Rozhovor č. 3 ze dne 10.1.2021

¹⁵⁷ Rozhovor č. 8 ze dne 20.5.2021

¹⁵⁸ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

¹⁵⁹ Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

věk pro založení rodiny a počet dětí u respondentů, kteří zatím děti nemají, se z mého pohledu nijak určit nedá, jelikož je tato problematika velmi individuální.

Vhodné podmínky pro založení rodiny v dnešní době se rozdělily na 2 skupiny, kdy první skupinou se stala věková hranice, druhou skupinou se následně staly konkrétní životní okolnosti. Věková hranice, která byla respondenty zmiňována jako vyhovující pro založení rodiny, se pohybovala v rozmezí 25-30 let. Tuto odpověď uvedlo celkem 9 z dotazovaných. Mezi konkrétní životní okolnosti, které jsou dle respondentů vhodné pro založení rodiny, patřilo zejména zajištění zázemí, práce a příznivé finanční situace. Tyto podmínky uvedlo ve výsledku 10 z dotazovaných respondentů. Druhou nejčastější podmínkou pak bylo dokončení vzdělání a studia, tuto podmínku uvedli celkem 3 z dotazovaných.

V tomto případě můžeme vidět jakýsi posun, který je znatelný alespoň u věkové hranice, kterou respondenti shledali jako nejvhodnější pro založení rodiny. Uvedený věk toho, kdy se respondenti stali rodiči je znatelně nižší, než ten, který uvedli dle jejich názoru jako vhodný. Tento názor je zřejmě ovlivněn právě zkušenostmi s rodičovstvím, které respondenti v průběhu let nasbírali. Je však těžké určovat k jakému posunu došlo v případě konkrétních životních okolností, které respondenti uváděli. V tomto případě tuto skutečnost nemohu nijak posoudit, jelikož přímo neznám okolnosti, za kterých v tu dobu zakládali své rodiny.

Následující otázka: Co pro Vás znamená rodina? byla zaměřena konkrétně na rodinu jako životní hodnotu. Rodina je totiž již od počátků romské historie uváděna jako to hlavní a nejdůležitější v životech Romů. Tato otázka si klade za cíl zjistit, jak je na tom romská rodina jako jedna z nejdůležitějších hodnot dnes. Zda tato hodnota byla nějakým způsobem ovlivněna či posunuta na žebříčku životních hodnot.

Po položení této otázky jsem se setkala víceméně se stejnými reakcemi. Odpovědi na tuto otázku byly z velké většiny jednoznačné a respondenti odpovídali takřka okamžitě bez jakéhokoliv rozmyšlení. Po důkladné analýze všech odpovědí jsem si označila nejčastější výroky, které se v nich objevovaly. Ze všech zúčastněných respondentů jich 14 ve své odpovědi uvedlo, že je pro ně rodina „všechno“, „na prvním místě“ nebo „nejdůležitější“. Tyto výroky se objevily v každé z poskytnutých odpovědí těchto respondentů.

„Všechno. Tak rodina je vždycky na prvním místě.“¹⁶⁰

„Rodina je nejdůležitější.“¹⁶¹

„Zázemí, stabilita, rodina je všechno, úplně všechno.“¹⁶²

---

¹⁶⁰ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

¹⁶¹ Rozhovor č. 1 ze dne 16.1.2021

„Domov, všechno, rodina je na prvním místě, bez rodiny nemůžeš bejt.“¹⁶³

Zbylí 2 z dotazovaných uvedli, že je pro ně rodina důležitá, někteří z nich v této odpovědi popsali, co to podle nich vlastně rodina je. V případě těchto odpovědí jsem do odpovědi nechtěla příliš zasahovat, aby se nestalo to, že respondentovi řeknu, něco, co by mohlo jeho odpověď jakýmkoliv způsobem ovlivnit a poukazovat na nějaký můj osobní postoj. V případě těchto typů odpovědí jsem otázku nechala zcela otevřenou, jelikož si myslím, že vnímání rodiny nemusí být pouze jako hodnota, ale může to být také něco, co se v průběhu života každého jedince mění a přizpůsobuje se.

„Já to spíš beru tak, že rodinu nevidím úplně jako rodinu, že musíš mít stejnou krev. I kamarád, kterýho znám od mala je pro mě jako můj brácha, a to je vlastně pro mě rodina. Pro mě je základ máma a táta a potom teda moji kamarádi.“¹⁶⁴

„Rodina je asi taková ta základní jednotka, která ti ukazuje všechno a způsob, kterým se ty budeš vydávat, a to se pak odklání i na kamarády, známý a přístup k nim. Rodina je teda podle mě důležitá, ale odsud podsud. Jakože třeba Romáci to mají tak, že jsou hodně na sebe navyklí, že se musej vidět každě den a taky rodiče dost často chtěj vychovávat svý děti neustále, jako třeba moje máma a snažej se jim do toho mluvit, což podle mě není úplně zdraví.“¹⁶⁵

Romské rodiny zajisté prochází jakousi změnou, která je způsobena posunem od tradiční romské společnosti k moderní romské společnosti. Hodnota rodiny je však v tomto případě a u tohoto výzkumného vzorku nezasazena. Všechny uvedené odpovědi ukazují velký význam rodiny u každého z dotazovaných.

Pod vlivem moderní doby se mění romská rodina obecně, tudíž se nabízí otázka, zda se nějakým způsobem změnila i rodinné vazby v romských rodinách a jejich síla. Celého výzkumného vzorku jsem se zeptala, zda se z jejich pohledu v dnešní době změnila síla rodinných vazeb v romských rodinách. Tato otázka si kladla za cíl zjistit jakým způsobem, zda-li vůbec se změnila romské rodinné vazby z pohledu Romů samotných a čím je to podle nich způsobené.

V případě odpovědí na tuto otázku se respondenti rozdělili do dvou jednoznačných protipólů. První skupina participantů odpověděla, že se vazby v romských rodinách žádným

---

¹⁶² Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

¹⁶³ Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

¹⁶⁴ Rozhovor č. 3 ze dne 10.1.2021

¹⁶⁵ Rozhovor č. 7 ze dne 17.2.2021

zásadním způsobem nezměnily a jsou tudíž pořád stejně silné, jako tomu bylo i dříve. Tímto způsobem odpovědělo celkem 5 participantů z celého výzkumného vzorku.

„Já si myslím, že to je stejný, tam se držeš prostě, tam držeš při sobě, když se něco stane, tak tam jsou všichni, v tomhle nic není nového.“¹⁶⁶

„Já to vidím stejně, držíme se furt, když se něco stane, tak se držeš. Držíme se všichni, protože, když se něco stane, tak jdeš a už to je, co se stalo, co se stalo a jdeme prostě všichni. Jestli nás je 20, 30, jdeme všichni do nemocnice. V tomhle se to nezměnilo, je to pořád stejný. U nás u Cigánů je to pořád stejný. Myslím si, že ta rodina je na prvním místě. Třeba u Čechů to takhle není, ale u nás to je pořád stejný.“¹⁶⁷

Jedna z respondentek také odpověděla, že změna, která nastala, se netýká rodinných vazeb, ale spíše proměny tradic a způsobu života v romských rodinách: *„Tak já si myslím, že jakoby ta rodina je tak nějak furt stejná, ale v poslední době se to možná mění v tom, že už nejsou takový ty starý Cigáni, co už vymíraj, takže se ty tradice trochu měňej a ty mladý rodiny se snažej žít jako na moderní způsob tý doby, ale asi vesměs je to úplně stejný, že se drží ta tradice, že starší mají respekt u těch mladších a tak. To se jakoby udržuje.“¹⁶⁸*

Druhá skupina respondentů, do které se jich zařadilo celkem 11, odpověděla, že se vazby v romských rodinách změnily a že dříve byly silnější. Jako důvod této změny byl nejčastěji uváděn vliv moderní doby, který často spojují s osamostatněním a oddělením nově vznikajících mladých rodin, které dle jejich názoru způsobuje slábnutí síly rodinných vazeb: *„To byly no. Dřív byly silnější, teď už nejsou. Tak vidím to, když se u nás všichni scházeli, tátovi ségry, jeho synovci, bratrance, ale pak si každéj udělal svoje rodiny a už je jich moc, tak se scházej tak jednou za rok, má na to vliv i tahle doba.“¹⁶⁹* Slábnutí rodinných vazeb vlivem rozdělení rodin na samostatné jednotky popsala ve své odpovědi také jedna z respondentek, která také zmínila, že toto slábnutí pozoruje také v oblasti romské solidarity.

„Myslím si, že už to tak není, že dřív ty pouta byly daleko větší třeba mezi sourozencema i mezi těma rodinama jakoby dál. Když se ty sourozenci rozdělili a měli vlastní rodiny, tak pořád se cítily jakoby jako velká rodina a hodně si pomáhali a třeba když jeden stavěl dům, tak ty příbuzný mu šli pomáhat, když jeden měl starosti, ty ostatní mu finančně pomohli. Dneska si myslím, že to tak už není, už se to zúžilo, už se ten okruh rodiny zúžil, že už to není tak široce. Myslím si, že to je dobou, hlavně dobou, že se změnila doba. Že i my jako

---

¹⁶⁶ Rozhovor č. 16 ze dne 29.1.2021

¹⁶⁷ Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

¹⁶⁸ Rozhovor č. 7 ze dne 17.2.2021

¹⁶⁹ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

Romové jsme se museli posunout, že už jsme museli jako přijmout tu dobu jaká je a že už nemáme a nejsme tolik jako pospolu a nejsme na sebe tak navyklí. ¹⁷⁰

Další z dotazovaných tento fakt potvrdil a také řekl: *„Určitě jsou slabší. Dřív byly silnější ty vazby rodin, a i když to byl bratr se sestrou, tak se prostě stýkali a vážili si sami sebe a dneska už to je, že každé jenom na to svoje. Problémy, nikdo nikomu už nepomůže, když vyřešit nějaký problém, tak já už nemám čas, prostě už to není ono, jak to bylo ty vazby.* ¹⁷¹

Jedna z respondentek také uvedla, že, v této době už lidi mají vše, na co si vzpomenou, proto tolik nelpí na silných rodinných poutech: *„Lepší to bylo, protože teď už mají lidi všechno, dřív jsme neměli nic a bylo nám dobře, měli jsem jen sebe, teď maj všechno a už jsou takový, že jde si každé po svém.* ¹⁷²

Hodnota rodiny je dle shrnutí předchozí otázky stále na té nejvyšší pozici v žebříčku hodnot Romů. Jasná proměna se však ukazuje na síle rodinných vazeb. Takový názor, že se rodinné vazby nezměnily a jsou stále stejně silné, mělo pouze 5 z celého dotazovaného vzorku. Zbýlých 11 participantů odpovědělo, že se rodinné vazby a síla rodinných vztahů s jistotou změnila. Poskytnuté odpovědi poukazují na to, že rodinné vazby a síla romských pout v rodinách zeslábly. Vliv moderní doby na tuto skutečnost uvedli respondenti v drtivé většině. Moderní doba, vliv společnosti a životních okolností Romů dnes často vede nově vznikající rodiny k osamostatňování a individualizace, které respondenti vidí jako jeden z faktorů slábnutí rodinných vazeb. Na tento fakt navazuje také to, že dle respondentů slábne i romská solidarita, která byla dříve velmi znatelná. Osamostatňování nově vznikajících rodin a slábnutí solidarity nejsou jediné faktory, které dle respondentů ovlivňují dnešní vazby v romských rodinách. Jedním z častých názorů byl také ten, že je toto celé způsobené tím, že dnešní moderní doba poskytuje jedinci i rodinám široké možnosti toho, jak svůj život nasměrovat, a proto už tolik mladí Romové nelpí na rodinné soudržnosti a udržování tak pevných rodinných pout jako tomu bylo dříve.

Změny, ke kterým v romských rodinách pod vlivem moderní doby dochází, nejsou znatelné pouze v rodinných vazbách. Romské rodiny byly vždy ve velké většině orientovány patriarchálně a dominantní postavení měl převážně muž, který byl hlavou celé rodiny. Další pokládanou otázkou jsem se tedy snažila zjistit, jak je na tom postavení muže a ženy v romských rodinách v dnešní moderní době.

---

¹⁷⁰ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹⁷¹ Rozhovor č. 14 ze dne 20.5.2021

¹⁷² Rozhovor č. 15 ze dne 20.5.2021

Odpovědi participantů na tuto otázku vykazovaly především dvě vyrovnané tendence. První z nich byla tou, která potvrzovala, že dominantní postavení v romských rodinách stále připadá muži, otci jako hlavě celé rodiny. Druhá tendence ukazovala proměnu od dominantního postavení muže k rovnoprávnému postavení muže a ženy v romských rodinách, které fungují jako jedna jednotka. Tyto dvě tendence byly po shrnutí odpovědí takřka vyrovnané. S tvrzením, že by se dominantního postavení ujala žena, jsem se setkala pouze v jedné ze všech poskytnutých odpovědí. „*Dneska asi ženská, žena, myslím si, že jo, u nás teda jo.*“¹⁷³

Shrnu-li odpovědi, které se shodují v tom, že dominantní postavení v romských rodinách připadá stále muži, musím uvést, že jsem se v mnoha případech nesešla s žádnými doplňujícími informacemi, které by tento názor respondentů, jakkoliv osvětlovaly. Tyto odpovědi byly často jasné a zřetelné a zdálo se mi, jako by mi tato odpověď měla být zcela jasná a mnou předpokládaná. Jeden z respondentů také uvedl: „*Samozřejmě, že muž. Ženská se doma stará o všechno a muž chodí do práce a nosí domů peníze. Ženská mu je podřízená, když chlap řekne, tak tak má být.*“¹⁷⁴ Jedna z dalších respondentek, uvedla, že dominantní postavení v romských rodinách má stále muž. Sama však žije ve smíšeném manželství, ve kterém se snaží o rovnoprávné fungování. „*U romských rodin je to muž. My jsme třeba smíšený manželství, takže my už to máme jakoby rovnoprávný. My už to tam s manželem nerozlišujeme, abychom někdo měli na vrch nebo abychom jeden dělali vyloženě ženský práce a jeden mužský práce. Pomáháme si, máme to společně. Ale v romských rodinách si myslím, že muž.*“¹⁷⁵

Druhá část respondentů směřovala své odpovědi k faktu, že je proměna dominantního postavení muže v rodině zřetelná i přesto, že v minulosti jeho postavení bylo jasně dané. Jedna z respondentek odpověděla, že v tomto případě záleží také na tom, jakým způsobem si to daný pár ve společném životě nastaví. „*Víš co, záleží, od čeho to odplývá, někdy má žena, někdy má i muž. Hlavní slovo tam jsou ty dva. Jak si to uděláš, tak to máš, tam pak nikdo nenosí kalhoty. Dřív chlap nosil kalhoty a jeho žena byla v domácnosti a jenom rodila a rodila, tam to dřív bylo. Ale teď je to takový, že v těch mladých rodinách si to každý udělá podle sebe. Je to víc rovnoprávný.*“¹⁷⁶ Další z respondentů také uvedl, že tato proměna je také způsobená tím, že se právě ženy dožadují oné rovnoprávnosti ve vztahu a rodinném životě a

---

¹⁷³ Rozhovor č. 8 ze dne 20.5.2021

¹⁷⁴ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12. 2020

¹⁷⁵ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹⁷⁶ Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

muž tímto způsobem ztrácí svou autoritu, kterou dříve měl. „*No, rodinu jako držela vždycky žena a chlap byl prostě takovým jako pánem domu a rodina byla vlastně tou ženou. A dneska ty ženský chtějí mít tu dominantní pozici v tý rodině, takže chtějí, aby i ten pán, ten chlap se staral a aby byly na stejný úrovni v dnešní době. Spíš to vidím naopak, že ty chlapi už nemaj takovou autoritu u těch žen, jak dřív měli ty chlapi.*“¹⁷⁷

Po shrnutí všech odpovědí se celkový výzkumný vzorek v tomto případě rozdělil na dvě, početně vyrovnané, skupiny, které zastávají dva odlišné názory. Jedna skupina respondentů se nadále shoduje v tom, že má dominantní postavení v rodině stále muž, jelikož je nadále tím, kdo má v rodině hlavní slovo, stará se o přísun financí a také zajišťuje chod a řád domácnosti. Druhá skupina respondentů potvrdila, že se dnes postavení muže a ženy vyrovnává, a i oni sami se ve svých rodinách snaží o rovnoprávné fungování. Dle některých odpovědí má na toto vliv také to, že v dnešní době už jsou běžná manželství a partnerství, která nejsou zcela romská. Podle některých je to způsobené tím, že dnes již muž ztrácí v rodinách dominantní autoritu, kterou měl dříve. Rovnoprávnost v postavení muže a ženy v romské rodině je tedy dnes již znatelná, a to i očima Romů samotných.

Další otázka, která byla respondentům pokládána, se týkala rozdílů v rodinném životě Romů a Neromů. Touto otázkou jsem se snažila zjistit, zda Romové vnímají nějaké rozdíly v běžném fungování jejich rodinného života v porovnání s rodinným životem neromských rodin, se kterým se v dnešní době mají možnost běžně setkat.

V tomto případě se výzkumný vzorek rozdělil na tři části. Jedna část uvedla, že v rodinném životě romských a neromských rodin není žádný podstatný rozdíl, toto tvrzení uvedli celkem 4 respondenti. Jeden z nich odpověděl: „*Já v tom žádnéj rozdíl nevidím. Asi ty vazby, ale zas mám i plno bílejšch kamarádů a taky maj silný vazby se svojí rodinou, takže nevím, zas takovej extra rozdíl nevidím.*“¹⁷⁸

Druhá, většinová, část odpověděla, že v rodinném životě Romů a Neromů vidí rozdíly, přičemž často uvedli, že vidí velké rozdíly. Toto tvrzení uvedlo 12 z dotazovaných respondentů. Po důkladném rozebrání jednotlivých odpovědí jsem našla celkem 3 nejviditelnější rozdíly, které byly respondenty vnímány. Nejčastěji uváděným rozdílem byl celkový životní styl, nastavení hodnot, nátura či také celková mentalita. Jeden z respondentů uvedl: „*Určitě ta mentalita tam je jiná, Romové celkově jedou jinej styl života než jako bílý,*

---

¹⁷⁷ Rozhovor č. 14 ze dne 20.5.2021

¹⁷⁸ Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

že jo. Bílý jedou na to zázemí, na tu stabilitu, na to šetření a tohle, ale Romové tohle něuměj a nedělaj.“¹⁷⁹

V tomto duchu se také vyjádřila jedna z dotazovaných, která odpověděla: „Romové jsou víc volnomyšlenkářský, Romové většinou necítí takovou zodpovědnost vůči dětem jako ve smyslu, že třeba Češi, když si půjčují peníze, dělají dluhy, tak už myslí na to, aby jejich děti nenesly následky, aby potom za ně neplatily ty dluhy a Romům to je jedno. Rom se ráno rozhodně, že si jde něco koupit, tak si na to sežene peníze a vůbec ho nezajímá, z čeho to bude splácet. Jo, Rom nemyslí na svoje bydlení, Češi ano, Češi většinou přemýšlejí, že je pro ně lepší platit hypotéku a mít vlastní bydlení. Rom bude radši lichvářovi vysoký nájemný za ošklivej byt, ale k ničemu ho to nezavazuje. Takže Češi si myslím, že se nebojí závazků a zodpovědnosti, zatímco ty Romové si myslím, že to neradi přijímaj tu zodpovědnost a závazky. Jsou takový volnomyšlenkářský a myslím si, že tím i způsob výchovy je takovej.“¹⁸⁰

Jako další nejčastěji uváděný rozdíl byl rozdíl ve výchově a také v přístupu ke vzdělání. Často uváděnou odpovědí, která se týkala rozdílné výchovy, byla ta, že Romové mají celkově volnější výchovu. Podle jedné z respondentek je právě největším rozdílem výchova a přístup k ní. Daná respondentka konkrétně uvedla, že právě volná výchova, výchova bez přílišného tlaku, která je v romských rodinách často praktikována, je jedním z velkých rozdílů, který se mezi romskou a neromskou rodinou vyskytuje. Záleží však na tom, jakým způsobem je praktikována: „Víš, vidím rozdíl hodně, protože jsem viděla hodně českých lidí, co jak vychovali a vím, jak vychováváme děti my. Tam je jiná nátura. Český lidi, oni z toho dítěte něco chtěj mít, takže kapesný, musíš se učit, musíš tohle, musíš tohle dokázat a potom v pubertě se udělá jedna věc, že bude z něho feták nebo tak. Snažili se, ale kde byla chyba? Potom si to berou ty lidi, kde byla chyba. Hodně znám moje kamarádky, který maj takovej příběh. Jo od malička děti musely tohle, nesměly tohle, musely na kroužky. Tlak. Já jsem vychovávala děti normálně. Kapesný nedostávaly, když chceš, tak to dostaneš, jestli chceš kouřit, tak budeš kouřit, ale ne přede mnou, protože já se nebudu koukat na tebe, jak si ničíš zdraví. Jestli chtěli ženskou, tak jo, ale musíš mi říct, jestli to je vážný nebo ne, jinak mi to do bytu nenos. Zkusily si, takže teď žádněj problém nemám. Nekouřej, nepijou, jsou vyučený, mají školy a ty rodiče český, to je velkej rozdíl. Tam ty rodiče na ně tlačeť, jedničky všechno. Romský rodiny jiný, to je úplně jiná výchova, a to že nedávaj děti do školy, to už je ale problém těch rodičů jo. Ale ty romský rodiče, co se staraj, berou to úplně jinak, ale dávaj jim volnost, a to dítě, jestli se chce vzdělávat, tak bude a potom jsou výsledky. Tam je rozdíl,

---

¹⁷⁹ Rozhovor č. 9 ze dne 20.5.2021

¹⁸⁰ Rozhovor č.12 ze dne 20.5.2021

je, velké.“ K rozdílu ve výchově a přístupu ke vzdělání se vyjádřila také jedna z dalších respondentek takto: „*Ve výchově určitě, ty děti český třeba musí studovat a tak. Jakože Cigáni na to se*ou, úplně, jim to je jedno jestli jdou do školy nebo nejdou. Jako teďka už musej, jinak jim seberou prachy, ale když dokončej tu školu, tak je nemutěj se učit dál nebo tak. To je u Cigánů málokdy.*“¹⁸¹

Posledním často uváděným rozdílem byl rozdíl v síle rodinných vazeb a emočních pout. K tomuto rozdílu jeden z respondentů uvedl: „*Gádže se neuměj držet, Romové se víc držej při sobě a jsou v tom hodně emoce. Jinak už to je skoro stejný. Rodina se akorát drží víc pohromadě.*“¹⁸² Další z respondentek také uvedla: „*Já bych řekla, že Gádže nemaj takový silný citový a emoční pouta v tý rodině jako máme my.*“¹⁸³

Z převažující většiny odpovědí respondentů vyplývá, že jsou ve fungování romských a neromských rodin znatelné rozdíly, které sami Romové vnímají. Nejčastěji uváděným rozdílem, který byl z odpovědí znatelný, je rozdíl především v celkovém životním stylu, mentalitě a nastavení životních hodnot. Pokud se podíváme na další rozdíly, které respondenti uváděli, vidíme, že za další znatelný rozdíl vidí především ve výchově a přístupu ke vzdělávání. Výchova v romských rodinách je velmi odlišná, je velmi volná a bez přílišného tlaku. To se také otiskuje právě do přístupu ke vzdělávání ať už obecně nebo přímo ke vzdělávání dětí, které respondenti uváděli jako jeden z problémů, který se k této tematice pojí. Podíváme-li se na další z markantních rozdílů, který respondenti uváděli, jedná se v tomto případě o rozdíl v síle a intenzitě rodinných vztahů a vazeb. Vypožorovala jsem také, že je tento rozdíl patrný jak ze strany majority, tak i ze strany Romů samotných. I přesto, že několik respondentů uvedlo, že žádné rozdíly v rodinném životě Romů a majoritní většiny nevidí, z odpovědí ostatních zúčastněných je jasně patrné, že jsou tyto rozdíly všeobecně mezi Romy vnímány.

Další položená otázka se zabývá pohledem Romů na smíšená (romsko-česká) manželství či partnerství obecně. Z odborných pramenů a historie je znatelné, že smíšená manželství či partnerství nebyla v minulosti až tak běžná a Romové byli orientováni spíše endogamně (hlavně ve smyslu endogamie uvnitř etnika). Tato otázka si tedy kladla za cíl zjistit, jaký pohled je na tento jev dnes, zda je to již běžné a jakým způsobem je to vlastně ze strany Romů dnes vnímáno.

---

¹⁸¹ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

¹⁸² Rozhovor č. 16 ze dne 29.1.2021

¹⁸³ Rozhovor č. 2 ze dne 20.5.2021

V tomto případě odpovědělo 13 z 16 dotazovaných, že v tom v dnešní době nevidí žádný problém, a právě naopak to vnímají velmi pozitivně, pokud si daný pár rozumí: „*To je asi dobrý, hlavně když spolu vyjdou. Myslím, že se na to už teď nekouká a je to lepší, třeba se i jeden od druhého něco naučí.*“¹⁸⁴

„*Tak v pohodě, když si ty dva rozuměj, tak v čem je problém. Tam spíš se řeší to, kdo se komu přizpůsobí, ale to není o tom. To je spíš o tom, jak si ty dva spolu rozuměj ne? Znáám docela dost lidí, co jsou jako takhle jako pomíchaný a funguje jim to a jsou spokojený, záleží, kdo jak chce žít, co komu vyhovuje.*“¹⁸⁵

„*Že to je správný, a že to tak má bejt a myslím si, že to bude do budoucna víc a víc. U mě barva kůže nezáleží, záleží na srdíčku, jestli si ty dva rozuměj.*“¹⁸⁶

Jedna z respondentek odpověděla, že v této problematice žádný problém nevidí, jelikož sama žije ve smíšeném manželství již několik let a v celé její rodině je dnes již běžné, že si její rodinní příslušníci často hledají neromského partnera. Uvedla také, že dle jejího pohledu ještě dnes funguje tradiční endogamie například na východním Slovensku a setkala se s ní i v jejím okolí. „*Já s tím nemám problém. Já mám manžela bílýho, mý sourozenci všichni tři vlastně nemají Romky, protože jedna, ta je úplná Češka, čistá Češka a ty dvě další jsou míšený, nejsou to čistě Romky a vesměs i mý synovci a neteře mají jakoby bílý a nevidím v tom problém. Když se podívám na ty rodiny, jak fungujou, i moje rodina, tak v tom vůbec nevidím problém. Nejsou tam názorový problémy nebo tak. Jinak ještě někde to určitě funguje tradičně, třeba z mýho pohledu na tom východním Slovensku, tam je to určitě pořád zažitý, a i tady to je tak, že v některých rodinách dokonce, že musej bejt příbuzný, nejen, že musí být Romové, ale ještě musej bejt jako přímo i z rodiny, to bylo i dřív jako běžný.*“¹⁸⁷

Zbývající 3 participantů odpověděli, že v takovém vztahu je velká pravděpodobnost neshody, jelikož se jedná o dva lidi, kteří mají často naprosto odlišné mentální nastavení, životní hodnoty a temperament. K těmto rozdílům se vyjádřila jedna z respondentek, která uvedla, že sama ze své zkušenosti vidí velké rozdíly, a to především ve vztahu k rodině, který se může stát problematickým. „*No, zatím mám takovej pohled, že z mejch zkušeností v tom vidím velký rozdíly. Jak u koho, ale vidím v tom docela velký rozdíly, třeba prostě u Čechů to je tak že většinou jsou jen oni dva pár a nezáleží jim tolik na rodině a neříděj se tolik podle rodiny a nemaj rádi pravidla nějaký prostě. Na rozdíl od nás od většiny Romů prostě, který*

---

¹⁸⁴ Rozhovor č. 1 ze dne 16.1.2021

¹⁸⁵ Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

¹⁸⁶ Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

¹⁸⁷ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

furt ještě je přijdou domů představit a jako chápeš. Je to takový víc tradičnější ještě pořad a záleží hodně na ty rodině. ¹⁸⁸ Další z respondentů uvedl zásadní rozdíl právě v temperamentu, který se může stát překážkou. *„No to je problém, protože si právě ty český kluci nebo holky musej uvědomit, do čeho jdou. Protože jsou cigánský holky nebo chlapi jsou temperamentnější. Tam jsou ty rozdíly, než se poznaj a jak se už poznaj, tak viděj ty chyby a ty nedostatky a ty cigánský si furt nechtěj jako povolit. Furt se nechtěj tomu podřídít, co chce ta holka česká. Ta chce, aby ten kluk cigánskej byl trošku jako povolnější, aby nebyl tak tvrdohlavej, aby trošku jako chápal tu holku, ale on, než na to přijde, tak to bude dlouho trvat. Tam je často agresivita, alkohol a tohle, když se pak odbourá, tak už je potom klid, ale musí se to napojit na něco, aby ho to zajímalo a on se něčeho chytne a potom se začne teprve měnit. Cigánský kluci mají rádi, když se jim vyjadřuje úcta a respekt, ale zas se to nesmí přehánět. (směje se) Třeba ty chlapi si právě myslej, že můžou všechno.* ¹⁸⁹ Jedna z respondentek také uvedla svou negativní zkušenost s odmítnutím ze strany své rodiny, když si brala svého neromského partnera. *„Tak kolik už je takových případů dneska, že jo. Dřív to ale nebylo. Už za mě to bylo divný, když já jsem si brala Čecha. Přitom moje tety a skoro vlastně všichni neměli Cigána. Ani mámě se to nelíbilo, ale pak si zvykli. Nevím ani proč, nikdy to neřekli, jen že je bílej, tak že ho nechtěj. Ale to bylo i naopak, ani jeho rodiče to nechtěli, ale u Cigánů to bylo taky tak, že když sis přivedla Čecha, tak se jim to nelíbilo, to bylo už za mě i předtím. Jen můj děda z toho byl šťastnej, že jeho dcery maj Čechy.* ¹⁹⁰

Této tematiky jsem se dotkla již v některé z předchozích otázek. Tato otázka, která byla konkrétně zaměřena na problematiku romsko-českých manželství a partnerství, přinesla několik zajímavých závěrů. V tomto případě se velká většina, a to 13 z 16 dotazovaných respondentů, shodla na tom, že v dnešní době nevidí v těchto manželstvích a partnerstvích žádný problém. Několik z nich také uvedlo, že je tento jev v jejich rodinách běžný nebo také, že oni sami žijí ve smíšeném manželství či partnerství. Tato otázka byla pro mě samotnou celkem riskantní, sama v takovém partnerství již několik let sama setrávám. Tento fakt je v komunitě Romů v Jaroměři a lokalitě Josefova veřejně známý, proto jsem se obávala toho, že odpovědi jednotlivých respondentů budou tímto faktem ovlivněné tak, aby se mě samotné třeba tato odpověď nedotkla. Z odpovědí respondentů jsem ale v tomto případě necítila žádné pochyby, ani jsem nezpozorovala žádné pohyby, které by mě vedli k názoru, že je právě nějaká z odpovědí upravena na základě této skutečnosti. I přesto, že velká většina respondentů

---

¹⁸⁸ Rozhovor č. 2 ze dne 20.5.2021

¹⁸⁹ Rozhovor č. 14 ze dne 20.5.2021

¹⁹⁰ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

na tuto otázku odpověděla kladně, několik výpovědí také poukazovalo na rizika, která tato manželství a partnerství mohou mít a běžně se stává, že si jimi takový vztah prochází. Nesetkala jsem se však ani s jednou odpovědí, která by byla mířena přímo negativně.

Zúčastněných jsem se dále zeptala na otázku, která zaobírala tím, zda oni sami pochází ze zcela romské rodiny či z rodiny smíšené. Po shrnutí odpovědí jsem došla k výsledku, že 9 z 16 respondentů odpovědělo, že pochází ze zcela romské rodiny, kdy je otec Rom a matka Romka. Další 3 respondenti uvedli, že pochází ze smíšené rodiny, kdy je jeden z rodičů Rom/ka a druhý z rodičů poloviční Rom/ka. Následně 4 zbývající respondenti uvedli, že pochází se smíšené rodiny, kdy je jeden z rodičů Rom a druhý z rodičů je Nerom.

Vzhledem k faktu, že má celý výzkumný vzorek jisté, ať už úplné či částečné, romské kořeny, další otázkou jsem chtěla zjistit, co pro dané respondenty jejich romské kořeny znamenají, tedy, jakým způsobem vnímají své romství. Po položení této otázky jsem se ve většině případů setkala s dlouhým přemýšlením, kdy se zdálo, že tázaní nevěděli, co mají vůbec odpovědět. Ve většině případů se mi také zdálo, že tázaní často sami nevědí, co to vlastně jejich romství je a jak by ho vnímat měli. Jedna z dotazovaných respondentek po dlouhém přemýšlení nakonec odpověděla, že vlastně vůbec neví, co by na to měla odpovědět. „*Tak tohle, já teda ani nevím.*“¹⁹¹

Celkem 7 respondentů odpovědělo, že i přes to, že se za Romy považují, své romství nijak nevnímají a nic pro ně jejich romské kořeny neznamenaají. Tyto odpovědi byly v několika případech spojovány s tvrzením, že své romství nijak nevnímají z toho důvodu, že s ním nikdy neměli žádný problém nebo naopak, že své romství nijak zásadně nevnímají i přesto, že s tím, že jsou Romové, měli několikrát ve společnosti problém.

„*Já to nějak nevnímám, já jsem s tím nikdy neměla žádný problém jako když vezmu v potaz ostatní.*“¹⁹²

„*Asi nic, beru to normálně. Dřív jsem měl akorát problémy, ale teď už vůbec, nějak to neřeším. Asi to je ale tím, že se víc kamarádím s bílejma než s Cigánama (směje se), musím to říct no, je to tak.*“¹⁹³

Z těchto a také dalších tvrzení vyplývá, že své romství respondenti na jednu stranu vnímají, jelikož se jako Romové identifikují, na druhou stranu však nevědí, co vlastně jejich romství je a jak by ho vnímat měli. Často tak v odpovědích docházelo k tomu, že nad tímto

---

¹⁹¹ Rozhovor č. 5 ze dne 20.5.2021

¹⁹² Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

¹⁹³ Rozhovor č. 16 ze dne 19.1.2021

pojmem uvažovali pouze ve vztahu k majoritě, tedy, zda se jich to, že jsou Romové, nějakým způsobem dotklo ve vztazích a každodenním styku s majoritní společností.

Participantů, kteří odpověděli, že své romství vnímají, bylo celkem 8. Z těchto odpovědí bylo celkem 5 takových, které byly zmíněny opět pouze ve vztahu k majoritní společnosti. V tomto případě dotazovaní uváděli, že své romství vnímají právě kvůli tomu, že se potýkali či stále potýkají s častými předsudky, které jsou vytvářené majoritní společností, nebo také s rasismem. Jeden z participantů odpověděl, že svých romských kořenů umí často využít a přesvědčit jedince z většinové společnosti, že jsou tyto předsudky, které mají, často mylné: *„No někdy ostudu, protože některý Romové jsou moc přehnaný. Ale je jasný, že to vnímám. Nejsem na tom ale nějak úplně založený. Nepopírám to, ani se za to nijak nestydím. Spíš toho někdy využívám. Lidi mají předsudky. Hlavně Češi mají předsudky a dá se toho využít tak, že prostě lidi nečekaj, co z tebe vypadne. Nevědí, co máš v hlavě, mají třeba předsudky, že, když jsem černej, tak jsem hned blbej, neinteligentní, že budu dělat bordel, nepracuju a že mám doma 13 dětí, na který beru přídavky, a toho se dá využít. Člověk, když ukáže, jak to doopravdy je, tak ten druhý může koukat a většinou jsou lidi překvapený. A pak mi často takovej člověk řekne, že sice nemá rád Cigány, ale že já jsem jinej, tak to mě vždycky pobaví.“¹⁹⁴*

Další z dotazovaných uvedl, že své romství vnímá, protože je mu vnuceno většinovou společností a tento negativní postoj se ho dotýká ve spoustě oblastí života. *„Vnímám to, musím to vnímat, protože žijeme v národu, kde ti to přímo dávaj najevo. Já jako osobně to nějak nerozlišuju, je člověk jako člověk. Teďka možná to vnímám víc než v mládí, těch oblastí je hodně, třeba když sháníš bydlení jo, co se týče práce, taky na tebe koukaj jinak, v obchodech na tebe koukaj jinak.“¹⁹⁵* Jedna z respondentek také uvedla, že kvůli tomu, že je Romka, měla velké problémy už jako dítě a setkala se i s častými nadávkami. Tyto problémy se později objevili i v jejím pracovním životě. Nikdy se však nepřestala snažit a nenechala se těmito zkušenostmi ovlivnit. *„Takhle, já jsem Cigánka, to nezáleží na barvě kůže, ale na srdci, na srdíčku strašně záleží. Jako netajím se tím, že jsem jako Cigánka. Na původu takhle vůbec nezáleží. Ale měla jsem s tím hodně problémy jako už od malička, ale vždycky jsem se probjovala, že jsem se nedala, ale to záleží na každém jednotlivci jo, někdo je slabej, někdo silnej, ale já jsem se probjovala, i když mi to bylo najevo dáno, že prostě, tak se s tím člověk musí probjovat, a nepadnout ke dnu. Jsou lidi, který ti to dávaj najevo. Já jsem měla strašně problémy, když jsem byla malá, mně strašně i nadávali. Třeba mi říkali, že jsem „cigirigi*

---

¹⁹⁴ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2021

¹⁹⁵ Rozhovor č. 9 ze dne 20.5.2021

masné ryby“ a takový věci. I když jsem obsluhovala v jídelně, tak to ty lidi nemohli překousnout, že jim dává jídlo Cigánka, ale já jsem se nedala.“¹⁹⁶

Z celého dotazovaného vzorku, pouze 3 respondenti odpověděli, že své romství vnímají pozitivně a jsou na to, že jsou Romové hrdí. Jedna z nich vypověděla, že si i přes své negativní zkušenosti myslí, že by se Romové měli ke svému romství hlásit a ta odlišnost, která se v romské kultuře, mentalitě i celém životě nachází, je právě to, co je všem Romům společné a vlastní: *„No, to, že nám Češi nadávají, že nás nepustěj občas do restaurací, že na nás zahlížej, ale jinak jsem na to hrdá a nemám s tím problém. Myslím si, že jako naopak bysme se k tomu měli hlásit. Máme krásnou kulturu, jazyk, jsme mentálně trošku jiný, máme jiný zvyky než bílý a myslím si, že bysme na to neměli zapomínat.“¹⁹⁷*

Výsledek rozboru této otázky byl pro mě samotnou velmi překvapivý a zcela se odklonil od mé představy, kterou jsem původně měla. Z odpovědí respondentů vyplývá, že velká většina z nich vlastně nezná „původ romství.“ Jediný prvek romství, který respondenti vnímají, je ten, že se identifikují jako Romové. V tomto případě své romství následně spojují pouze s negativními zkušenostmi a postoji ze strany majoritní společnosti. To, zda si uvědomují své romství, se u tohoto výzkumného vzorku odvíjí především od toho, jestli se kvůli tomu, že jsou Romové, dostali někdy do konfliktu s většinovou společností. Tradiční cítění svého romipen, ve spojitosti s kulturou, zvyky, tradicemi, společnými hodnotami nebo celkového způsobu života, se už v tomto případě vyskytuje pouze zřídka a spíše téměř vůbec. Výsledky této otázky také poukazují na to, jakým způsobem se vnímání tradičního romipen proměnilo pod vlivem moderní doby. Je také velmi pravděpodobné, že dnešní Romové si své romství neuvědomují také z důvodu dlouhodobého tlaku na jejich asimilaci do majoritní společnosti.

Respondenti dále odpovídali na otázku, co si představují pod pojmem tradiční romská rodina. V případě této otázky jsem se setkala hned s několika různými pohledy. Celkem 3 respondenti uvedli, že je dle jejich názoru tradiční romská rodinou taková rodina, která drží romské tradice, nepopírá své kořeny, má silné rodinné vazby nebo také dle některých respondentů rodiny, které jsou tradičně kočovné a hudebně založené. Jedna z dotazovaných popsala svůj pohled na to, jaká by podle ní tradiční romská rodina měla být i přesto, že svou rodinu za tradičně romskou nepovažuje: *„No, my už asi nejsme tradiční romská rodina, tím, že mám manžela Čecha, ale taková romská rodina je z mého pohledu rodina, která se k tomu*

---

¹⁹⁶ Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

¹⁹⁷ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

hlásí, která se za to nestydí, která vlastně ty kořeny nepopírá, a i když má třeba ty děti bílý, jako světlejší, jako třeba já mám tu mladší, tu světlou, tak přesto ví, že jsme, že máma je Romka, stýká se s romským dětma, stýká se s příbuznejma jo. Takže tradiční romská rodina je ta, která nepopírá to, co jsou. Jako i když se snažíme žít jako už opravdu po česku, chodit do práce, aby se děti učily, aby studovali, to všechno tam máme jakoby, tak přesto v sobě pěstujeme to romství, jakože posloucháme romskou hudbu, bavíme se s Romama, stýkáme se. To je z mého pohledu tradiční romská rodina, teda měla být. Nevím, jestli je, ale měla by být.“¹⁹⁸ Další z participantů uvedl, že si tradiční romskou rodinu představuje jako rodinu kočovníků: *„Teď mám takový smíšený myšlenky. Podle mě je tradiční romská rodina taková, co drží nějaký romský tradice, hodně se baví, pije alkohol, a hlavně se mají hodně rádi, možná trošku kradou. (směje se) Jsou to prostě takový kočovníci, co nikde moc dlouho nevydržej a pořád se stěhujou.*“¹⁹⁹

Dalším častým názorem se stal ten, že si tradiční romskou rodinu participanté představují jako rodinu, která je velká, kde se hodně pije alkohol, zpívá, hraje se hudba a je v takových rodinách obecně velmi veselo. Toto tvrzení ve svých odpovědích uvedli celkem 4 dotazovaní. Jedna z respondentek odpověděla, že tímto způsobem vnímá i svou rodinu jako tradičně romskou. *„Tak tam se pije, tancuje, všechno, veselo no, hodně veselo, to je úplně moje rodina.*“²⁰⁰

Několik dalších respondentů tato otázka přivedla k různým emocím, které při jejich výpovědích byly znatelné. V tomto případě respondenti uvedli hned několik obecně známých stereotypních označení, na které je často poukazováno majoritní většinou obyvatelstva.

„Tak to já nevím, jak to chodí u jinejch. Hodně dětí, aby nepracovali, byli doma, hodně pítí, tance, to mají rádi. My takový nejsme, už jenom tím, že chodíme všichni do práce. Tak hlavně jsme byli vychovaní jinak než tyhle všichni Cigáni. My jsme vyrůstali skoro jenom s Čechama, kolem nás moc Cigáni nebyli, fakt jenom pár na dvoře, ale ty byli taky tak normální jako my.“²⁰¹

„To je takovej ten vzorec, že chlap chodí do práce a ženská je doma, stará se o děti a ženská je trochu jakoby otrok v tý domácnosti, že prostě všechno dělá ta ženská a chlap prostě jenom přijde k hotovému doma a on je ten, kterej obstarává peníze a tak. Prostě nevím, když si představím jako Cigány, tak je to hodně dětí, táta, máma, kolem toho jsou ty prarodiče,

---

¹⁹⁸ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

¹⁹⁹ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2020

²⁰⁰ Rozhovor č. 6 ze dne 20.5.2021

²⁰¹ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

cigarety, alkohol a hodně jídla a hodně cigánskejch písniček, takhle si představuju romskou rodinu. ²⁰²

Setkala jsem se také několikrát s názorem, že tradiční romskou rodinu respondenti vnímají jako každou jinou rodinu a nevidí mezi nimi žádný rozdíl: „*Nepředstavuju si nic, nevím, normální rodina prostě.*“²⁰³ Jeden z respondentů také odpověděl, že takových tradičních romských rodin je dnes už velmi málo: „*Dneska už to snad ani není, to je spíš počestělý už hodně, už ani Romsky neuměj. Je to už málo, hodně málo.*“²⁰⁴

Jak jsme si mohli všimnout z předchozího shrnutí, tak se změnil pohled a vnímání tradičního romství. Tato změna nastala také ve vnímání tradiční romské rodiny. Různost názorů a pohledů mě samotnou celkem překvapila. Pouze 3 z celého dotazovaného vzorku respondentů, si pod pojmem tradiční romská rodina představují hodnoty, které skutečně tradiční romská rodina měla, má nebo dle odborných zdrojů měla mít. Dle tázaných se jedná především o rodiny, které drží romské tradice, zvyky, pěstují své romství a romskou kulturu. Dále se také objevily odpovědi, které zmiňovaly typické hudebně založené rodiny či rodiny kočovné. Další pohled na romskou rodinu byl spíše pohled, který bych nazvala stereotypyzovaný. Několik respondentů uvedlo, že je dle nich tradiční romská rodina taková, která je velká, kde se hojně pije alkohol, zpívá se a tančí. Několik respondentů také vnímá tradiční romskou rodinu v negativním slova smyslu a pro svou odpověď použili několik předsudečných a stereotypyzujících označení. V tomto případě bylo několikrát uvedeno, že je to rodina taková, kde se nepracuje, děti nechodí do školy, žena je zcela podřízena svému muži a podobně. Dalším častým názorem byl ten, že je tradiční romská rodina úplně stejná jako každá jiná a nemá žádná svá specifika.

Další otázka se týkala romského jazyka, který se v tradičních romských rodinách považuje za jeden z nejdůležitějších romských kulturních znaků. Participantů jsem se zeptala, jaký mají vztah k romskému jazyku, zda romštinu ovládají plynule nebo alespoň trochu romsky mluví či rozumí.

Výsledky odpovědí na tuto otázku jsem již dopředu tušila, a to z toho důvodu, že pouze 3 z 16 dotazovaných odpověděli, že romštinu plně ovládají. Jedna z respondentek odpověděla, že ona sama i celá její rodina plně romský jazyk ovládá: „*No, já rozumím i mluvím a taky i celá moje rodina.*“²⁰⁵ Další z respondentů vypověděl, že i přesto, že stále romštinu ovládá, tak

---

²⁰² Rozhovor č. 7 ze dne 17.2.2021

²⁰³ Rozhovor č. 9 ze dne 20.5.2021

²⁰⁴ Rozhovor č. 16 ze dne 29.1.2021

²⁰⁵ Rozhovor č. 6 ze dne 20.5.2021

už toho za celý život hodně zapomněl, protože již dlouho nemá, s kým romsky mluvit. „*Jako umím, ale málo, uměl jsem plynule, ale už jsem zapomněl hodně, spíš rozumím už teď víc, hodně jsem zapomněl, protože teď už nemám s kým mluvit.*“²⁰⁶

Další skupina participantů, kterých bylo dohromady 6, vypověděla, že romštinu plně neovládají, ale alespoň z části rozumí nebo několik slov či vět znají. Jeden z dotazovaných uvedl, že v jeho rodině o romštinu nebyl zájem i přes to, že někteří členové jeho vzdálenější rodiny romštinu ovládají: „*Nemám žádný vztah, ale umím pár slovíček. Mám v rodině ale pár lidí, co umí romsky nebo co rozumí, ale sami nemluví. U nás o to ale zase takový zájem nebyl. Spíš mluví česky a do svojí řeči si přidávají nějaký ty slovíčka, co znají z romštiny.*“²⁰⁷ Další respondentka uvedla: „*Nemluví, myslím si, že mám talent na jazyky, ale romština mi nedává smysl kvůli jejímu skloňování, nejde mi to z logickýho hlediska moc do kupy to skloňování. Snažila jsem se, ale nechápu to. Rozumím něco málo, písničky a takhle, to jako jo, ale jinak nemluví. Ale asi bych nebyla schopná se ani naučit. Je to takovej chudej jazyk podle mě. Asi se už nenaučím, jako i bych chtěla, ale asi se už nenaučím no.*“²⁰⁸

Zbýlých 8 participantů odpovědělo, že romsky nerozumí ani nemluví. Jedna z tázaných vypověděla, že to vnímá jako hendikep v romském světě: „*Nemluví ani nerozumím a vždycky mě to mrzelo, protože doma se nemluvalo. Máma ta je z východního Slovenska, tak používala spíš tu východniarštinu a tím pádem se u nás doma tak nikdy nemluvalo, ale je to jako pro Roma hendikep, vnímám to jako velkej hendikep, že neumím ani nerozumím. Jinak jediné v příbuzenstvu uměj.*“²⁰⁹ Respondentka ve své výpovědi uvedla, že její matka používala „východniarštinu.“²¹⁰ Toto tvrzení ve svých výpovědích uvedlo celkem 5 participantů. Jedna z dotazovaných také uvedla, že doma stále východniarsky mluví. „*Já nemluví romsky jako, ale mě se líbí romština, neumím, já jsem nebyla vychovaná tak, naši s náma mluvili česky a východniarsky víš, jako slovensky, takže jako my mluvíme slovensky doma, ale cigánsky ne.*“²¹¹ V romských rodinách, které jsem měla možnost navštívit, jsem si hned několikrát všimla, že mezi sebou členové těchto rodin, především starší, východniarsky mluví běžně.

Romština v dnešní době a v dnešní romské společnosti již není tak rozšířená. Tento fakt se potvrdil i v případě odpovědí výzkumného vzorku v dané lokalitě. Pouze 3 respondenti, ze

---

²⁰⁶ Rozhovor č. 16 ze dne 29.1.2021

²⁰⁷ Rozhovor č. 3 ze dne 10.1.2021

²⁰⁸ Rozhovor č. 2 ze dne 20.5.2021

²⁰⁹ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

²¹⁰ Východniarština je vlastně východoslovenské nářečí, jedno ze třech slovenských nářečních celků.

²¹¹ Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

všech dotazovaných, uvedli, že romštinu v dnešní době ještě plně ovládají. K této skutečnosti vede hned několik důvodů. Romština byla v minulosti pod vlivem asimilace potlačena, dnes již o romštinu není v rodinách takový zájem a i přesto, že by o ní zájem byl, rodiny dnes již romsky neumí a nemají moc možností, jak se k ní dostat. V dnešní době je spíše běžné, že Romové alespoň něčemu málo rozumí nebo umí pár romských slov použít.

Dále jsem se participantů zeptala, co je pro ně v jejich životech tím nejdůležitějším, tedy tou nejvyšší životní hodnotou. Na tuto otázku odpovědělo celkem všech 16 z dotazovaných participantů, z čehož 15 z nich odpovědělo přímo a konkrétně. Zbývající jeden participant odpověděl velmi obecně, a to tak, že v životě nemá pouze jednu hodnotu, která by pro něho byla tou nejdůležitější: „*Na to je těžký odpovědět, protože, pro mě je v životě hodně věcí důležitých.*“²¹²

Odpovědi zbylých respondentů vykazovaly jednu hlavní tendenci, která vždy v každé odpovědi směřovala k hodnotě rodiny. Rodina jako nejdůležitější životní hodnota byla respondenty uvedena celkem 11krát. Dále bylo respondenty 4krát uvedeno zdraví rodiny a nejbližších a jako poslední bylo respondenty uváděno zabezpečení rodiny a zajištění zázemí pro rodinu, a to celkem 3krát.

Shrnutí odpovědí přineslo jednu konkrétní a jednoznačnou odpověď, a to, že rodina je nejvyšší životní hodnota je stále na první příčce v žebříčku romských životních hodnot. Všechny uvedené odpovědi se týkají ať už rodiny přímo nebo hodnot jako jsou zdraví, štěstí, zázemí, zajištění ve spojitosti s rodinou.

Následně jsem se participantů zeptala, jaké další priority v jejich životech považují za důležité. Tato otázka si kladla za cíl zjistit, jaké další priority jsou pro Romy v dnešní době důležité a jaké další věci zaujímají v jejich žebříčku životních hodnot vysoké postavení. Odpovědi na tuto otázku byly různorodé, po shrnutí všech jsem však našla největší shodu, která se napříč všemi odpověďmi prolínala, hned u dvou skupin priorit.

Z celkového počtu 16 respondentů, jich 7 uvedlo, že jejich další nejdůležitější životní prioritou získání dobré a dobře placené práce, která bude schopná zajistit jejich budoucnost po finanční stránce. Jedna z dotazovaných respondentek také uvedla, že zajištění dobré a dobře placené práce ji dává možnost kompletní samostatnosti, které chce dosáhnout: „*No tak asi mít dobrou práci, dobrý peníze, abych nebyla na nikom vázaná, na nikoho se nespolehat, být prostě samostatná, abych za nikým nemusela chodit a doprošovat se. Mít dobrýho chlapa no a*

---

²¹² Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2020

*časem si založit rodinu.*²¹³ Druhou nejčastější odpovědí byla následně úspěšná výchova dětí, či zajištění jejich budoucnosti, tuto odpověď uvedlo celkem 5 respondentů. Mezi dalšími méně uváděnými odpověďmi se vyskytovalo především zdraví, láska či obecně štěstí rodiny a šťastný život.

Po celkovém shrnutí odpovědí jsem došla k závěru, že mezi další životní priority Romů patří, dle výzkumného vzorku, získání dobrého a dobře placeného zaměstnání. Respondenti uváděli několik různých důvodů, proč je právě tato priorita tou, která je pro ně důležitá. Často to bylo zajištění rodiny, budoucnosti, zázemí či samostatnosti a finanční nezávislosti. Dále se část respondentů shodla na tom, že je pro ně velmi důležité dobře vychovat své děti, zajistit jim dobrou budoucnost a šťastný život. Mimo tyto odpovědi jsem se také setkala s odpověďmi, které opět zmiňovaly zdraví a štěstí rodiny nebo také lásku.

Z předchozí otázky jasně vyplývá, že je pro výzkumný vzorek velmi důležité stabilní a dobře placené zaměstnání. Moje další otázka směřovala přímo k tomuto tématu. Participantů jsem se zeptala, jak je pro ně důležitá kariéra a s ní spojený karierní růst. V případě této otázky se výzkumný vzorek rozdělil do vyrovnaných dvou skupin. První skupina uvedla, že pro ně kariéra a karierní růst nejsou až tak důležité, druhá skupina uvedla, že je kariéra i karierní růst v dnešní době velmi důležitý.

První skupina respondentů, která uvedla, že pro ně kariéra není důležitá, ve většině dodala, že je pro ně ale velmi důležité alespoň mít nějaké zaměstnání. Jedna z respondentek uvedla: *„Pro mě určitě ne. Jako práce je pro mě důležitá, musíš mít práci, že jo. Já jsem vždycky měla práci, nikdy jsem nebyla doma, pro mě byla práce vždycky důležitá, aspoň mít nějakou práci.*“²¹⁴ Další z respondentek odpověděla, že je i bez karierního růstu se svou prací spokojená: *„Není, jsem spokojená tak, jak jsem. No jako pak hlavně chodit do práce a dostávat za to plat a necejtít se frustrovaná, to mi stačí.*“²¹⁵ Jedna z participantek také uvedla, že ji stačí dělat to, co ji baví a to, co vždy chtěla: *„Tak kariéra, no růst. Pro mě kariéra, já mám všechno za sebou. Mně stačí k životu tohleto, že dělám mezi lidma, to jsem chtěla, to se mi splnilo, že obsluhuju lidi, že dělám mezi lidma a že mě berou takovou, jaká jsem, to mě stačí. Takže nečekám žádný další, ale nechám všechno osudu. Ale zaměstnaná to musím být a i když mám částečnou invalidku, tak já bych doma nemohla být, to radši práce.*“²¹⁶

---

²¹³ Rozhovor č. 7 ze dne 17.2.2021

²¹⁴ Rozhovor č. 11 ze dne 9.1.2021

²¹⁵ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

²¹⁶ Rozhovor č. 13 ze dne 20.5.2021

Druhá skupina participantů, která odpověděla, že je pro ně kariéra důležitá, vysvětlovala svůj postoj několika různými argumenty: „*Je pro mě důležitá kariéra a karierní růst, chci se posouvat a zlepšovat se ve věcech a pak to třeba dotáhnou daleko. Láká mě třeba majitel nějaký IT firmy.*“²¹⁷ Nebo: „*Je to důležitý, protože se od toho odvíjí vlastně všechno, životní styl, peníze se od toho odvíjej, takže člověk musí dosáhnout nějakých úspěchů v kariéře a v práci.*“²¹⁸

Hned několik z dotazovaných uvedlo, že i přes důležitost karierního růstu v dnešní době je těžké ho snoubit s rodinným životem. Toto tvrzení přímo uvedla jedna z respondentek, která vypověděla, že si člověk musí vybrat, zda si zvolí pracovní úspěchy nebo rodičovství: „*Docela dost, ale s tím, že Česko a celkově Evropa je nastavená tak, že si myslím, že si musíš vybrat, jestli chceš být máma jako máma, anebo jestli chceš být úspěšná prostě. Většinou pokud nemáš miliony, tak se to nedá skloubit dohromady.*“²¹⁹ Další z respondentek uvedla, že je v dnešní době velmi důležité karierně růst, jelikož se od toho odvíjí také postavení ve společnosti, v dnešní době je to však v kombinaci s rodinou těžké: „*Já jsem jako nikdy nebyla úplně kariéristka bych řekla, ale je to dost důležitý dneska, protože pokud nemáš nějaký postavení, tak je to fakt na nic. Já nevím, to je docela těžká otázka dneska. U mě je to takový na stejno kariéra a rodina, jako chci karierně růst, ale zároveň mít tam furt tu rodinu. Je docela důležitý vědět, že máš tam nějaký lidi, který za tebou stojí a jsou tady pro tebe.*“²²⁰

Další participant, který je řidičem kamionu, odpověděl, že je karierní růst velmi důležitý, ale v jeho profesi už další růst není možný. Zmínil také, že v dnešní době karierní růst přichází na úkor rodiny: „*No tak záleží, v jaký pracovní oblasti, ale tady už se jakoby vejš neposuneš u mojí profese. Kdyby to šlo, tak bych si za tím určitě šel. Ale jinak se všechno odvíjí od dnešní doby, že jo, prostě dneska potřebuješ na všechno prachy, když nemáš práci, tak nemůžeš mít prachy, když chceš mít prachy, tak se za tím musíš honit a někdy to jde právě na úkor třeba té rodiny no, takže musí to pochopit i ta rodina.*“²²¹ Jeden z dotazovaných respondentů, který uvedl, že je karierní růst důležitý, vysvětloval také proč je u Romů karierní růst velmi složitý. Uvedl, že je v dnešní době spousta mladých Romů, kteří v zaměstnání ani dlouho nevytrvají a nejsou schopni dokázat, že na to mají, protože jsou pod velkým tlakem a nepřijetím. Dalším důvodem je také dle jeho názoru to, že mladým často nejsou předávány zkušenosti od rodičů, kteří je díky nízkému vzdělání nemají, a tudíž je nemohou dětem předat.

---

²¹⁷ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2020

²¹⁸ Rozhovor č. 9 ze dne 20.5.2021

²¹⁹ Rozhovor č. 2 ze dne 20.5.2021

²²⁰ Rozhovor č. 7 ze dne 17.2.2021

²²¹ Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

Vypověděl také, že je v dnešní době pro Roma obecně velmi těžké toho dosáhnout a že i přesto, že on sám je schopný, má mnoho zkušeností a spoustu dovedností ovládá, nikdy se mu například povýšení nepodařilo dosáhnout. Jako důvod uvedl, že měl několikrát problém s povýšením kvůli tomu, že je Rom a bylo mu to i přímo řečeno: „*No to je právě ten problém u těch cigánskejch kluků třeba, tam je velká chyba. Nastoupěj někam do práce a oni nepřetrhavaj ten určitěj čas, aby dokázali, že maj výdrž a něčeho dosáhnou. Ale to je tím, a to ti říkám i z vlastní zkušenosti, že ty český lidi tomu cigánskýmu klukoj, kterej nemá takový třeba schopnosti se udržet v tý pozici a vytrvat, tak oni ho zloměj a skončí v tý práci. Řekne si, že to nebude dělat, protože tenhle na něj blbě kouká, tenhle mu neporadí, tenhle mě v tom nechá vykoupat. No a oni si neuměj poradit v těchlech začátkách a skončej v práci. Dělej dva měsíce a skončej. No ale taky proč často skončej? Protože mu nikdo neporadil a neuměli si v tom udělat takovej systém, aby se zaběhmul jako ostatní. Oni to totiž věděli, že to nezvládnou. Oni to nezvládnou, protože nemaj podporu. Já to vím z vlastní zkušenosti, když jsem dělal různý věci. Vždycky jsem ale vytrval. Trvalo mi to klidně půl roku nebo rok, než jsem se vypracoval do takový pozice abych byl samostatnej, nikdo mi nemusel radit. Nakonec jsem vedl já všechno. Dneska je tohle prostě důležitý, ale musíš hlavně vytrvat. Já třeba vím, že jsem dobrej, že tu práci ovládám, ale stejně tam cejtím od těch lidí ten tlak. Oto to je u těch mladejch taky tím, že ty český kluci mají nějaký zkušenosti, že jejich táta byl třeba instalatér, tak oni hned měli zkušenosti, ale u těch cigánskejch kluků to tak není. Ty jejich rodiče neměli už žádný vzdělání, dělali jako dělníci někde, takže jim neporadili s nějakějma věcma. No a oni se pak natlačej do nějaký pozice, kde musej přemýšlet, kde musej něco vytvořit, a ne jenom kopat a zametat, tak to potom na to nemaj, potom nevydržej. Pak jsou do těch lehčích prací, kde nemusej přemýšlet. Já jsem dělal hele různý obory a uměl jsem všechno a furt jsem stejně cejtil ten tlak. A přitom za mnou chodili český kluci a nevěděli si rady a já jsem si věděl. Ale oni to třeba uznali, ale ty vejš už ne. Tedka naposled co jsem dělal 5 a půl roku, tak já jsem to tam vedl, tam nepotřebovali ani mistra, no ale tam jsem třeba chtěl jít na jinou pozici, ale kvůli tomu, že jsem Cigán, to jsem se dozvěděl z těch zdrojů, i který věděli, že tu práci umím dobře, tak z těch zdrojů mi řekli, že tam je problém, že jsem Cigán a že mě tam nechtěj. Zaučovat nový kluky a všechno, to jsem mohl, ale na pozici abych se dostal trošku vejš, to už ne. Tak jsem si pak říkal, že tam pořád je ta diskriminace, že to není tak čistý, jak to říkají. Ten člověk pak pozná, od koho má co očekávat.“²²²*

---

²²² Rozhovor č. 14 ze dne 20.5.2021

Pokud se podíváme na to, jak je pro výzkumný vzorek důležité samotné zaměstnání, vidíme již z tabulky charakteristiky výzkumného vzorku, že opravdu hodně. Respondenti se shodli na tom, že je práce v životě každého velmi důležitá a ovlivňuje všechny faktory běžného života a fungování ve společnosti. Kariéra a kariérní růst jako takový je poté vnímám několika různými způsoby. Kariérní růst je pro část výzkumného vzorku nepodstatný, pokud mají zaměstnání, které je baví, naplňuje je a jsou v něm spokojeni. Část respondentů, která odpověděla, že je pro ně kariérní růst důležitý, uvedla hned několik faktů, proč tomu tak je. Často zmiňované bylo postavení ve společnosti a finanční ohodnocení, které se k tomuto jevu váže. Někteří z respondentů také uvedli, že i přes důležitost kariérního růstu je velmi těžké ho skloubit s rodinným životem a rodičovstvím. Tento fakt si uvědomují především ženy. Vidíme, že je kariéra a kariérní růst v celku důležitým faktorem i v životech Romů a dle nich ovlivňuje každodenní životní dění. Dle tázaných je však také těžké takového kariérního růstu dosáhnout, především kvůli svému romskému původu.

Jak z obecného povědomí, tak i z odborné literatury, která se romské tematice věnuje, vychází, že je vzdělání u Romů považováno za hodnotu, která je v jejich žebříčku životních hodnot na velmi nízkých pozicích a celková situace s jejich vzděláním je i v dnešní době ve velké většině stále špatná, to jsem však zmiňovala již výše v teoretické části práce. Otázka, která směřovala na participanty v tomto případě, se týkala přímo této problematiky. Participantů jsem se zeptala, jak je pro ně důležité vzdělání obecně a také jak pro ně je či bude důležité vzdělání jejich dětí, dále jsem se také zeptala, zda na vzdělání svých dětí kladou či budou klást důraz.

Dotazování v tomto případě odpovídali celkem jednoznačně, jelikož všichni respondenti uvedli, že je dle jejich názoru vzdělání velmi důležité či dokonce jedna z nejdůležitějších věcí v životě. I přesto, že všichni respondenti uvedli, že je vzdělání velmi důležité, tak z celého vzorku dotazovaných odpovědělo celkem 13 z nich, že také kladou či budou klást důraz na vzdělání svých dětí. Jeden z nich uvedl, že by každý rodič měl vzdělání pro své děti zajistit, protože ho považuje za jednu z nejdůležitějších věcí, která má možnost dětem zajistit lepší budoucnost: „*Je to pro mě důležitý. Je to hlavně jedna ze základních věcí, co by měl každý rodič pro svoje dítě udělat. Vzdělání je nejdůležitější u dětí pro jejich budoucnost.*“²²³ Další z respondentů uvedl, že vzdělání považuje za velmi důležité a bude na něj u svých dětí klást důraz, pokud však jeho děti nebudou chtít dál studovat, bude se je snažit pochopit, protože si sám takovou situaci prošel: „*Určitě bych chtěl, aby měli základku i střední, možná i vejšku,*

---

²²³ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2020

ale tu bych po nich asi tolik nechtěl, můžou si zvolit sami. Já si teďka samozřejmě představím sebe, jak ze mě měli rodiče nervy, když jsem chtěl ukončit střední školu a jít pracovat a jako na jednu stranu je chápu, ale na druhou stranu to bylo moje rozhodnutí, za kterým jsem si stál. Takže kdyby zámou po základce přišlo dítě, že už na střední nechce, tak bych byl asi taky naštvanej a posílal ho tam, ale myslím si, že moje děti tam budou chtít, budou mít zase jiný možnosti a budou jiný školy a bude je to bavit, nevím, jaký budou. Hlavně chci, aby byly takový, jaký chtějí být, prostě svý a když to nebudou chtít, tak se budu snažit pochopit jejich situaci, a hlavně se snažit to s nima probírat. Ale byl bych rád, kdyby měly aspoň střední.“²²⁴

Další z respondentek například uvedla, že po svých dětech vyžaduje minimálně maturitu: „*Hodně, je to pro mě hodně důležitý. U svých dětí vyžaduju minimálně jakoby maturitní vzdělání.*“²²⁵

Zbylí 3 respondenti odpověděli, že i přes to, že je vzdělání důležité nekladli na něj takový důraz, jaký by měli nebo také, že své děti do učení nutit nebudou a bude záležet na nich samotných. Jedna z respondentek uvedla, že není potřeba, aby rodiče své děti do vzdělání přímo nutily. „*Je to důležitý, ale nebudu je do toho nutit, chtěla bych v tomhle být stejná jako máma s tátou. Taky mě nikdy nenutily do ničeho a myslím si, že jsem na tom dobře. Myslím si, že není potřeba, aby rodiče na silu nutily svý děti.*“²²⁶

V případě této otázky jsem z odpovědí participantů v několika případech cítila velkou nejistotu. Zdálo se mi, že cítili jakousi povinnost odpovědět na otázku kladně nebo spíše způsobem, který se od společnosti očekává. Vzdělání obecně a vzdělání dětí nebylo participanty v žádné otázce, která se týkala hodnot, považováno za jedno z nejdůležitějších. Z odpovědí výzkumného vzorku však vyplývá, že je pro ně vzdělání důležité. Tyto odpovědi mohly být ovlivněné samozřejmě také tím, že respondenti nechtěli, aby byli vykreslení ve špatném světle, kdyby vypověděli, že se o vzdělání obecně a o vzdělání svých dětí příliš nezajímají. Pouze malá část respondentů uvedla, že na vzdělání svých dětí nebudou klást takový důraz a dají jim prostor pro vlastní rozhodnutí, které se vzdělání týká.

Poslední otázka, kterou jsem v celém rozhovoru participantům pokládala, se týkala toho, jakým způsobem plánují či plánovali svou budoucnost. Zajímalo mě, zda respondenti měli či mají nějaký životní plán, podle kterého se řídí nebo zda nechávají věci náhodě. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že většina z nich nechává svou budoucnost spíše náhodě a životní události nechávají plynout tak, jak jim je dle jejich názoru „*osud nadělí.*“ Takto

---

²²⁴ Rozhovor č. 3 ze dne 10.1.2021

²²⁵ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

²²⁶ Rozhovor č. 2 ze dne 20.5.2021

odpovědělo celkem 8 respondentů. Jeden z nich odpověděl, že i v mládí si života užíval ze dne na den: „*Já spíš náhodě, spíš náhodě. Byl jsem i dřív spíš člověk, kterej žil opravdu ze dne na den a užíval si ho tak, jak měl.*“²²⁷ Další z respondentek uvedla, že nikdy neměla nějaké vysněné cíle či plány, ale s ohledem na všechny události konstatovala, že se všechna její životní přání v průběhu času naplnila: „*No, tak nějak to vyplynulo, neměla jsem nikdy jako plán. Moje životní přání se asi naplnily, když si to tak vezmu, nikdy jsem neprahla, že bych měla nějaký vysněný cíle, měla nějaký plány, to ne, ale prostě jako, když se zpětně podívám, tak vlastně mám, to co jsem chtěla, děti, rodinu.*“²²⁸

Ze všech dotazovaných jich celkem 5 uvedlo, že mají nebo měli jasný plán toho, čeho v životě chtějí dosáhnout. Jeden z respondentů uvedl, že i přes to, že často plány nemusí vyjít, tak by měl každý člověk nějaký životní plán mít: „*Životní plán by měl mít asi každej člověk. Život je sice nevyzpytatelnej a může se stát cokoliv, plány nevycházej, ale tohle je spíš takovej životní plán, že tomu se nevyhnu. Ale mám plán, že si chci najít dobrou práci a vydělat nějaký peníze, to by měl mít v plánu každej člověk, co chce mít peníze nebo se chce mít dobře.*“²²⁹

Při svém dotazování jsem se také celkem třikrát setkala s odpovědí, že i přes to, že respondenti nechávají své životní události náhodě, tak mají určité vize, které by ve svém životě chtěli naplnit. Jedna z respondentek odpověděla, že věci ve svém životě příliš neplánuje, protože je dle svého názoru velmi proměnlivý člověk, pro kterého je těžké se nějakého pevného plánu držet: „*No, tak já bych řekla, že spíš nechávám věci hodně náhodě a asi nemám úplně nějaký plán, spíš mám nějaký vize, ale vzhledem k tomu, jak jsem proměnlivej člověk, tak je těžký se něčeho pevně držet. V určitých věcech mám jako vizi, třeba, že bych chtěla pokračovat ve školství, chtěla bych mít vyšší pozici, ale věci, co se týkají mého osobního života, bych řekla, nechávám dost náhodě. Už jsem upustila od toho, abych se hnala za nějakým životním štěstím, když vím, že to tak vůbec není a může to být vždycky úplně jinak.*“²³⁰ Další z dotazovaných respondentů řekl, že si také plánuje určité vize svého života, uvedl však, že ví, že své plány často nesplní, a tak čeká, co mu rozmanitost života přinese: „*Ted' to nechávám spíš na náhodě, ale plánuju si věci, co bych chtěl nejvíc v životě dělat, jak bych to všechno viděl. Ale zase si nechci naplánovat všechno, protože vím, že bych to stejně*

---

²²⁷ Rozhovor č. 10 ze dne 1.2.2021

²²⁸ Rozhovor č. 12 ze dne 20.5.2021

²²⁹ Rozhovor č. 4 ze dne 27.12.2020

²³⁰ Rozhovor č. 7 ze dne 17.2.2021

nedodržel a bylo by to nakonec jinak, takže to nechám na tý náhodě. Každý den je jiný a uvidím, co mi přinese. ²³¹

Plánování budoucnosti u Romů v tomto případě nehraje zas tak velkou roli. Dle odpovědí respondentů vidíme, že se spíše přiklání k tomu, nechávat věci náhodě. Jasný plán o své budoucnosti mělo či má pouze 5 ze všech dotazovaných. V závěrech této otázky tedy vidíme, že plánování budoucnosti není u Romů příliš běžné a spíše se přiklání k tomu, že život sám přinese všechny věci, které přinést má.

10.1 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Z výsledků jednotlivých výzkumných otázek jasně vyplývá, že v případě výzkumného vzorku, který žije v Jaroměři, a především ve vyloučené části Josefov, došlo k určitým změnám týkajících se rodiny a rodinných vazeb. Jak jsem již několikrát zmínila, moderní doba a přizpůsobení se jejím podmínkám se týká různých oblastí romských rodin obecně. Romské rodiny, které žijí v této lokalitě, mají kolem sebe širokou síť příbuzenských vztahů. Četnost setkávání členů romských rodin je velmi vysoká, jelikož se jedná převážně o každodenní kontakt. Z tohoto faktu tedy můžeme vyvodit, že si jsou členové romských rodin velmi blízcí a pouto mezi nimi je velmi silné. Toto pouto se neváže pouze na nukleární rodinu, jak je tomu často u rodin majoritní většiny obyvatelstva, ale váže se i k rodině rozšířené. Tento faktor však není jediným, který toto tvrzení potvrzuje. Otázka směřující na důležitost rodiny v případě těchto participantů jednoznačně ukazuje, že je rodina pro Romy tím nejdůležitějším v jejich životech a je vždy na prvním místě. První místo obsazuje i v případě určení nejvyšší životní hodnoty. Můžeme tedy vidět, že jsou pouta a vazby mezi jednotlivými členy v romských rodinách stále velmi silné a důležitost rodiny v životech Romů je stále velmi vysoká. Tato intenzita však postupem času prošla určitou modifikací. Většina participantů uvedla, že si všimla určité změny právě v této síle rodinných vazeb. Tyto vazby pod vlivem moderní doby a přizpůsobení se chodu společnosti slábnou. Příčinou tohoto slábnutí je dle výzkumného vzorku osamostatňování se nově vznikajících rodin, které vede právě ke slábnutí pospolitosti a tím i ke slábnutí pevných rodinných vazeb. Další příčinou je také nižší solidarita, která byla dříve v romských rodinách typická a u starších generací je i dnes očekávaná. Mladší generace romských rodin mají v dnešním moderním světě spoustu možností, kterými se mohou ve svém životě ubírat, proto se také vázanost na širší rodinu zeslabuje a tím dochází ke tříštění typické pospolitosti. Síla rodinných vazeb v romských

---

²³¹ Rozhovor č. 3 ze dne 10.1.2021

rodinách je také jedním z hlavních rozdílů, které výzkumný vzorek vidí v porovnání s rodinami neromskými. Respondenti také potvrzují, že i přesto, že dle jejich názoru síla jejich rodinných vazeb vlivem moderní doby slábne, je stále markantně silnější než u rodin většinové společnosti. Pokud by tomu tak doopravdy bylo a síla rodinných vazeb by slábla, nestála by rodina stále a jednoznačně na vrcholu žebříčku romského hodnotového systému, četnost styku členů rodin by nebyla tak vysoká a pokles důležitosti rodiny by byl alespoň nějakým způsobem participanty zmíněn. Otázkou v tomto případě však zůstává, jak do hloubky tyto faktory, které výzkumný vzorek uvedl, ovlivňují sílu rodinných vazeb ve skutečnosti.

Proměna tradiční romské rodiny je však znatelná a uchopitelná například v postavení muže a ženy v romské rodině. Dle výpovědí výzkumného vzorku vidíme, že se tradiční dominantní postavení muže mění. Moderní doba ovlivnila romské rodiny právě v rovnoprávnosti postavení a role muže a ženy. Dnešní romské rodiny se snaží o rovnoprávné fungování uvnitř chodu domácnosti i přesto, že je muž jako otec stále považován za hlavu rodiny.

Další znatelná změna nastala v exogamním pojetí manželství a partnerství. Romové dnes již běžně uzavírají sňatky a tvoří partnerství s Neromy. Pohled na tento jev je v této lokalitě a u tohoto výzkumného vzorku brán z velké většiny pozitivně a sami zúčastnění potvrdili, že je to v jejich rodinách běžná věc, která se děje již po několik generací. Potvrzením tohoto faktu je také to, že ze zúčastněných participantů bylo pouze devět z nich ze zcela romské rodiny, zbytek výzkumného vzorku poté pocházel z rodiny smíšené.

Pojem tradiční romské rodiny je pro výzkumný vzorek Romů v lokalitě Jaroměře již cizí. Pouze malé procento z dotazovaných respondentů ještě dnes dokáže popsat tradiční romskou rodinu. Velká většina spíše inklinuje ke stereotypizujícímu popisu tohoto pojmu nebo názoru, že tradiční romská rodina žádná svá specifika nemá. To se také pojí s faktem, že je vnímání jejich romství, jako identifikačního faktoru jejich identity, velkou neznámou. Jediná shoda v tomto ohledu je pouze ta, že se celý zúčastněný výzkumný vzorek Romů za Romy skutečně považuje. Romství je v tomto případě vnímáno pouze jako odlišnost od majoritní části obyvatelstva a je hodnoceno a vnímáno pouze na základě negativních či pozitivních reakcí ve vztahu k majoritě. Jedním z tradičních znaků romství byl a je také romský jazyk. Romštinu v celém výzkumném vzorku ovládají pouze tři respondenti ze všech dotazovaných. O romštinu v této lokalitě není obecně moc velký zájem i přesto, některé výpovědi tvrdí, že je to pro Roma i v dnešní době hendikep.

Podíváme-li se na to, zda se v dané lokalitě a u daného výzkumného vzorku nějakým způsobem změnil hodnotový systém, vidíme, že ano. Již zmíněnou nejvyšší hodnotou Romů v jejich životech je stále rodina, která je na prvním místě. Pokud se podíváme na další priority výzkumného vzorku, mimo rodinného zdraví, výchovy dětí, štěstí a lásky, vidíme, že hlavní prioritou je dobré a dobře placené zaměstnání, se kterým se váže také často zmiňované zajištění rodiny po finanční stránce. Nejen, že je zaměstnání respondenty zmiňováno, ale je také potvrzeno tím, že se v celém vzorku dotazovaných respondentů nachází pouze jeden, který uvedl, že je nezaměstnaný (nepočítaje mateřské dovolené, starobní či invalidní důchody). Pohledy respondentů na kariéru a kariérní růst jsou také jedním z faktorů, které poukazují na změnu. Shodují se na tom, že je kariérní růst v dnešní době velmi podstatný, i přesto, že část respondentů o něj neusiluje a je spokojena se svou pozicí v zaměstnání, kterou doposud má. Kariérní růst je dle některých respondentů, a to především žen, však problematický, a to vzhledem k rodinnému životu a mateřství, které jím může být často komplikováno. Další problematikou v tomto ohledu je také to, že některých názorů mají Romové s kariérním růstem problém, protože jsou často ovlivněni předsudky a stereotypy ze strany většinové společnosti. Zaměstnání a kariérní růst se vztahuje především k finanční stránce, která je v dnešní době v rodinách velmi důležitým faktorem a je také zásadní při zakládání rodin nových. Od finanční situace se v tomto případě odvíjí hned několik faktorů pro rodinu podstatných, a to především zajištění rodinného zázemí pro nově vznikající rodiny. Důležitost vzdělání je u tohoto výzkumného vzorku také na vysoké příčce, jelikož se respondenti ve většině shodli, že vzdělání je v dnešní době jednou z nejdůležitějších věcí v životě každého a měl by se na něj především u dětí klást důraz.

V závěru tedy vidíme, že postupem času prošla změnou nejen romská rodina sama o sobě, ale také hodnotový systém, který se v těchto rodinách předává. Vazby v romských rodinách jsou jistě poznamenány různými okolnostmi, které se týkají nejen moderní doby, ale také tendencí asimilace a přizpůsobení se chodu společnosti, ale zůstávají stále velmi silné a silnější, než je tomu u většinové společnosti.

Závěr

Romové v celé České republice i na Slovensku ušli dlouhou cestu, která byla plná překážek, nástrah, nenávisti, pronásledování, vyhánění a dehumanizace. Tyto historické události s jistotou poznamenali každou romskou rodinu, která těmto věcem byla svědkem. Křivdy z minulosti, kterých nebylo málo, vystupují na povrch i v dnešní době a dotýkají se života všech romských rodin. Předsudky, stereotypy, xenofobní chování či rasismus, to jsou všechno pojmy, jejichž specifikace jsou na denní bázi vůči Romům používány. Romské rodiny se postupem času musely pod tlakem těchto událostí a asimilace výrazně změnit. Netýká se to pouze změny z kočovného života k tomu usedlému, ale také změny ve vnitřním chodu rodin. Přizpůsobení se většinové společnosti a chodu moderní doby, má za následek například částečné vymizení a potlačení romského jazyka, změny v postavení jednotlivých členů v rodinách, vytrácení se tradičního romipen a tradičních kulturních zvyků, tradic a hodnot. Jedno však vidíme jistě, a to je právě ten fakt, že se síla rodinných vazeb a důraz na pospolitost výrazně nezměnily. Rodina stále zůstává plně funkční a semknutou jednotkou, která je Romům jako jediná stále vlastní a zdá se být v jistých směrech nedotknutelná.

Mnou provedený výzkum jistě nelze generalizovat na všechny Romy v České republice, ani na všechny Romy ve výzkumné lokalitě, ale ukazuje, že jsou tyto změny více než patrné. Pozitivní výsledky, kterých jsem tímto výzkumem dosáhla, vidíme především v oblasti přístupu Romů k zaměstnání, kariéře, ale také ke vzdělávání. Zájem, který se potvrdil, je jistě dobrým východiskem, které by se dalo uchopit například v sociálně-aktivizačních organizacích, které Romům v této oblasti pomáhají a mohly by usnadnit také začleňování Romů do vzdělávacího systému a na trh práce.

Na začátku této práce jsem si stanovila jasný cíl, a to, zjistit, jak silné rodinné vazby se v dnešních romských rodinách vyskytují, jak se rodiny pod vlivem moderní doby proměnily a jaký vliv to mělo také na hodnotový systém romských rodin. Tohoto cíle jsem podle mého názoru dosáhla.

I přesto, že se romské rodiny zdají být na první pohled odlišné od rodin většinové společnosti, neznamená to však, že nelze najít společný dialog a směr, kterým se vydat. Předsudky a stereotypy, které vůči Romům vznikají, se nedají vztahovat na všechny jedince. V tomto případě je však velmi důležité získat osobní zkušenost, která je dokáže vyvrátit. Tato bakalářská práce a celý tento výzkum byl pro mě velkým přínosem. Dostala jsem se ještě blíže k podstatám života Romů a jejich rodin, a také jsem měla možnost setkat se zcela s odlišnými názory a pohledy na rodinný život, které jsem sama do té doby neviděla. Dokázala

jsem díky tomu načerpat nové poznatky z odborné literatury a následně je srovnat s reálným životem a reálnými rodinnými záležitostmi a problematikami, které jsem uvedla ve výzkumné části práce.

Práce, jak sama o sobě vyznívá, má pro mě také transkulturní rozměr, který přímo spočíval v dialogu s odlišným kulturním prostředím, které může být pro někoho zcela neznámé. S růzností kultur se dá pracovat, člověk však musí mít především otevřenou mysl, srdce a uskutečnit transkulturní dialog bez předsudků či názorů, které nedokáže změnit nebo pochopit jejich druhou stránku. Tato skutečnost je důležitá především, pokud se týká tak velmi osobních záležitostí, kterými jsou právě záležitosti rodinné. Velmi si cením všech poskytnutých rozhovorů, které se mnou byli jednotliví účastníci ochotní otevřeně uskutečnit.

Kultura majoritní společnosti v České republice se výrazně liší od té romské a často se liší také rodinný život. Těmto rozdílům by se měla věnovat pozornost, jelikož jejich nepochopení může vést ke konfliktům a dezinformacím na různé společenské úrovni. Pokud dané kultuře nerozumíme, neznamená to, že je špatná a že bychom se jí měli stranit. Naopak to znamená, že bychom jí měli jít vstříc a snažit se ji pochopit, protože nám toho může spoustu nového přinést.

Bibliografie

1. BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.
2. DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-7067-395-8.
3. DAVIDOVÁ, E. K etnické identitě Romů v současnosti. In BALVÍN, Jaroslav. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám: mezinárodní konference: 5. setkání národnostních menšin, 24. setkání Hnutí R, 10.-11. listopadu 2005, Praha*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2006. Praha a národnosti.
4. DAVIDOVÁ, Eva. Romská rodina – k jejím změnám v poválečném a současném období. *Bulletin* 3 (4), 1995: 18-25.
5. DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. ISBN 80-7387-428-5.
6. DAVIDOVÁ, Eva. Poválečný vývoj a osudy Romů v letech 1945-1989. In. ČERNÁ, Milena. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.
7. DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8.
8. FRASER, Angus M. *Cikáni*. Přeložila Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN isbn80-7106-212-x.
9. HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice (Tradiční romská rodina). In ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
10. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
11. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK (ed.). *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
12. HORVÁTHOVÁ, Emília. *Cigáni na Slovensku: historicko-etnografický náčrt*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1964. Bez ISBN.

13. HORVÁTHOVÁ, Jana a Jan BURYÁNEK (ed.). *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [Praha]: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-614-1.
14. HORVÁTHOVÁ, Jana. Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.
15. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. Romani čhib – romština (Několik základních informací o romském jazyku). *Bulletin* 5 (4): 26-30.
16. HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-905-0.
17. JAKOUBEK, Marek a Lenka BUDILOVÁ (ed.). *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9.
18. JAKOUBKOVÁ-BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. ISBN 978-80-87025-11-6.
19. JAMNICKÁ, Zdeňka. *Dějiny našich cikánů*. Praha: Orbis, 1955. Knihovna osvětové práce (Orbis). Bez ISBN
20. KALEJA, Martin. *Současná romská rodina v dimenzi sociální psychologie*. Symposium sociální pedagogiky. Brno: Katedra sociální pedagogiky 2008: 189-204. ISBN 978-80-210-4676-4.
21. KROUPA, Jan a Jan PALEČEK. *BEZ VIZE JE TMA-Analýza stávající situace a potenciálu v Josefově (část 1 situační analýzy pro Jaroměř)*. Praha: Centrum pro výzkum a inovaci v sociálních službách, 2014. Bez ISBN.
22. LÁZNIČKOVÁ, Ilona. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In. *Romové-O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.
23. MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
24. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.
25. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
26. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
27. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.

28. NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1092-4.
29. NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1747-9.
30. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.
31. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme-jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.
32. SEKYT, Viktor. Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor). In JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT (ed.). *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-x
33. SEVEROVÁ, Marcela. Romství ve smíšeném manželství. In SIROVÁTKA, Tomáš (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2791-6.
34. ŠOTOLOVÁ, Eva. Příchod Romů do Evropy. In *Romové-reflexe problému: soubor textů k romské problematice*. Praha: SOFIS, 1997. ISBN 80-902439-0-8.
35. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Články a internetové zdroje:

1. FEČOVÁ, Olga. *O Romech se říká málo pozitivních věcí - Romea.cz. home - Romea.cz* [online]. Copyright © 2003 [cit. 22.01.2021]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/olga-fecova-o-romech-se-rika-malo-pozitivnich-veci>
2. Počet obyvatel Jaroměř. Místopisný průvodce po České Republice - přehledný seznam obcí České republiky [online]. [cit. 11.6.2021]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/8902/jaromer/pocet-obyvatel/>

Příloha 1 – Výzkumné otázky pokládané participantům

1. Můžete se mi prosím představit a říct mi pár základních informací o Vás?
Například Váš věk, nejvyšší dosažené vzdělání, zaměstnání a podobně.
2. Jak dlouho žijete v Jaroměři/Josefově a co Vás zrovna sem přivedlo?
3. Žijí zde také nějací Vaši další rodinní příslušníci například z široké rodiny?
Pokud ne, tak odkud pocházejí?
4. Jak často se stýkáte se svými rodinnými příslušníky?
5. A) Máte děti?
- Pokud ano, tak kolik a kdy jste se stal/a rodičem?
- Pokud ne, plánujete se rodičem v budoucnosti stát?
B) Kdy je podle Vás v dnešní době založit rodinu?
6. Co pro Vás znamená rodina?
7. Jaký máte pohled na dnešní rodinné vazby v romských rodinách? Myslíte si, že jsou stále stejně silné nebo dochází k jejich slábnutí?
8. Kdo má podle Vás v dnešní době dominantní postavení v romských rodinách, muž či žena?
9. Jsou z Vašeho pohledu nějaké rozdíly v rodinném životě Romů a Neromů?
10. Jaký máte pohled na smíšená, romsko-česká, manželství a partnerství?
11. Pocházíte ze zcela romské rodiny nebo z rodiny smíšené?
12. Co pro Vás znamená Vaše romství, jakým způsobem ho vnímáte?
13. Co si představíte pod pojmem „Tradiční romská rodina“?
14. Jaký máte vztah k romskému jazyku? Ovládáte romštinu plynule nebo alespoň částečně mluvíte či rozumíte?
15. Co je pro Vás v životě nejdůležitější?
16. Jaké máte další životní priority?
17. Je pro Vás důležitá kariéra a kariérní růst?
18. Jak je pro Vás důležité vzdělání? Považujete také za důležité vzdělání Vašich dětí a kladete (*budete klást*) na něj důraz?
19. Máte nebo jste měl/a nějaký dlouhodobý životní plán nebo jste spíše typ člověka, co nechává věci náhodě?